

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1833_518A_1-com-shoot-idm263.pdf (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

'Sejren er dér, hvor der er mest livskraft', overs. GV. Det tyske citat er også et dansk ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.507.

forkortelse for 'sculpsit', lat., har stukket (dette titelblad).

ganske vist.

Ordsprog, se Mau 1879 nr. 2.522: Fælles Skibbrud (Skæbne) er behageligt ell. en Trøst og Grundtvig 1845, nr. 741: Fælles Skæbne er sød.

overvejelse.

sikkert, bestemt.

ungdommen i de lærde skoler (latinskolerne, en udvidet gymnasieskole) og ved universitetet.

imod.

medmindre, hvis ikke.

hvis.

den udvidede gymnasieskole, hvor drenge begyndte som tiårige.

filosofi, stræben efter visdom og erkendelse.

fædres; forfædres.

ualmindelig god hukommelse.

mere pinefuldt.

første rang, fineste kvalitet.

ungdommen i de lærde skoler (latinskolerne, en udvidet gymnasieskole) og ved universitetet.

dvs. syntes.

håndtere.

Værket er kendt under den latinske titel *Chronica Carionis*. Den tyske førsteudgave udkom 1532 og blev herfra oversat til dansk i 1554 (Carion 1554). Den mest berømte latinske udgave, der var bearbejdet af Melanchton, udkom først i 1558 og blev i 1595 oversat til dansk. Se Ekrem 1998 og Michelsen 1954, s. 32-34.

ganske vist.

pavedømmet.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

tydeligvis, helt klart.

overmod, kådhed.

Jf. Dan 2 og Dan 7.

oldtiden.

ganske vist.

straks.

hvis.

sikre dem meget mere frit løb i og oplysning om, dvs. fremgang i og forståelse for.

opvakte, kvikke.

også: mere oplysende og opvækkende.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

overblik.

ganske vist.

Det Babyloniske Eksil, dvs. Det Babyloniske Fangenskab (586 til 538 f.Kr).

hverken.

nuværende.

filosofi, stræben efter visdom og erkendelse.

hverken.

unægteligt, ganske vist.

samfundene.

vilje.

samfundet.

umådelig.

samfundet.

formentlig: efter syndfloden; eller: nyere tid.

i længden, i det lange løb.

ganske vist.

er endnu et.

Müllers verdenshistorie blev udgivet posthumt (Müller 1810). Grundtvigs brug af dette værk forklares i indledningen, afsnittet "Biografisk baggrund".

åbenlyst, uden tvivl.

er i fare for at overanstrenges sig.

er nødvendig.

vigtigste.

dømmekraft, omtanke.

ufravigelige.

de 70 lærde, som oversatte *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til den græske udgave *Septuaginta*.

oversættere.

ikke.

ganske vist.

ujævnheder.

labyrintens beskaffenhed.

den negative betegnelse er dannet ud fra det gængse positive udtryk 'at være stiv i latinen', dvs. at beherske latin til fulde.

hverken.

det latinske sprogs og stils (historie).

skrive en eneste stil på latin, dvs. oversættelse til latin.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

skrive mange stile på græsk, dvs. oversættelser til græsk.

skrive stile på latin, dvs. oversættelser til latin.

skrive den latinske stil, oversættelse.

afgivet magten. Udtrykket er formentlig dannet af Grundtvig.

her: skilletegn samt bindestreger.

ganske vist.

teokrati, præstestyre.

achaiere.

dvs. aitolere.

dynasti.

ødelæggelse.

tydeligvis, åbenlyst.

om tabet, jf. ordsprogene hos Mau 1879 nr. 10.146: Man kan (lige) saa snart tie (dvs. fortie) sin Skade som tale (om) den og Grundtvig 1845, nr. 2.670: Det er bedst at tie med Skaden.

sig.

slår sig i tøjret. Rasende, uvane dyre bliver ustyrlige og bryder ud af indhegninger.

sig.

ganske vist.

dyret.

åbenlyst.

hvis.

ganske vist.

mysterie, gåde.

dyrene.

åbenlyst.

dyrene.

gådefulde.

vajer højt over; stiller i skyggen.

vicekonger; stedfortrædere.

umådelige.

opklare, belyse.

nutidige.

tidligste forfædre, her Adam og Eva.

hvis.

sådan som.

tydeligvis, helt klart.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

kristne opdragelse.

dyrene.

nuværende.

dyrene.

bekæmpe.

selvudnævnte.

også: når, hvis.

ganske vist.

selvudnævnte.

tilranede.

ganske vist.

vænnede de nymodens skriftkloge sig snart til.

fatningen.

trylleslot, luftkastel.

forventede.

afklaret, oplyst; forvandlet til en højere form.

afklares, oplyses; forvandles til en højere form.

afklaringen, oplysningen; forvandlingen til en højere form.

behandling af, medicinering mod.

eksisterede uden for.

hverken.

sagadigtere, sagn- og historiefortællere.

efterfølgere.

åndfuld bemærkning.

ganske vist.

forfædrene.

himmelstrøg.

praler.

også: kundskaber, færdigheder.

indtil.

dvs.

uvurderlige.

udvikling.

endnu.

hvis.

sikkerheds.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hverken.

hævde, kræve.

umistelige.

sætter sin lid til, for at; stoler på, for at.

om.

tilladt.

ganske vist.

alligevel sikkert.

udsteder, forfalsker.

egen.

selv hvis.

fejlagtigt, forkert.

ganske vist.

hvis.

grundbøger.

det enkelte folkeslags historie.

individets.

de udvalgte folk.

udvalgte folk.

sammenlignes med.

dyrene.

eneboere, her især de syriske og egyptiske eneboere i 100- og 200-tallet e.Kr.

dvs. mongoler.

vilje.

gjorde derfor nødvendigvis et tilbageskridt.

den nyere tid, dvs. efter middelalderen. Betegnelsen er dannet af Grundtvig.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

efter gr., *katholikós*: almindelig, universel. Jf. passagen i den apostolske trosbekendelse om 'den hellige, almindelige [katolske] kirke'.

ganske vist.

åbenlyst.

verdenshistoriens.

udvalgte folk.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

almene.

samfundet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

individet.

ganske vist.

til forståelse af.

ganske vist.

forfædrenes.

institutioner.

magten træder i stedet for loven. Se Mau 1879 nr. 5.025, Grundtvig 1845, nr. 2.155.

kløvning.

samfundet.

også: de forudgående, ældre tiders.

søjler.

også: de senere, vor tids.

krævede, tog.

individets.

selvstændige trossamfund.

samfundet.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

magten træder i stedet for loven. Se Mau 1879 nr. 5.025, Grundtvig 1845, nr. 2.155.

(velordnet) samfund.

velorganiseret; veritabel, formelig.

samfund.

almenvellet.

højeste, øverste.

bemærkelsesværdig.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

samfundsøkonomien; erhvervslivet.

beskaffenhed, forhold.

åbenlyst.

rundt på må og få.

hverken.

himmelstrøg, klimabælte.

så kun tosser tror, at noget som helst på jorden i grunden er tilfældigt.

geografiske område.

de udvalgte folks.

beliggenhed; forhold, beskaffenhed.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hvis.

dyret.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

polyhistoriets ideal var, at én mand (polyhistoren) havde dybtgående kendskab til mange fag.

lat., '(jeg ved) noget i alt og intet som helhed'. Sentensen tilskrives polyhistoren J.C. Scaliger (Vogel-Jørgensen 1975, s. 15).

støtte hinanden.

måske: det som er blevet fremtvunget ved at blive sat i ave. Grundtvig har formentlig selv dannet ord; det substantiverede adjektiv findes ikke i *Ordbog over det danske Sprog* under I. Ave og III. ave.

til alt held.

astronomernes.

bemærkelsesværdig.

ganske vist.

ækvator.

ækvator.

mærkbar.

det hede himmelstrøg, dvs. troperne.

sikkerheds.

himmelstrøg, klimabælte.

samfundet.

himmelstrøg, klimabælte.

ganske vist.

himmelstrøg, klimabælte.

hørt, erfaret.

samer, laplændere.

himmelstrøg, klimabælter.

afrundet som et æg, oval.

breddegrader.

ækvator.

kreds, ring.

det hede klimabælte, troperne.

himmelstrøg, klimabælter.

ækvator.

polhøjde, bredde.

verdenshistoriens.

polhøjden, bredden.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ækvator.

efter gr., zodiakos: dyrisk.

efter gr., ekleipsis: udeblivelse, forsvinden, dvs. solformørkelse.

efter gr., tropos: vending, drejning.

Historisk astronomi betød på tysk hele universets historie, men begrebet indskrænkes her til solens indflydelse på jorden. Betegnelsen er her en parallel til det mere gængse udtryk 'den historiske geografi', dvs. geografien som et supplerende fag, der dels fremmer forståelsen af verdenshistorien, dels gennemgår kulturgeografiske forhold i historiens forløb.

himmelstrøg eller klimabælter.

ækvator.

ganske vist.

længden.

ækvator.

polhøjden, bredden.

ækvator.

klimabælte.

de udvalgte folks. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

den nyere tid. Betegnelsen er dannet af Grundtvig.

250.

polhøjde, bredde.

frugthaven.

et markstykke, der er omgivet af vand, sump, grøfter.

tydeligt, helt klart.

kystboer.

dådrige, virksomme.

organiserer, afholder.

bliver klarere, mere velordnede.

håndteringer, erhverv.

samfundet.

bemærkelsesværdige.

påfaldende, interessant.

den nyere tids. Betegnelsen er dannet af Grundtvig.

vinder indpas.

det åbne hav.

tydelig, åbenlys.

hvis.

Hvis vi tog (gl. optativ).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

beliggenhed.

de udvalgte folks.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

individets.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

opfostredes.

forfattere af annaler (årbøger), krønikeskrivere.

alderdom; gammeldags indstilling.

egen.

individets.

individets.

åbenlyst.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

hvor langt.

studere, blive kyndige i.

individets.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

øjensynligt.

som om.

sig.

helte.

dvs. kæppen, stokken.

som.

åbenlyst.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

finde vores plads i tiden og slå os til tåls med det tidslige, med verdens vilkår.

mærkbar.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

ganske vist.

berøring.

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

det ordnede samfundsliv; det politiske liv.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

afskrevet forkert.

at det – på nær en forskel, der er så lille, at den næsten eller slet ingen forskel gør i menneskeslægtens levnedsløb – er 1832 år siden.

er magtpåliggende, er af stor betydning.

berøring.

tidsregningen.

De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr., og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Roms grundlæggelse var udgangspunktet i den romerske tidsregning ab urbe condita, lat., fra byens grundlæggelse.

dens beskaffenhed egentlig var.

hverken.

de græske efternølere. Den overførte, negative betydning af sildefødt er: noget, der er opstået for sent, i en hensygnende tid.

nedskrevet, optegnet; aftegnet gennem sine bevægelser.

dådrigt, virksomt.

liv som politisk enhed, samfundsliv.

åbenlys.

vilje, overlæg.

ganske vist.

hvis.

sig.

hoppede på limpinden, blev taget ved næsen.

hentydning til dogmet om skabelsen af intet (creatio ex nihilo).

dvs.

Moses' beretning, dvs. i 1. Mosebog.

tidligste forfædre.

usandsynligt.

forunderligt.

bliver den klarere.

Kyros'.

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

tidsregning.

uvurderlige.

naturligtilstand.

lagde vægt på; stolede på.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Herodots *Historie* blev i hellenistisk tid inddelt i ni bøger, en for hver af muserne.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

den filosofiske, rationalistiske tidsalder, dvs. oplysningstiden og Grundtvigs samtid.

syndefald.

menneskeslægtens.

forfædres.

forfædre.

forfædres.

afdøde krigere.

Betydningen er overført fra den romerske hærs felttegn: legionens højeste standart, aquila, var smykket af en ørn, og alle standartbærere bar ulveskind på ryggen.

helt indtil; helt tilbage til.

må oprulle (gl. optativ).

hvis.

må ikke prøve (gl. optativ).

heltenes.

allerede.

forfædre.

blive vred over.

selv hvis.

både i den gængse, overførte forstand 'volder ham smerte' og i den bogstavelige forstand, hvor Tor med sin lynende hammer slog løs på rimgurserne og andre jætter.

bruger dem med fuld kraft.

når.

få en bedre skæbne.

hverken.

samfundet.

Norden i hedensk tid.

værne.

for at bedrage.

i stedet.

undtagen.

pålidelig; opmuntrende.

det ædle, overlegne menneskes, her især: det gudskabte menneskes.

samfundet.

dens (kristendommens) velgerninger for.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åbenlyst.

åbenlyst.

årsagen til alt, dvs. til alle de gavnlige virkninger.

betegne; omtale.

som dyr.

hvis.

forfædrenes.

bliver (hypotetisk perfekt, styret af 'naar').

synlig.

anså det for passende.

skikkelse.

krybende dyr; dyr på jorden.

jordknold, lille jordklump.

oversat efter 'iššāh, det hebraiske udtryk for kvinde.

bliv (imperativ pluralis af vorde).

opfyld (imperativ pluralis).

gør (imperativ pluralis).

strides.

ganske vist, uden tvivl.

frugthave.

ude mod øst, hvor solen står op.

om.

spise.

spiser.

spise.

er ikke nødvendigvis sådan, at I dør.

spiser.

spise.

indsigten, kundskaben.

spiste.

spiste.

spise.

afkom.

overflod.

spiste.

spise.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

er (2. person singularis).

keruber.

blot.

almengyldigt middel til at opnå opstandelse, tilgivelse eller frelse efter syndefaldet.

ganske vist.

universelt syndefald.

syndefaldets.

åbenlyst.

opstandelsens; tilgivelsens, frelsens.

syndefald.

naturligtilstand.

himmelstrøg.

syndefald.

ualmindelige, mærkværdige.

medfødte.

ganske vist.

frugthaven.

himmelstrøg, klimabælte.

lærte verden at kende.

overmåde.

omkring.

ganske vist.

usandsynligt.

frugthaven.

førstefødte; født tidligt på året.

skammede.

skammer.

forkert, fejlagtig.

betving.

for at.

bort.

opkaldte han byen.

i.

dvs. kobber.

dvs. søster.

mærk (jer) (imperativ pluralis).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

til min egen smerte, ulempe.

til (min egen) hjertes sorg, dybe sorg.

dræbte.

bliver (optativ af vorde).

syvoghalvfjerds.

læses i overført eller bogstavelig betydning.

åbenlyst.

den prosaiske, bogstavelige betydning.

den poetiske, overførte betydning.

dvs. håndværk.

bemærker, opdager.

dvs. søster.

taget bort.

den filosofiske, rationalistiske tidsalder, dvs. oplysningstiden og Grundtvigs samtid.

de jødiske lærde, der er kyndige i Talmud, dvs. de nedskrevne regler om den rette fortolkning af den jødiske bibel.

betydningsløst, overflødigt.

ganske vist.

ordene.

hvis ikke.

syndefaldet.

ordene.

åbenlyst.

forgængelige, dødelige.

sig.

fuldt overlæg.

krybende dyr.

desuden, dertil.

befalede.

syndfloden.

befalede.

optrådte som herre.

kvæget, husdyrene.

de krybende dyr.

udsendte.

ikke.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

udsendte.

syndflodens.

forbænde; ødelægge; lægge band på.

voks (imperativ pluralis).

formér; bliv talrige (imperativ pluralis).

befolk (imperativ pluralis).

behersk (imperativ pluralis).

skal være (optativ).

æd, spis (imperativ pluralis).

spiselige planter.

lat., fødsel; skabelse; oprindelse. Genesis er det latinske navn for 1. Mosebog.

kronologiske, efter annal: historisk årbog.

hvis.

verdensomspændende; almene.

åbenlyst.

nuværende.

ikke.

helt klart, utvivlsomt.

verden før syndfloden og verden efter syndfloden.

ganske vist.

tydeligt, mærkbart.

Moses' beretninger, i 1. til 5. Mosebog.

hverken.

forkaste, afvise.

nuværende.

syndefaldet.

syndfloden.

atmosfæren.

ækvator.

syndfloden.

sig.

ganske vist.

der er længst fra.

forunderlige.

egen.

kønsdele.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

skal være (optativ).

skal vorde, skal blive (optativ).

skal være (optativ).

må gøre lyst for (optativ), dvs. rydde vejen for, skaffe plads til.

må lade (optativ).

skal være (optativ).

alt efter.

allerhelvedes karl, vild, dumdristig gut.

krybskytte; dygtig skytte. I folketroen fandtes der friskytter, som havde forskrevet sig til djævelen mod altid at ramme plet.

familieliv.

kritik, dårlig omdømme.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

udspionere, lure på.

individens.

en abc, lærebog.

åbenlyst.

syndfloden.

efterkommerne af Sem.

efterkommerne af Jafet.

efterkommerne af Kam.

bortset fra, på den betingelse.

med fuldt overlæg, forsætlig.

ganske vist.

efterkommere af Sem.

efterkommere af Jafet.

åbenlyst.

stor, vigtig befolkningsgruppe, her: race.

slavehandlen.

dvs. syntes.

tydeligt, mærkbart.

universel, almengyldig.

beretningen i Mosebøgerne, hvis historiske pålidelighed var omstridt.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

tom snak, vrøvl.

hvis.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

modbevise, gendrive.

de tidligste forfædre.

vrøvl.

ganske vist.

uvurderligt.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

store, vigtige befolkningsgrupper, her: racer.

ganske vist.

nutidige.

sjælelige processer, funktioner.

Jafet og Iapetos er senest siden renæssancen forsøgt koblet til hinanden med etymologiske argumenter. I senantikken blev Jafet udnævnt til grækernes stamfader af Josefus *De Jødiske Antikviteter* (Bog 1, afsnit 122).

pralede meget med, brystede sig meget af.

slog lejr.

som.

naturligt forekommende asfalt, dvs. et tyktflydende, brændbart stof.

som.

kalkmørtel.

afledt af bālal, hebraisk: at forvirre.

dvs.

verdenshistorien forstået og fortalt som et samlet hele.

barnagtigt påfund; bagatel.

kirkelige autoritet; egl. officielt møde om søndagen efter kirkegang, hvor der blev oplæst forordninger og befalinger.

indanke os for, appellere til.

videnskabens autoritet; egl. lærerrådet.

besvær, kvaler.

hvordan vi skal vurdere.

vi må i al fald værdsætte, sætte pris på.

nuværende.

syndefaldet.

dvs.

forunderlig, ekstraordinær.

poetisk anlagte folk, poetiske personligheder.

syndefaldet.

syndfloden.

ganske vist.

forunderligt.

en forhindring, vi ønsker at slippe for. Børn kan fødes med så kort tungebånd, at tungen må løsnes ved at tungebåndet klippes eller skæres over. Denne operation var førhen mere hyppig end i dag. Vendingen at være godt skåret for tungebåndet findes hos Mau 1879 nr. 10.696.

syndefaldet.

syndfloden.

ganske vist.

syndfloden.

menneskeslægtens adskillelse efter bygningen af Babelstårnet, jf. 1 Mos 11,8-9.

ødelæggelse.

muhamedanere, muslimer.

kommet op i årene.

de fem Mosebøger, der indeholder Guds forskrifter for jøderne.

forfædre.

berømmelse.

minde.

nære slægtninge.

hverken.

undersøge, inspicere.

betalt skat.

krigstogt.

her: konge over Gojim, hebraisk: folk, folkeslag. "Folkekonge" betød ellers en folkekær konge.

Refaitterne i Ashtarot ansås for at have været kæmper med deformiteter.

"Ommæerne" og "Saue" er kun omtalt i *Septuaginta*, oversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til græsk. Passagen 1 Mos 14,5 lyder her: "τοὺς Ὀμμαίευσ τοὺς ἐν Σαυῆ τῆ πόλει", dvs. "ommæerne (dem) i byen Saue" (overs. GV); Kirchner 1759 1, s. 25 (Bogfortegnelsen 1839, nr. 1549).

terebintetræet, dvs. terpentintræet (*pistacia terebinthus*).

asfaltgruber.

dvs. flyede, flygtede.

pagt, alliance.

våbenbrødre, kampfæller.

jog dem på flugt.

våbenbrødre, kampfæller.

arve efter dig.

erfare, vide.

halverede.

ved solnedgang.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

pludselig, ekstatisk ført bort.

sandsynligvis: i. Jf. 1 Mos 15,13: Der skal de være trælle og plages i fire hundrede år. *Septuaginta* har en lignende ordlyd. Passagen kan dog også læses: indtil om.

i eksil, landflygtig.

hos.

forfædre.

tvær, mut.

faldt Abraham på knæ, dvs. viste ærbødighed.

gid Gud må lade (optativ).

håndfulde; en gøvn eller gævn er så meget, som man kan holde i en krummet, hul hånd eller to hule hænder.

tilberede den.

vartede selv op.

for sent.

udrydde.

snarere.

skåne.

forlyste os.

få at føle før.

trætte af.

efter.

stå (imperativ af stå).

skån.

sådan at.

arve ligeså meget som.

øje.

bi, vent (imperativ pluralis).

mens.

i lave, i orden, dvs. stablede brændet.

hittiteren.

familiegravsted.

jordfæstede, begravede.

nære kvindelige slægtning.

også synonym for: analytiske.

dvs.

varsel, forudanelse; type.

forbindelse, fællesskab.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

et individ.

hvis.

poetisk anlagte folk, poetiske personligheder.

sikkert nok, velkendt.

bemærkelsesværdigt.

kvindelige kendemærker, former.

de 70 lærde, som oversatte *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til den græske udgave *Septuaginta*.

gik, forløb.

syndfloden.

før Kristus.

nære kvindelige slægtning.

dvs. søster.

voksede op, voksede sig større.

Her måske dannet parallelt med ty. 'Wildschütz': en der jæger vildt, til tider uden tilladelse som vildttyv, krybskytte. Den gængse betydning af vildtskytte var 'lystig gut', 'brumbasse'.

foran.

træt, svag.

med forlov, må jeg.

spiste.

dvs.

Edom er afledt af 'ādom, hebraisk: rød.

vildt, dyrekølle, steg.

tænkt, besluttet sig.

indtil.

disse ord, denne udtalelse.

søjle, støtte.

dvs.

stensøjle, stenstøtte.

give tiende.

i stedet for.

hu.

tilstødte.

forunderlig.

hændelse, begivenhed.

hebraisk: jísrá'el oversættes her, i tråd med traditionen, med 'Guds kæmper, kriger'.

spiser.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fik forvredet hoften, rykket hoften af led.

sammenlignet med, i forhold til.

forbandet være hans minde.

berømmelse.

hvis, såfremt.

egen.

særhed.

berømmelse.

dvs. syntes at.

blomstret kjortel.

fik.

blomstrede kjortel.

skete.

kjortel.

kjortlen.

arrestforvalterens, fangevogterens.

bestemt for.

klippet; barberet.

på nær Gud; uden Guds bistand.

rige på kerner.

svedne, forbrændte.

dem, der var rige på kerner.

betyder det samme, går ud på et.

overfloden.

for, på grund af.

om efter.

fælles, landsdækkende.

dvs. syntes.

kappe af linned eller lærred.

prægtigt udstyret, fornem vogn.

Titlen 'Gådegætter' oversættes ikke i udgaven fra 1992 , men skrives dér på hebraisk: Safenat-Panea (1 Mos 41,45).

uudtømmelig.

byer.

henviste.

livegne, fæstebønder.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

brødkorn.

femtedelen.

mest ædle, noble.

nogensinde.

dyrtiden, hungersnøden.

straks.

var åbenhjertig.

spioner.

beskaffenhed, forhold.

usandsynlige, utroværdige.

skåne.

hvis.

på nær.

dybe angst, dødsangst.

som om.

rejse.

evne.

må skænke (optativ).

sig.

tilføje.

for at.

for hvem det var modbydeligt.

ganske vist.

undersøge gemytterne, lodde stemningen.

åbenlyst, synligt.

muligvis også: de fornemme kredse.

ædelt, nobelt.

dvs. syntes.

usædvanlige, fortræffelige.

hensigt, overvejelse.

rejse.

ikke.

forfædres.

dvs. rejs (imperativ af fare).

rejse tilbage nordpå, dvs. fra Egypten til Kana'an.

ved hoffet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tilskyndelse, opfordring.

tilføjede kongen.

som fyrster over folkestammer at arve ligeså meget som.

forfædre.

vende ryg.

sandsynligvis Grundtvigs ordspil på løvspring, jf. ordlyden af 1 Mos 49,9 i *Septuaginta*, oversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til græsk: ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, dvs. "fra en spire, min søn, er du gået op, skudt frem" (overs. GV, citeret efter Kirchner 1759 1 (Bogfortegnelsen 1839, nr. 1549), s. 111).

når du segner (dvs. træet lægger dig ned), slumrer du.

betydningen er uklar. Muligvis: som man risikerer noget ved at vække.

af hans skød, blandt hans efterkommere; dvs. Jesus Kristus if. Hebr 7,14.

forsvinde, gå tabt.

tildelt, i vente, bestemt.

føl.

æselhoppes.

jordfæstede, begravede.

forfædre.

lagt i kiste.

byer.

er mest nærliggende, betydningsfuldt for os.

frugthave.

de antikke forfattere.

en følge.

højderyg.

bemærkelsesværdigt.

åbenlyst, uden tvivl.

ubetvivleligt.

særegne, ejendommelige.

hvis.

blev overladt.

mest nærliggende, betydningsfulde.

bemærkelsesværdigt.

allerede.

forbilledet.

samfundet.

fortaber.

sprede, opløse.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

felttog.

uden tvivl.

blive klarere.

grad.

ganske vist.

i liturgien.

godt.

således.

himmelstrøg, klimabælte.

krans af kornaks.

flodens konge. Formuleringen spiller på ordets anden betydning: elverkongen.

koptisk: åbning, dvs. Egyptens åbning.

bemærkelsesværdig.

kæmpestore bygninger; bygninger opført af jætter før syndfloden.

astronomerne, astrologerne.

tegn.

kæmpestore by; by opført af jætter før syndfloden.

som om.

ligefrem, næsten.

særegent, ejendommeligt.

gravkamre.

kamre.

er helt sikker på.

indtil for.

til at.

fasthed.

har fortabt sig i, er blevet opslugt af.

de antikke forfattere.

kolossale bygningsværker; bygningsværker opført af jætter før syndfloden.

ganske vist.

befæstede byer.

hungersnøden.

filosofi, stræben efter visdom og erkendelse.

bemærkelsesværdig.

hvis.

åbenlyst, uden tvivl.

forunderlige.

allerede.

menneskeslægtens.

grundlagde.

allerede.

menneskeslægtens.

åbenlyst, uden tvivl.

dvs. hue, behage.

samfund.

Kains efterkommere.

(et) individ.

gerningers, bedrifters.

indvandringen.

nære kvindelige slægtning.

fremtrædende, nævneværdige.

forfatter.

slutte sig.

sig.

virkelig.

afsky over, væmmelse ved.

befalede.

skjulte.

tætnede og kalfatrede (som ved en båds sammenføjninger).

idet hun stillede.

dvs. søster.

udfaldet.

hofdamer.

dvs. søster.

På hebraisk er der ordspil mellem navnet Moses (moš æh) og verbet 'at trække op' (mā š ā h). I 1787-oversættelsen har 2 Mos 2,10 følgende ordlyd: faraos datter "kaldte hans navn *Mose, og sagde: thi jeg drog ham af vandet." Noten til Moses forklares således: "d[et].e[r]. opdragen af vandet". Verbet 'drage' kendes dog ikke i bøjningen 'drug'. Vanddru skal snarere forstås som Grundtvigs egen orddannelse: dru var en gammel form af ordet drøj (som i sanddru) og kan betyde kraftig, stærk eller uforfærdet. Grundtvig kan alternativt hentyde til den sjællandske udtale af drøj: tør, fri for fugtighed.

gravede.

mens.

have vidst, dvs. godt vide.

undersøge.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

for at.

mirakler, vidundere.

stemme.

skal lade (optativ).

berettede, fortalte om.

miraklerne, vidunderne.

var Israel nådig, viste Israel nåde.

så at.

ganske vist.

gå (imperativ pluralis).

befalede.

sætte tommelskruerne på de karle, torturere de karle.

embedsmænd.

gå (imperativ pluralis).

må Gud straffe (optativ).

eftersom; da.

en væmmelse for farao og hans tjenere.

skubbe på.

skynde; skubbe.

nå.

lige for næsen af dem.

dvs. kæp, stav.

dejtrug.

ganske vist.

bed (imperativ pluralis).

hvornår.

den enevældige hersker.

dvs. kæp, stav.

lus.

lusene.

en finger med i spillet.

så at.

regnede den ikke for noget, tog den ikke alvorligt.

kvæg.

farao regnede det heller ikke for noget, tog heller ikke det alvorligt.

de(t) afgørende slag.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

skåner.

kvæg.

velhavende, højtstående.

kvæg.

afgrøder.

bed (imperativ pluralis).

holde fast på jer.

tom snak.

min revselse, afstraffelse af.

at se.

drejer det sig om?

trosset, bagtroppen, forsyningerne.

hvis.

sådan (som I foreslår).

åd alt; gjorde kort proces med.

hørren på marken.

græsstrå.

ganske vist.

ganske vist.

hvis.

Nej, den går ikke (fast bydemåde).

besked om.

familiefædre, overhoveder for husstande.

i deres husstand, dvs. kone, børn og tjenestefolk.

rejseklar.

rejs jer og far, dvs. drag (imperativ pluralis).

for at.

tag (imperativ pluralis).

bed (imperativ pluralis).

skyndede.

for at.

fat (imperativ pluralis).

stå (imperativ pluralis).

se (imperativ pluralis).

bryde.

bestemmer, styrer.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

satte, fæstnede.

digtede, forfattede.

blæste bort, fordrev.

krigere.

folkeslagene, dvs. de fremmede folkeslag.

det bjerg, som israelitterne havde den oprindelig odelsret til, dvs. Zion, tempelbjerget i Jerusalem.

ganske vist.

egen.

allerede.

her: højst.

barbarernes ødelæggelse af Rom i år 455 e.Kr.

i stedet for.

beskyldte hebræerne for tyveri.

hver persons.

toldbetjentes. Det nedladende øgenavn posekigger blev også anvendt i overført forstand, svarende til en snushane.

stå uafgjort, åbent hen.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

udvalgte folk.

overlagt.

forunderlige.

ganske vist.

folk med (evnen til at grundlægge) en egen stat.

storslået plan.

beretningen i Mosebøgerne, der if. traditionen var skrevet af Moses.

allerede.

med vilje; godt og grundigt.

ødelagte.

hentydning til et tempel i ruinbyen Dionysias øst for Qasr Qarun. Byen rummer adskillige templer fra hellenistisk tid. Det har ikke kunnet afgøres, hvilket tempel der hentydes til. Det bedst bevarede tempel er viet til Amon, der ofte fremstilles som en vædder.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

gravsted.

beretningen i Mosebøgerne, der if. traditionen var skrevet af Moses.

udvandringen.

beretningen i Mosebøgerne, der if. traditionen var skrevet af Moses.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

apostlene som forkyndere af grundlæggende sandheder.

vigtigste, mest bemærkelsesværdige.

hentydning til et tempel i ruinbyen Dionysias øst for Qasr Qarun. Byen rummer adskillige templer fra hellenistisk tid. Det har ikke kunnet afgøres, hvilket tempel der hentydes til. Det bedst bevarede tempel er viet til Amon, der ofte fremstilles som en vædder.

bemærkelsesværdigt.

dvs. håndværk.

usandsynligt.

adopteret.

bemærkelsesværdigt.

hvornår.

Kyros'.

undergang som samfund, tab af den politiske selvstændighed.

hvilket.

sandsynlige.

før Kristus.

udvandringen fra.

Kyros' samtidige, som var samtidig med Kyros.

stammefyrster, stammehøvdinge.

udvandringen fra.

før Kristus.

rynke.

også: ytring, beretning.

uret.

ren samvittighed.

hvis.

vildskab, dvs. had.

glade for lyset, dagen, tilhængere af oplysning.

lyssky, fjender af oplysning.

dvs. syntes.

individets.

tillid eller skepsis.

ganske vist.

på det seneste.

sig.

upålidelige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åbenlyst.

allerede.

indtil.

Det Babyloniske Eksil, dvs. Det Babyloniske Fangenskab (586 til 538 f.Kr).

personligheder, karakterer.

upålidelige.

gemte sig; befandt sig.

vilje; ihærdighed, iver.

dunkle, gådefuld taler; gåder.

stille skarpt på, betragte nærmere.

mærkbart.

syv et halvt, dvs. 750 år.

moralsk last, brist.

efterfølgere.

efterfølger.

et togt til søs.

herskede.

dvs. skyterne.

urin.

én eneste sten.

en mand fra Memphis.

medvind; fralandsvind.

spillede terninger.

guldbroderet pandebånd eller andet bind om hovedet.

minde, erindring.

behandler.

ganske vist.

at se.

hans penge begyndte at svinde hen, sive ud.

ganske vist.

den listige, snu person.

hvis.

ud fra det ræsonnement, den mening.

i vælten, på mode.

libyske side, dvs. vestlige side af Nilen.

vejstrækningen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. Herodots.

som om.

dvs. Herodot.

alene.

“ræddiker, svibler [løg] og hvidløg” i den moderne oversættelse af Herodots *Historie*, Bog 2, 125, 6 (Hastrup & Hjortsø 1979, s. 145). Herodot kalder ræddiker for *συρμαίη*: rense-planter, som betegner “den lange Ræddike, hvoraf Ægypterne lavede et Brækmiddel el. Laxativ” (Berg 1885, s. 792) Om brækmidlets udbredelse som folkemedicin, se Herodots *Historie*, Bog 2, 77.

ganske vist.

frihed; tilladelse til at rejse hjem (fra tvangsarbejdet).

dvs. Herodot.

havde et incestuøst forhold, bedrev blodskam.

utvivlsomt.

bebrejdede guden.

før tiden, i utide.

påbød, befalede.

forgængere.

stødte man ned i vandet.

bemærkelsesværdige.

felten.

frimodig.

dvs. håndværkere.

skal blive (optativ).

ganske vist.

beskeden, nødtørftig.

skrev af efter Manetho, dvs. Manethos Egyptenshistorie, *Aigyptiaká*, der kun er overleveret i citater.

fragmenter; stumper, rester.

bildte Herodot ind; bandt grækerne på ærmet.

havde kun rede på; kendte kun til.

folk uden borgerlig ære og de tilknyttede borgerlige rettigheder.

indtil, op til.

bemærkelsesværdige.

pensionæren; gæsten, som nyder godt af kosten.

sludderen, den langtrukne fortælling.

sørgelige, håbløse.

åbent spørgsmål, godt spørgsmål.

før Kristus.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hersket; optrådt som herrer.

landets indbyggere.

affære; strid.

fragmenter, stumper.

apologi, forsvarsskrift.

ganske vist.

bemærkelsesværdig.

på sin vis.

vovehalse.

landets indbyggere.

opretholdt garnisoner.

herskede; optrådte som herrer.

garnison.

for at.

efterfølger.

gr., Hyksós (Ἰκσώς), gengivelse af oldegyptisk Heka-chaset: 'herskere over fremmedelande'.

hieratisk skrift, efter gr., hieratikós: præstelig. Hieratisk skrift er kendetegnet ved en let forenklet brug af hieroglyffer.

demotisk skrift, efter gr., demos: folket. Demotisk skrift er kendetegnet ved en meget forsimplet brug af hieroglyffer.

sig.

sig; dem (murene).

passage ud af. Med formuleringen 'Udgang af Ægypten' alluderer Grundtvig også til jødernes udvandring under Moses.

bosatte de sig.

ordspil på den gængse betydning af pragtudgave: en bog i luksuriøst udstyr og indbinding.

heldigvis.

opklare sig, blive afklaret.

Hieroglyffernes skriveretning (højre-venstre, op-ned) varierer fra tekst til tekst. Siden fundet af Rosettestenen i 1799 var det lykkedes enkelte forskere at afkode dele af den stærkt forenkledede demotiske skrift, der ligesom det latinske alfabet skrives oppefra og ned. Modsat latinsk skrift skrives demotisk skrift dog fra højre mod venstre.

teokrati, præstestyre.

spiste.

den kilde.

trættekilden, kilden hvor trætter (klager, retssager) afgøres. Det relevante bibelsted 2 Mos 17,7 har de tilsvarende egennavne Massa og Meriba, der er knyttet til de hebraiske verber "udæske" og "komme med anklager".

nymåne.

udvandringen fra.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

vaske, rense.

grænser.

for at.

billedstøtte, statue.

for at.

forfædres.

tilgiver.

for at.

begære.

tag (imperativ pluralis).

slægt.

gør (imperativ pluralis).

til at.

mejsel.

dine kønsdele.

samfund.

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

udvandringen (fra Egypten).

for at.

rekognoscere.

beskaffenhed, udstrækning.

spioner.

befæstede byer.

måske: ligesom de (spejderne) var.

vælge, udpege.

kastede sig på knæ, dvs. viste ærbødighed.

spionerne.

Jesus er den græske form af det hebraiske navn Josua, der er afledt af jesha, hebr., frelse.

dvs. Efraims stamme.

vær (imperativ pluralis).

frygt jer (imperativ pluralis).

indbyggerne.

spise.

tirre.

slægt.

erfare det, få noget sådant at høre.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

synligt.

løfte stemmen.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

begravede.

tro mod de ord.

selv om.

forfædrenes.

udfordret.

forfædre.

tirrede mig, vakte min vrede.

afkom, efterkommere.

tilbage.

spioner.

dvs. brat.

tage kampen op med kanaanæerne.

kanaanæerne.

flygte.

sig.

halvdelen.

under den forudsætning; på den betingelse.

til og med.

fryd (imperativ pluralis).

tilbed (imperativ pluralis).

fryd (imperativ pluralis).

gid de styrker (optativ pluralis).

uden tvivl.

sammenligning.

leg med ordets sammensætningens bogstavelige betydning (mesterlig skriver, dvs. forfatter) og almindelige betydning: skolelærers, undervisers.

begravede.

gåde, dunkel, gådefuld tale; .

afklaret; oplyst.

ganske vist.

hvis.

ganske vist.

dvs. brædderskuret, træskuret.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

skikkelse.

Guds.

teokrati, præstestyre.

Guds.

allerede.

hvis.

Herodots *Historie* (Bog 2, 79) knytter egypternes Maneros-sang til grækernes sørgesang over ynglingen Linos. Linos-sangen blev bl.a. sunget i religiøse optog.

ganske vist.

hvis.

så uanset at.

egnethed.

hvis.

åbenlyst, uden tvivl.

Herrens folk. Jahve er navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

ganske vist.

Moses'.

samfundsmæssige.

hvis.

teokratiet, præstestyret.

drivhjulet, drivkraften.

havde forladt skolen for tidligt, var gået ud af skolen for tidligt.

teokrati, præstestyre.

ganske vist.

manden fra Efraims stamme.

efterfølger.

de fem Mosebøger, der indeholder Guds forskrifter for jøderne.

dér hvor; når.

dvs. syntes.

uanset om.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

tiggerstaven.

hvis.

hoben, folket; flertallet.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

samfundsmæssige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

den israelitiske forfatning; forfatningen givet af Moses.

rygstød, støtte.

uden tvivl, åbenlyst.

teokrati, præstestyre.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

teokratiets, præstestyrets.

hvis.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

familiefædre, overhoveder for husstande.

jubilåret hvert 50. år, jf. 3 Mos 25.

det store flertal.

hvis.

en særdeles begavet taler. Demosthenes var skoleeksemplet på veltalenhed, så hans navn indgik i vendinger som 'demosthenisk veltalenhed'.

særskilt.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

på de rette steder (juridisk term).

hyppigt.

på de rette steder (juridisk term).

i snæver forstand: civilretslig straf, f.eks. erstatningspligt; i videre forstand: samfundsmæssig straf. Modsætningen er under alle omstændigheder de hyppigere guddommelige straffe i 3. Mosebog.

åbenlyst.

samfundet.

i snæver forstand: civilretslig straf, f.eks. erstatningspligt; i videre forstand: samfundsmæssig straf. Modsætningen er under alle omstændigheder de hyppigere guddommelige straffe i 3. Mosebog.

adskillelse af.

sabbatåret, jf. 3 Mos 25.

jubilåret hvert 50. år, jf. 3 Mos 25.

overholdt.

samfundsmæssig.

samfundsmæssige.

jubilåret hvert 50. år, jf. 3 Mos 25.

folket; flertallet.

på den tid da.

sabbatåret, jf. 3 Mos 25.

sabbatårets, jf. 3 Mos 25.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forsvarer.

tiggerstaven.

åbent.

landets hersker.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

sabbatåret, jf. 3 Mos 25.

i samfundsmæssig henseende; her især: ved den menneskelige domstol.

Israel i landets tidlige periode som teokrati, præstestyre.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

Israel i landets tidlige periode som teokrati, præstestyre.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

kanaanæer.

overfor.

forfædre.

forklarelse, afklaring; forvandling (til en højere form).

samarbejde.

dyrene.

tydelig, åbenlys.

indtoget, indmarchen; indvandringen.

udvandringen fra.

dvs. pestilens: pest, epidemi.

paragraf i den militære lovgivning.

medhjælperen ved indrulleringen, sessionen.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

sabbatåret, jf. 3 Mos 25.

løvsalsfesten, løvhyttefesten.

udvandringen fra.

løvsalsfesten, løvhyttefesten.

minde.

åbenlyst.

samfundsmæssige.

Israel i landets tidlige periode som teokrati, præstestyre.

sammen med alt (andet).

mulig hentydning til levitternes rolle i gudsdyrkelsen ved Åbenbaringsteltet (Vidnesbyrdets telt), som beskrevet i 4 Mos 18.

slægt, stamme.

de fem Mosebøger, der indeholder Guds forskrifter for jøderne. Her især 5. Mosebog, lat., Deuteronomium, dannet af græsk: deuterio (den anden) og nomium (lovbog). Navnet 'den anden' skyldes, at 5. Mosebog afskriver lovene fra de forudgående bøger, 1 Mos til 4 Mos.

dvs. ikke alle tåler at have det godt (talemåde), jf. Mau 1879 nr. 5.818 og Grundtvig 1845, nr. 2.347.

hæge om, vogte nidkært over.

de fem Mosebøger, der indeholder Guds forskrifter for jøderne. Her især 5. Mosebog, lat., Deuteronomium, dannet af græsk: deuterio (den anden) og nomium (lovbog). Navnet 'den anden' skyldes, at 5. Mosebog afskriver lovene fra de forudgående bøger, 1 Mos til 4 Mos.

en handling, som medfører dødsstraf.

vilje.

allerede.

sjusket, sløset.

retshistorie.

rækkefølgen.

den nyere tids, de moderne.

sandsynlig.

frie, uafhængige byer (flertal af fristad).

ved et hændeligt uheld, uforsætligt.

hvem det nu end måtte være.

dyrene.

dansk pluralis af gr., nomós: den egyptiske forvaltningsenhed.

vilje.

paragrafferne i den militære lovgivning.

begik faneflugt, deserterede på slagmarken.

opnå.

sandsynligt.

enevældige herskere.

underordnede.

beskedne, enkle.

overalt, i hele landet.

tydeligvis.

markant, påfaldende, bemærkelsesværdigt.

som slap tøjlerne, som gav sig selv frie tøjler, jf. Amasis' metafor om den spændte og den slappe buestreg i Herodots *Historie*, Bog 2, 173. Et ledebånd var et bånd eller sele, som et barn blev ført i, mens det lærte at gå. En person, der gik i nogens ledebånd, lod sine handlinger bestemmes af en andens omsorg og vejledning, f.eks. af Guds forsyn eller gudernes vilje.

fornuftigt.

ganske vist.

foreskrifter for tilberedelsen af lægemidler.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

verdenshistoriens endemål, hvor menneskehedens historie gennem den stigende oplysning og videnskabelighed vil være fuldt forståelig og stå lysende klart.

dvs. håndværk.

borgerdyd; borgerlig lydighed, lovlydighed.

at dømme ud fra.

Grundtvigs oversættelse af den græske betegnelse 'hyksos', jf. s. 116 f.

institutioner.

(historieskrivningen om) den nyere tid, dvs. perioden efter middelalderen. Betegnelsen er dannet af Grundtvig.

filosofi, stræben efter visdom og erkendelse.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

Jerusalems Tempel genopført fra 520 f.Kr. af Zerubbabel.

i overensstemmelse med, som forudsagt i.

skrinet, æsken.

papir-siv, dvs. papyrusplanten (gr., byblos, lat., cyperus papyrus). Flæg var den danske betegnelse for større vandplanter med sværdformede blade.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

kysten ud til havet.

havneby.

ganske vist.

grader nordlig bredde.

højt beliggende.

gr., óasis blev på dansk betegnet som en landø.

den asfalt, der forekommer naturligt langs Det Døde Hav.

Abrahams efterkommer.

grader nordlig bredde.

øen, dvs. oasen. Gr., óasis blev på dansk betegnet som en landø.

helt sikkert.

sandsynligt.

plateauet.

plateauet.

garnison.

perioden fra Saul indtil Det Babyloniske Fangenskab (586 f.Kr).

underfulde, forunderlige.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

større blæseinstrument fra oldtiden i mange forskellige udformninger, især anvendt til kampsignaler.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dræbe, hugge ned.

svage småkonger, vasaller.

kanaanæerne.

stå (gammel imperativ, 2. person singularis).

bogen med helteviser. Grundtvigs parafrase af kildehenvisningen ved Jos 10,13 i den hebraiske bibel: De Retskafnes Bog (da. 1992), den oprigtiges bog (da. 1787). Den moderne bibelkritik tolker De Retskafnes Bog som en henvisning til et tabt hebraisk forlæg (Nielsen 1999, s. 90, 100).

befæstede byer.

plateauet, her: Bjerglandet i *Det Gamle Testamente*.

frie, uafhængige byer (flertal af fristad).

uagtsomt manddrab.

bopæl; besiddelse.

bemærke.

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

som uvurderlig.

helteviserne. Se noten til "Kæmpevise-Bogen" på s. 144.

formentlig Jos 12-22.

begyndelsen.

sig.

nutidige.

heltevise. Se noten til "Kæmpevise-Bogen" på s. 144.

tydelige, åbenlyse.

folket; flertallet.

ganske vist.

fremherskende lyster.

hverken.

tilpasse.

oprindelige.

stikke hovedet frem; live op.

såvel som.

Israel i landets tidlige periode som teokrati, præstestyre.

Grundtvig følger opdelingen i fire (ikke to) kongebøger i *Septuaginta*, oversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til græsk, nemlig: 1. og 2. Kongebog, der normalt kendes som 1. og 2. Samuelsbog, samt 3. og 4. Kongebog, der ellers kendes som 1. og 2. Kongebog.

ganske vist.

vovehalsen fra Dans stamme.

skjule.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tirre, vække vrede hos.

allerhelvedes karle, vilde, dumdristige gutter.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

felttog.

begyndelsen.

felten.

i den sidste tid havde været.

dvs. flyede, flygtede.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

også: jævnbyrdige, ligestillede guder ved sin side.

tilfældigvis måtte tilfalde den enkelte gud; de nu engang måtte indtræffe.

teokrati, præstestyre.

foresvævede.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

tricks; trolddomskunster.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

allerede.

trådt frem.

træder frem.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

slægt.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

tordenguden Jahve, jf. 1 Sam 7,10: Mens Samuel var i færd med at ofre, var filistrene gået til angreb på Israel. Men Herren sendte den dag et voldsomt tordenvejr over filistrene og skabte forvirring blandt dem, så de blev slået af Israel.

flygtede.

byer.

hørte retssager.

foræring og gave: en fast betegnelse for bestikkelse.

afveg fra retfærdigheden, fældede partiske domme.

oberster; befalingsmænd.

personer, der ledsager regentens karet i løb; stik-i-rend-drenge.

håndværkere.

bageri.

olivenlunde.

de bedste af dem (agrene, vingårdene, olivenlundene).

ikke således (fast bydemåde): Den går ikke. Sådan går det ikke.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

for at.

så at.

sølv mønt, jf. 1 Sam 9,8: kvart sekel.

hvis.

slægt.

forudsagde, spåede.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

på den anden side af Betlehem, dvs. nord for Betlehem, jf. 1 Sam 10,3-5: mellem Betlehem og Gibeon.

bekendte.

tale som dem, dvs. i profetisk henrykkelse.

dels et direkte citat af 1 Sam 10,12, dels et dansk ordsprog jf. Mau 9.375, s. 332 f.: "Vi siger sædvanlig: 'Hvad vil eller gør Saul iblandt *Profeterne*' om en Ringe og Uværdig, som gør stor Lykke; eller om den, som vil tale med om det, som han ikke forstår".

således.

forkastet, vrødet.

stil jer frem (imperativ pluralis af fremstille, dvs. stille frem).

loddet.

efterkommere, slægt.

som om.

undtagen.

indbyggerne i byen Jabesh.

okser.

således.

følger trop med; tropper op hos.

sig.

forsamlet på samme sted.

svare (imperativ pluralis).

hvis I nu træder frem (i denne offentlige forsamling for at anklage).

rundtomkring; overalt i.

hvis.

giv (imperativ pluralis).

frygt (imperativ pluralis).

bortvise, forkaste.

hvis.

tænk (imperativ pluralis).

afstå fra.

hverken.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åbenmundede, ligefremme.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

kørs langtrukne, dæmpede brølen, når de er sultne eller tygger drøv.

dvs. scepteret.

skånede.

ganske vist.

kæmpen. Bibelens kæmper kategoriseres på s. 44 dog som del af samme slægt som de øvrige forhistoriske jætter. Se Vind 1999, s. 155-165.

efterfølger.

skare af helte eller krigere.

alt for godt.

heltes, krigeres.

helte, krigere.

dvs. søstersøn, nevø.

If. 1 Kong 9,18 og 2 Krøn 8,6 grundlagde Salomon byerne Ba'alat og Tamar "i ørkenen i landet". Grundtvigs identificering af Tamar med Tadmor (Palmyra) følger Josefus *De Jødiske Antikviteter*, Bog 8, kap. 6.1, linje 150-154. Josefus lokaliserer dog Bala'at på Kystsletten ved Middelhavet, over to hundrede kilometer sydvest for Baalbek.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

krybende dyr.

gåder.

også.

gåder.

ikke.

svaret eller løsningen på.

harem.

mand fra Efraims stamme.

gøre.

gå hjem til dit eget land (og forlad vort land).

også: slægt.

hvornår.

før Kristus.

her især 1. og 2. Samuelsbog. Grundtvig følger opdelingen i fire kongebøger i *Septuaginta*, oversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til græsk, nemlig: 1. og 2. Kongebog, der normalt kendes som 1. hhv. 2. Samuelsbog, samt 3. og 4. Kongebog, der normalt kendes som 1. og 2. Kongebog.

hverken.

stadigvæk.

Bibelhistorie indgik i kristendomskundskab, som var hovedfaget for alle 6- til 13-årige elever. Se indledningen til *En liden Bibelkrønike* (1814), afsnittet "Kristendomsundervisning".

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

måtte kræve.

samfundsmæssige.

allerede.

adskillelsen; det politiske brud, dvs. Judas løsrivelse fra Israel.

teokrati, præstestyre.

overhoved.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

havde.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

have.

tempel, jf. betegnelsen 'Herrens hus' om Templet i Jerusalem og andre jødiske templer.

tåbelig.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

uden tvivl, åbenlyst.

også: overnaturlige.

hvis.

afkom, efterkommere.

indtil.

Jerusalems Tempel blev fra 520 f.Kr. genopført af Zerubbabel.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

den forudgående periode som teokrati, præstestyre.

gr., phoinikes. Betydningen var også uvis for antikkens grækere. De dengang gængse etymologier sammenfattes af Bochart 1692, sp. 345-350. Moderne forskning knytter phoinikes til purpur, dvs. farvestoffet, som fønikerne fremstillede.

Formentlig hentydning til gr., phenakes (singularis: phenax): "Bedrager, Løgner, [...] Gjækkefugl" (Berg 1885, s. 871). Denne etymologi er ikke fundet blandt de mange etymologier hos Bochart 1692, sp. 345-350. Det kan være Grundtvigs egen fortolkning.

dvs.

nyere tids lærde verden.

fønikerne; bibelsk betegnelse dannet af de fønikiske byer Tyrus og Sidon.

dygtigste specialister i oldtiden.

troldmænd; gøglere.

fabriksejere. Fønikerne var kendt som fabrikanter af farvestof, glas mv.

uden tvivl.

fønikerne; bibelsk betegnelse dannet af de fønikiske byer Tyrus og Sidon.

fik de nysgerrige til at hoppe på limpinden, holdt de nysgerrige for nar, jf. Mau 1879 nr. 6.083.

gr., pseusma Phoinikikón. Vendingen anvendes bl.a. af Strabon *Geografien*, Bog 3, 5.5 (Meineke 1877, s.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

232).

hverken.

institutioner.

åbenlyse, øjensynlige.

menneskeslægten.

ganske vist, helt sikkert.

ganske vist.

hellensk, græsk.

ganske vist.

sig.

straks.

ganske vist.

virkelig.

togt; angreb fra søsiden.

sandsynligvis hentydning til sagnet om Dido, prinsessen fra Tyrus, der grundlagde Kartago.

ganske vist.

åbenlyst, uden tvivl.

tydeligvis, helt klart.

dvs. skytternes.

kolonier.

ca. 150 år. En menneskealder er her tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

kabirernes mysteriekult.

gefyraierne, et kadmeisk folkeslag bosat i Athen.

gefyraiere, et kadmeisk folkeslag bosat i Athen.

Pelasgerne var et folk, der beboede det græske område, før de græske folkeslag indvandrede. De boede side om side med grækerne, som de tilsyneladende var helt assimileret med i klassisk tid, dvs. 400-tallet f.Kr.

Grundtvig knytter det græske substantiv Pelasgoí (singularis: Pelasgós) til verbet pelázō (πελάζω), som betyder: at nærme sig, komme nærmere.

kabirernes mysteriekult.

skriftens mestre, opfindere af alfabetet; egl. skrivelærere.

velsagtens.

forsigtighed.

nordlige.

uden tvivl, åbenlyst.

har jeg ligeså lidt rede på, kender jeg ligeså lidt til.

havet på den anden side af Europa.

Okeanos.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. huede.

karrig, nøjeregnende.

betydning.

højt bemærkelsesværdigt.

sikkert.

ækvator.

behandlede så udførligt.

rundtomkring; overalt i.

allerede.

mellemlid, mellemlidere.

fordi.

udvandringen fra.

finde Europa.

dvs. mytografen, person der samlede og nedskrev myter.

tillimpede.

Phøniceriet svarer til den faste græske vending τὰ γράμματα Φοινίκεια: de fønikiske bogstaver, og Pelasgeriet er dannet fra den mindre gængse betegnelse de pelasgiske bogstaver, gr., τὸν Πελασγῶν. Dionysios' værker kendes kun som fragmenter, der hovedsageligt findes hos Diodor. Grundtvig oversætter her fra Diodor *Bibliotheca historia*, Bog 3, 67.1: koinēi men oún ta grámmata Foiníkeia klēthēnai dia to para tous Hēllēnas ek Foiníkōn metenekthēnai, idiai de tōn Pelasgōn prōtōn Khrēsaménōn tois metatetheísi kharaktērsi Pelasgika prosagoreuthēnai (Diodor 1888-1890). I daglig tale blev bogstaverne kaldt for fønikiske, fordi de blev bragt til grækerne af fønikerne. De kaldtes også pelasgiske, fordi pelasgerne som de første brugte disse overbragte tegn (overs. GV).

Grundtvigs parentes forklarer, at Herodot må hentyde til hebræerne, dvs. jøderne. Græske forfattere benyttede syrere som synonym for assyrere, dvs. beboerne i det store område, som havde været del af Det Nyassyriske Rige, fra floden Halys i Anatolien helt ned til Palæstina (Herodot *Historie*, Bog 7,63).

hentydning til elektron, gr., rav.

Kabirernes mysteriekult.

mor til kabirerne, der i deres hjemstavn Samothraki kaldtes De Store Guder (Theoi Megaloi) (Gordon 2006).

til og med, ligefrem.

kolonier.

sig.

sig.

slået ud af kurs.

Nestor beretter om sine bedsteforældre i *Odysseen* 11. sang, linje 235-259.

bemærkelsesværdigt.

bosatte sig først.

lystige, gemytlige.

ganske vist.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fønikerne; bibelsk betegnelse dannet af de fønikiske byer Tyrus og Sidon.

skrev da til ham.

selv hvis der.

mangel på, lille mængde af.

Tekststedet er dunkelt. Det bygger på 2 Krøn 2 (fodnotens henvisning til 1 Kong 5 er fejlagtig). Den hebraiske grundtekst har ordlyden ḥūrām 'ābi, hvilket direkte oversat betyder 'Huram, min fader'. I *Septuaginta*, den græske oversættelse af *Det Gamle Testamente*, som Grundtvig benyttede, er udtrykket direkte oversat (dog er Hiram gengivet Hiram), men dette giver ikke god mening, for kong Hiram's far hed Abi-Baal, hvilket Grundtvig bemærker s. 176. I denne sammenhæng skal abi snarere forstås i overført betydning som 'min mester' eller 'min rådgiver', jf. Torrey 1912. En helt tredje mulighed er at forstå abi som et egennavn, således *Bibelen* 1992: Hiram-Abi.

dvs. kobber.

dvs. violet.

høflighedsfrase: den ærede. Oversættelsen af den hebraiske grundtekst lyder: min herres, din far Davids (2 Krøn 2,13).

høflighedsfrase: min ærede herre Salomon.

Bibelstedet 1 Kong 9,12-13 bygger på en omstridt etymologi. Josefus forsøgte senere at aflede Kabalōn af fønikisk, hvor ordet angiveligt betyder: "ikke behageligt" (Josefus *De Jødiske Antikviteter*, Bog 8, 143).

havgående israelitisk handelsskib.

tog kampen op med.

efterkommer.

havgående israelitisk handelsskib.

også: på hellenistisk manér, efter græsk skik og brug (fast vending).

før Kristus.

dvs. søster.

grundlagde.

Hver Fugl Fønix har en storhedstid på 500 år, før den brænder ud og bliver til aske.

fri oversættelse af Eurychōros (Josefus *De Jødiske Antikviteter*, Bog 8, 145).

syrisk-makedonsk betegnelse for den 11. jødiske måned, shebat, som falder i januar-februar.

Ἴτυκᾶίοι, et folk omtalt i Josefus *De Jødiske Antikviteter*, Bog 8, 146. I moderne forskning gengives den etniske betegnelse som itykaiaerne (the itykaians), og de knyttes til kolonien Kition, det nuværende Larnaka, på Cypern.

gåder.

Ἴτυκᾶίοι, et folk omtalt i Josefus *De Jødiske Antikviteter*, Bog 8, 146. I moderne forskning gengives den etniske betegnelse som itykaiaerne (the itykaians), og de knyttes til kolonien Kition, det nuværende Larnaka, på Cypern.

ganske vist.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

bemærkelsesværdigt.

hvis.

bemærkelsesværdige egenskaber.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

Hyrden Eumaios fortæller i *Odysseens* 15. sang (linje 414-474) historien om sin bortførelse fra barndomshjemmet på øen Syria, hvor hans forældre herskede. 'Smukke folk' betyder fine, respektable folk.

hverken.

ganske vist.

hvis.

Vereenigde Oostindische Compagnie (grundlagt 1602) og East India Company (grundlagt 1600) havde begge national eneret på den lukrative handel med Asien. Fra 1600-tallet erobrede begge handelskompagnier store territorier (hvh. Sri Lanka og Indonesien; Indien og Canton). Det hollandske handelskompagni kollapsede i 1799, men det engelske var stadig i sine velmagtsdage i 1833 ved udgivelsen af bind 1 af *Haandbog i Verdens-Historien*. East India Company overgav først i 1857 kontrollen med Indien til den britiske monark.

dvs. syntes.

centre; egl. byer med stabelret, dvs. ret til at kræve passerende varer oplagte og udbudt til salg i en vis periode.

kunstperler af glas.

til en god pris.

ækvator.

ganske vist; formentlig.

gav ham grå hår i hovedet.

gr., heraklion, lat., lapis heraclius. Grundtvigs oversættelse var gængs, men sandsynligvis misvisende. Moderne forskning knytter betegnelsen til en by ved navn Herakleia, enten i Lydien eller i Thessalien, der var nogle af de få egne med minedrift af magnetsten.

antikke.

mere sandsynligt.

leje for både; lille havn.

kaneltræets bark, der tørres til kanelstænger.

modbevise.

også: usandsynlige.

ganske vist.

uden tvivl, helt sikkert.

giver.

bævreaspe: piletræer med espeløv.

indbyggeren i Marseille.

nordlige.

Grundtvig knytter formentlig øen Basileia til gr., basileion: palads.

parafraze af titlen på Pytheas' værk *Perí ōkeanú* (*Om Oceanet*) fra 300-tallet f.Kr.

ty., Bernstein.

forfatter (historikeren Timaios).

hvis.

statslige træk, institutioner.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

således.

åbenlyst, uden tvivl.

underforstået: den universalhistoriske række af begivenheder. På s. 33 beskriver Grundtvig, hvordan det guddommelige forsyn har kædet de udvalgte hovedfolk (jøder, græker, romere og nordboer) sammen i verdenshistorien.

hvis.

Navnet Kadmos knyttes i moderne forskning til den semitiske stamme qdm, der betyder "foran, østlig, gammel". Denne etymologi findes allerede hos Bochart 1692, sp. 447, med fokus på betydningen østlig.

redegørelse, fremstilling.

bemærkelsesværdigt.

dvs. søster.

Europa er afledt af fønikisk ereb: dunkel; aften, solnedgang.

kongemagt, trone.

Cadmus', Kadmos'.

Den byzantinske filolog Eustathios knyttede navnet Kinyras til hebr., kinnōr: harpe ("Kinyras" 1939).

dvs. mytografer, personer der samlede og nedskrev myter.

yngre alder sammenlignet med ham (Sakunjatōn). Grundtvig beskylder dermed Filon for at lyve om alderen på sin hovedkilde.

(ubetydeligt) småfnug; fordanskning af atom. Atomteorien havde i løbet af 1700-tallet vundet videnskabeligt terræn.

drage nytte af.

bemærkelsesværdigt.

mand fra Byblos.

Grundtvigs parentes forklarer, at Herodot må hentyde til hebræerne, dvs. jøderne. Græske forfattere benyttede syrere som synonym for assyrere, dvs. beboerne i det store område, som havde været del af Det Nyassyriske Rige, fra floden Halys i Anatolien helt ned til Palæstina (Herodot *Historie*, Bog 7,63).

giftede.

det utvivlsomt.

og mere til.

skriver sig, stammer.

bemærkelsesværdigt.

Se Bochart 1692, kap. 34, sp. 615, der dog tolker Melek som byens (Tyros') konge: "*Melec Kartha, Rex urbis, id est, Tyri*".

forkæmperen for, krigeren der beskytter.

samfundet.

efterkommeren af Kadmos.

beskytteren af Tyrus, Tyrus' skytsånd. Udtrykket er dannet parallelt med landvætte, og i disse sammensætninger er vætten et væsen (ofte i menneskeskikkelse) med overnaturlige kræfter, som beskytter en bestemt egn eller et land.

okser.

på den anden side af.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

midt om vinteren.

efter.

Stednavnet Hylaía er afledt af hylaíos, gr., ting der hører til skoven, det vilde.

Grundtvig udbygger tilsyneladende etymologierne hos Bochart 1692. Erytheia (Ἐρύθεια) betyder Det Røde Land (sp. 611-613). På fønikisk (og det nært beslægtede hebraisk) kunne Barat-anac betyde tin-landet, tinmarkerne (sp. 647-654). Profit kan derimod hverken identificeres hos Bochart 1692 eller i ordbøger.

de antikke forfattere.

dvs.

okserne.

handelsskibe med høje sider, modsat langskibe.

Tvillingeriget og tvillingefolket var i Grundtvigs generation en fast henvisning til danskerne og nordmændene. Trillingefolket var mindre udbredt, og betegnelsen havde normalt Sverige som den tredje søskende (se indledningen til "Julefesten" 1809, afsnittet "Fra tvillinge- til trillingeriget").

allerede.

troværdige.

meget, umanerligt.

helt sikkert.

fønikerne; bibelsk betegnelse dannet af de fønikiske byer Tyrus og Sidon.

ganske vist.

spioner.

To arter af purpursnegle nævnes i Plinius *Historia naturalis* (Bog 9, 60-61): bucinum og purpura. For moderne artsbetegnelser se "Schnecke" 2006.

dvs. kogte.

sand, som indeholder små stykker af glimtende mineraler.

væske.

cyprioter.

betegnelse for verdens stærkeste sømagt; almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

hentydning til fastlandsspærringen, den femårige franske blokade af den britiske handel med det europæiske fastland (1806-1811).

vandkilder. Hjælpekilder betød normalt nødreserver; ressourcer.

allierede.

ganske vist.

cypriotiske.

stort.

hvornår.

forbundsfæller.

alliancer.

allerede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

felttog.

sejlskibe.

lide døden (ved halshugning).

tirrede, vakte vrede hos.

ganske vist.

ganske vist.

hverken.

ganske vist.

dvs. herkulesarbejde.

strædet, det smalle farvand.

triremer, triere: galejer med årer fordelt på tre rækker over hinanden. Triremen var det dominerende krigsskib i Middelhavet fra 540 til 400-tallet f.Kr.

sig.

Brandere var skibe fyldt med brændbare sager. Tyrierne havde sendt brandere mod Alexanders skibe og antændt dem under Alexanders forsøg på at bygge en dæmning fra fastlandet over til Tyros. Varm kan også betyde voldsom, blodigt.

på spottende vis, spydigt.

tvivle på.

cypriotiske.

hekatombaion, den første måned i den attiske kalender, midt på sommeren, navngivet efter offerfesten hekatombe.

Napoleon afskaffede ved dekret den franske revolutionskalender (fra 1792) og genindførte per 1. januar 1806 den moderne, gregorianske kalender.

cyprioterne.

mellem to fronter, under beskydning fra to sider.

havet.

bortset fra (i).

ca. 332 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

tidsregningen.

før Kristus.

aldersangivelsen, dateringen.

have beskrevet.

pegede derimod på, henviste til.

havemand.

den purpurfarvede kongedragt.

råde over, bestemme over.

havemanden.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. scepteret.

havemanden.

vicekonge; stedfortræder.

stillet sin harme, sin vrede.

hver og en.

på nær en efterkommer af Strato, som dukker op ud af det blå (Trogius *Epitome*, Bog 18, 3.18-19). Adjektivet skyfalden og omtalen af de vældige som "født Trælle" hentyder begge til Stratos valg af konge over Tyros. Efter en succesfuld opstand besluttede de sejrige slaver at vælge den til konge, som først blev ramt af solens stråler (Justinus 1886, s. 129 f.; Summers 1856, s. 130 f).

upålidelig.

egen.

usandsynligt.

Tyrus'.

fordi.

ganske vist.

erstatning; lindring.

Kristus.

fønikernes; bibelsk betegnelse dannet af de fønikiske byer Tyrus og Sidon.

vicekongen; stedfortræderen.

købesum, pris.

vanskelig at indtage.

muslimerne (nedsættende betegnelse).

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år (her: 1776-1804).

scepter af jern, styre med jernnæve.

al-Jazzar, arab., Slagteren. Tilnavnet blev udlagt negativt af europæiske kommentatorer, men var sandsynligvis oprindeligt blevet tildelt bosnieren Ahmed Pasha af araberne i respekt for hans sejr over beduiner (Philipp 1998, s. 118).

vilje.

Mau 1879 nr. 3.253. Ordsproget henviser til de grusomme osmanniske tyrkere.

olivenlunde.

de antikke forfattere.

fønikerne; bibelsk betegnelse dannet af de fønikiske byer Tyrus og Sidon.

de antikke forfattere.

gr., theo: gud, prósopon: hoved.

Druserne var i 1830'erne kun undersøgt overfladisk af europæere, og der var mange konkurrerende etymologier (se fortalen til Worbs 1799). Der er dog ikke fundet samtidige etymologier, som knytter den etniske betegnelse druser til drusernes overbevisning, at de var Libanonbjergets indfødte beboere. Moderne forskning knytter snarest druser (arab. duruz) til navnet på religionens stifter Ismael ed-Darazi.

de oprindelige beboere, efter lat., ab origine: fra begyndelsen.

det oprindelige folk.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Ibrahim Pascha erobrede Syrien og Libanon fra osmannerne i en blodig kampagne 1831-1833.

bysamfund, bystater.

løkken (til hængning).

allerede.

trossamfund; præstestyre, teokrati.

succes, held.

Bindestregen fremhæver, at her er tale om et fast begreb. Parallele eksempler fra andre værker er Troens-Ord, Troens-Regel og Troens-Skjold.

kalder, titulerer.

den kunstfærdigt anlagte vej; det ingeniørmæssige mesterstykke.

skrabe skyerne, nå op til himlen.

hhv. den nordlige og den sydlige hovedstad i det kinesiske kejserrige.

videnskab, stræben efter visdom og erkendelse.

grader nordlig bredde.

ganske vist.

flodens persiske navn er Arvand Rud: Den Sublime (Majestætiske) Flod. Det arabiske navn er Shatt al-Arab: Arabernes Kyst.

flodlandskab.

gr., méso potamós: landet mellem floderne, dvs. Eufrat og Tigris. Betegnelsen blev præget af Alexander den Store og havde i antik forståelse Bagdad som sydgrænse.

de antikke forfatteres.

grader (nordlig bredde).

Mesopotamien, efter gr., méso potamós: landet mellem floderne, dvs. Eufrat og Tigris.

Strabon citerer et ordspil fra en nu tabt komedie. Indbyggerne i Megale polis (lat., Megalopolis), der betyder Den Store By og engang havde været stor, hånes i komedien med, at Megale polis nu blot er 'en stor udørk': megálē erēmía (Strabon *Geografien*, Bog 8, 8.1 og 16, 1.5).

ikke.

tabte, som man antog for tabt.

kolossale bygningsværk.

menneskebørnene (1 Mos 11,5) i de ældste tider. Menneskebørn betegner især de svage, barnagtige skabninger.

indlagde sig, skabte sig.

en hel mil (fast vending).

usandsynligt.

residere, holde hof.

allerhelvedes karl, vild, dumdristig gut.

gravsted.

helt ødelagt.

det græske længdemål. En stadie i Olympia var 192,3 meter.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

grader (nordlig bredde).

polhøjde, bredde.

snorlige, med den negative bibetydning: firkantet, pedantisk.

de antikke forfatteres.

snorlige.

usandsynlige.

nøjagtigt, præcist.

gemme sig, findes.

beskåret, afkortet.

både bogstaveligt og som leg med vendingen 'at kunne både køre og vende': at være forstandig eller lumsk, jf. ordsprogene ved Mau 1879 nr. 86 samt Grundtvig 1845, nr. 1.440: Den kan ilde *kiøre*, som ei kan vende.

asfalten. Den naturligt forekommende asfalt blev anvendt som mørtel.

løjbænk.

indimellem.

underskønne lysthaver. Gr., parádeisos er af persisk oprindelse. På persisk betyder paradís en dyrehave, indhegning.

ganske vist.

stærke, solide.

sig.

Babylons Hængende Haver.

den officielle dagbog, der blev ført under Alexanders felttog. Dagbogen kendes i fragmenter, her Plutarch "Alexander", kap. 76.1 og udførligere Arrian *Anabasis*, Bog 7, 25.1.

Babylons Hængende Haver.

En vending 'blæse færdig' er ikke fundet i *Ordbog over det danske Sprog*. 'Blæse' kan her måske betyde 'bygge' som et ordspil på luftslot og Babylons Hængende Haver. Josefus skriver synetelésthē: blev gjort færdig (Josefus *Mod Apion*, Bog 1, 140).

går i rette med, skælder ud på.

Kyros'.

flovt.

Det akkadiske ord for 'due' er summatu. Etymologien summatu-Semiramis var udbredt, men afvises af moderne forskning ("Semiramis" 2006).

Ninive kaldes på græsk og latin for Ninus.

Mesopotamien, efter gr., méso potamós, landet mellem floderne Eufrat og Tigris.

felttog.

de falske elefanter, elefant-atrapperne.

indernes krigselefanter bar tårne.

ganske vist.

uden tvivl.

dvs. mønte, udmønte.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

felttog, krig.

ganske vist.

egennavnet, dvs. Ninus: det græske og latinske navn for Ninive.

betegnet.

i anledning af en egyptisk begivenhed.

gravede.

hersket; optrådt som herrer.

på nær.

utvivlsomt.

astrolog, magiker.

astrologen, magikeren.

De mange afvigende etymologier hos antikkens forfattere sammenfattes i *Paulys Realencyclopädie* ("Sardanapel" 1920, sp. 2470 f.) Ingen af de omtalte passer dog til Grundtvigs oversættelse. De akkadiske sprog (babylonisk og assyrisk) blev først afkodet fra 1840'erne. Persisk kileskrift var dog i 1820'erne blevet undersøgt af Rasmus Rask.

de antikke forfatteres.

Kyros'.

hvis.

berøring.

verdenshistoriens.

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

Mesopotamien, efter gr., méso potamós: landet mellem floderne, dvs. Eufrat og Tigris.

før Kristus.

storhedstiden kom en nedgangsperiode, jf. tolkningen s. 204 af Ninyas som diminutiv til Ninus.

mégas basileús, gr. gengivelse af en titel, der senest fra 800-tallet f.Kr. var udbredt i mellemøstlige dynastier.

bemærkelsesværdigt.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

stå (gammel imperativ af stå).

loddet.

velgerningen.

ganske vist.

fællesskab, forening.

Septuaginta, oversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til græsk, henviser ved Jon 2,1 uspecifickt til kētei megáloi: det meget store havdyr, havuhyre (smlg. Berg 1885, s. 400: kētos).

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

ca. 150 år. En menneskealder er her tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hvornår.

havuhyre.

betyder.

jonah, hebr., due.

afledt af semira, hebr., sang (Ewald 1748, s. 899) og jonah, hebr., due.

bemærkelsesværdigt.

Ved den hellige eg i Dodone tog præstinderne (peleiaderne) bl.a. varsler af duernes flugt.

står for, symboliserer.

ca. 150 år. En menneskealder er her tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

overleveret mangelfuldt, fragmentarisk.

her måske også: krigeriske skridt, krigshandlinger.

ganske vist.

det er en skam, det er ærgeligt.

Aristoteles antog, at rovfugle aldrig drak vand. Aristoteles skosede derfor Hesiod (eller if. ældre Aristoteles-udgaver: Herodot) for at lade den ørn, som man tog varsler af i Ninive, drikke under byens belejring, *Historia animalium* Bog 8, afsnit 18, udg. Bekker 1829, s. 238.

dvs. syntes.

blev betalt for at drage bort.

omplantede, overførte; eufemisme for: tvangsforflyttede.

Jahve, navnet på israeliternes gud i *Det Gamle Testamente*.

befalede.

Jahves, navnet på israeliternes gud i *Det Gamle Testamente*.

Jahve, navnet på israeliternes gud i *Det Gamle Testamente*.

før Kristus.

betalt skat.

Jahve, navnet på israeliternes gud i *Det Gamle Testamente*.

tid, lejlighed.

ganske vist.

grådigheden, den glubske lyst efter rov.

foran.

nyassyrisk titel fra 800-tallet f.Kr., der blev overtaget af senere mellemøstlige dynastier.

dvs. brodne, knækkede.

stok af rør (her papyrusrør).

dvs. kæp, stok.

hånden på den person.

på flugt (væk fra slagmarken).

2 Kong 18,27, oversat efter *Septuaginta*, oversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til græsk, der

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dog har kopros (skarn, mæg) og ikke koprön (mødding) samt ouron: urin. Oversættelsen i *Bibelen* 1992 efter den hebraiske grundtekst er endnu mere eksplicit: "de mænd, der sidder på muren, som snart skal æde deres eget skarn og drikke deres egen urin sammen med jer!"

hør (imperativ pluralis).

nyassyrisk titel fra 800-tallet f.Kr., der blev overtaget af senere mellemøstlige dynastier.

lad (imperativ pluralis).

hør (imperativ pluralis).

slut (imperativ pluralis).

drik (imperativ pluralis).

spis (imperativ pluralis).

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

fremrykning (mod den assyriske konge).

bevirkede, førte til.

trusselsbrev.

byder trods til, trodser.

forfædre.

keruberne.

ganske vist.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

fordele.

bidselstænger og bidsel, jf. 2 Kong 19,28: "Fordi du raser imod mig, / fordi dit brøl har nået mit øre, / giver jeg dig ring i næsen / og bidsel i munden, / jeg fører dig tilbage / ad den vej, du er kommet."

efterfølger.

værdiløst skrabsammen, pøbelen.

ganske vist.

indskriften med hieroglyffer på statuen af Sethos i Memfis, jf. s. 112.

sandsynligt.

felttog.

dvs. skytiske.

dvs. skyterne.

hvis.

efterfølger.

hvis.

før Kristus.

bemærkelsesværdigt.

hyksoskonges, jf. s. 116.

vilje.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

efterkommere.

ganske vist.

det værste, vanskeligste lå forude.

dvs. syntes.

åbenlys.

skatskyldige underkonger, vassaler.

sammenskrabet, pøblen.

Tyrus'.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

overordnede.

teokrati, præstestyre.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

allerede.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

partisaner, guerillasoldater.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

nært.

astrologernes, magikernes.

filosofi, stræben efter visdom og erkendelse.

astrologer, magikere.

astrologerne, magikerne.

ganske vist.

hvis.

de dødelige.

tom snak, vrøvl.

en nats frist, et døgn's frist.

dvs. kobber.

dvs. kobberet.

blev blæst bort.

dvs. kobber.

blæser bort, fordriver.

ganske vist.

bemærkelsesværdigt.

Det babyloniske eksil, dvs. Det Babyloniske Fangenskab (586 til 538 f.Kr).

filosofiske, rationalistiske tidsalder, dvs. oplysningstiden og Grundtvigs samtid.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sandsynlig hentydning til lat., (divinatio) ex post (facto): (spådom gjort) bagefter (begivenheden). Siden 1700-tallets bibelforskning dateres Daniels spådom til det 2. århundrede f.Kr. Spådommen skulle trøste de jødiske makkabæere i kampen mod seleukiderne, især herskeren Antiochos 4.. Det seleukidiske dynasti udgjorde det fjerde og sidste verdensrige.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

dvs. kobberets.

hvor langt.

vilje.

løgnhalsen.

her: skud på stamtræerne i babyloniernes og kaldæernes kongehuse, ellers: topskud; ypperste frembringelser.

ganske vist.

påklage.

dvs. speget: sammenfiltret, bragt uorden i.

Biblia Hebraica, grundlaget for danske bibeloversættelser.

Es 23,12-13 har følgende ordlyd i *Septuaginta*, oversættelsen af *Det Gamle Testamente* fra hebraisk til græsk: "Og hvis du [Tyros] drager til kittæerne [dvs. indbyggerne på Cypern] skal du heller ikke der finder ro, [13] og [hvis du drager] til kaldæernes land, er også hun [Kaldæa] lagt øde af assyrerne, og heller ikke på dette sted skal du hvile dig, for hendes mur er faldet" (overs. GV); eis Kitieís, oydé ekeí soi anápaysis éstai [13] kaí eis gēn Khaldaiōn, kaí haytē ērēmōtai apó tōn Assyrīōn, oydé ekeí soi anápaysis éstai, hōti ho toíkhos autēs péptōken. På gr. betyder Septuaginta halvfjerds, og if. traditionen var der 70 lærde om oversættelsen.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

astrologerne, magikerne.

efterkommer.

dvs. indemuringen: indlejringen; den selvvalgte isolation.

fladt sidestykke. Eufrats flodleje er ved Babylonien og resten af det sydlige Irak langt mere jævnt end den stejle dal ved Nilens katarakter, jf. s. 163: "Bjergene i Nil-Dalen".

Akkadisk kileskrift knyttes her til de lignende danske mestermærker for murermestre og stenhuggere. Sådanne mestermærker blev hos frimurerlogen desuden tilskrevet et mystisk indhold.

tegn, egl. solemærker, vejrudsigter baseret på vejrforholdet på faste mærkedage.

måske: billede på skippere, symbol for sømænd.

sandsynligt.

kolonier.

Det græske navn Nítokros kendes ikke på babylonisk, og navnet er muligvis af egyptisk oprindelse ("Nitokris" 2001). Den græske videnskabsmand Eratosthenes identificerede en kvindelig egyptisk farao ved samme navn med Athena Nikephoros, dvs. den sejr-bringende Athene ("Nitokris" 1936). Grundtvig omtaler til tider Athene som Athens skjoldmø.

Labynetos 1.

mere betydningsfulde.

Koreš: den hebr., stavemåde af oldpersisk Kūruš (gr., Kyros). Oldpersisk var i 1833 dog først lige begyndt at blive afkodet.

middel.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

påklage.

sendebuds, budbringeres.

genopbygning.

ganske vist.

indenfor.

hærstyrke.

gilde, fest.

til bords.

dvs. kobber.

udstrakt, flad hånd.

astrologer, magikere.

klæder i den kostbare purpurfarve som tegn på fyrstelig status.

dunkel, gådefuld tale, gåder.

astrologer, magikere.

fandt man Daniel.

revset, irettesat.

her: de tavse guder, jf. Dan 5,23: "Du lovsang guderne af sølv, guld, kobber, jern, træ og sten, som hverken kan se, høre eller forstå."

forkastet.

rige.

klæder i den kostbare purpurfarve som tegn på fyrstelig status.

Den akkadiske kileskrift på teglstenene fra Babylon blev først afkodet fra 1840'erne og de følgende årtier.

mens.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

ganske vist.

allerede.

tydeligt, åbenlyst.

vicekonge; stedfortræder.

ganske vist.

bemærkelsesværdigt.

ganske vist.

uden tvivl, helt sikkert.

tydeligt.

astrologernes, magikernes.

stjernetydning, prognoser.

sig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

dvs. kobber.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

ganske vist.

deres demotiske skrift, efter gr., demos: folket. Demotisk skrift er kendetegnet ved en meget forsimplet brug af hieroglyffer. Brugen af fonogrammer og det reducerede antal tegn går i retning af et alfabet.

astrologernes, magikernes.

ganske vist.

grundlæggende evighed, jf. Diodor *Bibliotek*, Bog 2, 30.1.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

Det babyloniske eksil, dvs. Det Babyloniske Fangenskab (586 til 538 f.Kr).

hvis.

uden tvivl, helt sikkert.

Herodots *Historie* blev i hellenistisk tid inddelt i ni bøger, en for hver af muserne.

felttog.

vigtigste, mest bemærkelsesværdige.

ganske vist.

antikke.

moderne, nutidige.

fast bosiddende folkeslag, modsat nomader.

plateauer.

dvs. polhøjde, bredde.

klima.

breddegrad.

godt.

kotul, farsi: bjergpas (Palmer 2004, sp. 315).

hedder kun.

himmelstrøg, klimabælte.

efter Stufenland, ældre ty. fagterm: egn med terrasser anlagt på stejle skrånninger (Grimm 2015, art. Stufenland).

Gr., *parádeisos* er af persisk oprindelse. På persisk betyder paradís en dyrehave, indhegning.

persisk *shah-an-shah*: kongernes konge. Titlen blev brugt af persiske herskere siden achaimeniderne.

Gr., *parádeisos* er af persisk oprindelse. På persisk betyder paradís en dyrehave, indhegning.

dødelige sygdom, ende.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ødelagdes.

de store, vigtige folkeslag.

transithandlen, den internationale handel på tværs af flere lande.

de antikke forfattere.

himmelstrøg, breddegrad.

placerede.

floderne.

Kyros'.

uden tvivl, helt sikkert.

med størst held, succes.

sikkert, utvivlsomt.

ophøjet, ædel.

læse, afkode.

persisk shah-an-shah: kongernes konge. Titlen blev brugt af persiske herskere siden achaimeniderne.

usandsynlige.

her muligvis også: billedskriften, hieroglyfferne.

ganske vist.

de antikke forfattere.

ganske vist.

magere, zarathustriske præster.

tilsyneladende; åbenlyst.

ganske vist.

indskrift.

ganske vist.

prægtige sale med højt til loftet.

dvs. kobber.

hvis de endnu, selv hvis de.

mere bemærkelsesværdigt.

i den lærde verden.

Der hentydes til *Avesta*, samlingen af zarathustrismens hellige skrifter, ikke til de senere, middelpersiske kommentarer (zend) til samme samling. *Zend-Avesta* er navnet på kommentarerne.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

Der hentydes til *Avesta*, samlingen af zarathustrismens hellige skrifter, ikke til de senere, middelpersiske kommentarer (zend) til samme samling. *Zend-Avesta* er navnet på kommentarerne.

strides.

ganske vist.

vesteuropæisk form af persisk gaur: vantro, især anvendt om parserne, medlemmerne af det zarathustriske

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

trossamfund (Brockhaus 1818, s. 54 f. art. "Gebrer, Guebrer eller Gaurer"; *Oxford English Dictionary*, art. "Guebre").

pahlavi, en form for middelpersisk, dvs. fra perioden fra ca. 300 f.Kr. til 900-tallet e.Kr.

hvis.

pahlavi, en form for middelpersisk, dvs. fra perioden fra ca. 300 f.Kr. til 900-tallet e.Kr.

If. traditionen oversatte 70 lærde (gr., 70: *Septuaginta*), *Det Gamle Testamente* fra den hebraisk grundtekst (*Biblia Hebraica*) til græsk.

pahlavi, en form for middelpersisk, dvs. fra perioden fra ca. 300 f.Kr. til 900-tallet e.Kr.

det officielle sprog i Partherriget (ca. 250 f.Kr.-224 e.Kr).

pahlavi, en form for middelpersisk, dvs. fra perioden fra ca. 300 f.Kr. til 900-tallet e.Kr.

uden tvivl, helt sikkert.

åbent spørgsmål, godt spørgsmål.

Der hentydes til *Avesta*, samlingen af zarathustrismens hellige skrifter, ikke til de senere, middelpersiske kommentarer (zend) til samme samling. *Zend-Avesta* er navnet på kommentarerne.

blev fundet (i 1750'erne af Anquetil-Duperron).

Der hentydes til *Avesta*, samlingen af zarathustrismens hellige skrifter, ikke til de senere, middelpersiske kommentarer (zend) til samme samling. *Zend-Avesta* er navnet på kommentarerne.

kunne.

allerede.

magerne, de zarathustriske præster.

oprindelige væsener; skaberkræfter; ellers: grundprincipper, hovedårsager.

Der hentydes til *Avesta*, samlingen af zarathustrismens hellige skrifter, ikke til de senere, middelpersiske kommentarer (zend) til samme samling. *Zend-Avesta* er navnet på kommentarerne.

magerne, de zarathustriske præster.

Der hentydes til *Avesta*, samlingen af zarathustrismens hellige skrifter, ikke til de senere, middelpersiske kommentarer (zend) til samme samling. *Zend-Avesta* er navnet på kommentarerne.

Elymaíoi er græsk for elamiterne. De fleste antikke geografer begrænsede dog landet Elymais (dvs. Elam) til egnen omkring Susa.

ganske vist.

blandt.

magernes, de zarathustriske præsters.

sig.

den enevældige magt.

mens.

medborgere.

vante, rette gang.

hørte slet ikke flere retssager.

håndhæve, værne om.

velbefæstet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

dvs. håndhævede.

jævnbyrdige.

spioner.

anmeldte, angav.

enevældig hersker.

paretakener, en medisk stamme.

magerne; fra denne stamme blev de zarathustriske præster udvalgt if. græske forfattere.

ganske vist.

dvs. skyterne.

uden tvivl, helt sikkert.

zarathustrisk troslære, efter mager: zarathustrisk præst. Den moderne betegnelse 'magi' er afledt af disse persiske magere.

uden tvivl, helt sikkert.

bestride, frakende.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

ganske vist.

uden tvivl, helt sikkert.

trinbræt.

tronen.

spionerne.

ganske vist.

de antikke forfatteres.

gr., basiléōs óphthaloús kai basiléōs ōta. Denne faste betegnelse findes bl.a. hos Xenofon *Kyrupædien*, Bog 8, 2.10.

enevældet, det enevældige styre.

samfundssind, respekt for medborgerne.

jagtselskaber.

enevældet, det enevældige styre.

hvis.

stifter fred i.

dømmer efter fortjeneste (meritokrati); påskønner, har sans for fortjenester.

enevældet, det enevældige styre.

muligvis; ganske vist.

fred.

hverdagskosten, de basale fornødenheder.

asiaterne, folk i Orienten.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åbenlys.

kalkule.

tjenere.

magerne, de zarathustriske præster.

således.

magerne, de zarathustriske præster.

magernes, de zarathustriske præsters.

magerne, de zarathustriske præster.

orasmederen, dvs. tilhænger af Oromasdes (Ahura Mazda).

sig.

dvs. iranernes.

præst.

visdom, lære, filosofi.

oprindelige væsner, skaberkræfter; grundprincipper.

magerne, de zarathustriske præster.

Det Babyloniske Eksil, dvs. Det Babyloniske Fangenskab (586 til 538 f.Kr).

magerne, de zarathustriske præster.

de jøder.

blæser bort, fordriver.

ca. 711 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

før Kristus.

også: hær.

sandsynligt.

omplantede, overførte; eufemisme for: tvangsforflyttede.

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

zarathustriske, efter mager: zarathustrisk præst.

sammentræffet; det fælles stød (mod assyrerne).

bemærkelsesværdigt.

ganske vist.

Moseloven.

Ahura Mazda.

zarathustriske, efter mager: zarathustrisk præst.

beskaffenhed; evne.

blev dræbt af.

indtil.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Sakerne er et andet navn for skyterne.

slag udkæmpet til lands.

magerne, de zarathustriske præster.

kvæghyrde.

gang.

befalede.

opfostrede.

“mederne kalder nemlig en hund spaka”, Herodot *Historie*, Bog 1, 110 (Hastrup & Hjortsø 1979, s. 61).

opfostret.

kongens øjne og øre var en gængs betegnelse for de kongelige persiske opsynsmænd.

magerne, de zarathustriske præster.

allerede.

hævne sig.

dvs. huede.

hvis.

ganske vist.

bemærkelsesværdig.

allerede.

ualmindeligt, mærkværdigt.

med god grund.

usandsynligere.

Herodots *Historie* blev i hellenistisk tid inddelt i ni bøger, en for hver af muserne.

ganske vist.

usandsynlige.

lade fortællingens troværdighed stå uafgjort, stå åbent hen.

dvs. skyterne.

opfostres.

nøjsomhed.

opfostret, opdraget.

kort.

kjørtel.

enevældig hersker.

Kyros'.

herkomst; stigende indflydelse.

dvs. lydiene.

helt sikkert, uden tvivl.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

overvurdere.

dvs. karavanserai: herberg for rejsende i en karavane.

Kyros'.

fyrstendømmerne.

grader nordlig bredde.

angoragederne.

dvs. frygiske.

scepter, styre.

handelscentre; egl. byer med stabelret, dvs. ret til at kræve passerende varer oplagte og udbudt til salg i en vis periode.

betale skat.

kolonier.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

mermnaderne, et lydisk dynasti fra 600- til 500-tallet.

medlem af mermnaderne, et lydisk dynasti fra 600- til 500-tallet.

bemærkelsesværdigt.

kolonier.

indbyggerne i Milet.

medlem af mermnaderne, et lydisk dynasti fra 600- til 500-tallet.

under militær pragt og fuld musik.

dvs. løkke: indhegnet mark.

begyndelsen.

ganske vist.

indbyggerne i Milet.

medlem af mermnaderne, et lydisk dynasti fra 600- til 500-tallet.

opfordring.

oprustninger, krigsforberedelser.

indbyggerne i Frygien, Bithynien og Paflagonien.

allerede.

dvs. armenske.

argeiere, indbyggere i Argos.

jævne borgeres.

ganske vist.

dvs. syntes.

nutidige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

vildsvin.

på grund af.

udmærkede sig, havde forrangen.

ganske vist.

mulæsel.

skynd dig.

dvs. lydier.

for skams skyld, af skam (over at have taget flugten).

kobberkeddel.

amfora, græsk rummål ca. 26 liter.

i mellemtiden.

dvs. lydier.

kunsthærdig maskine.

afskedigede.

forbundsføller.

sandsigerne.

allerede.

afskediget.

ganske vist.

straks.

dvs. lydierne.

indenfor.

ganske vist.

forbundsføller.

marderne var en persisk stamme.

dvs. lydier.

ganske vist.

dvs. lydiernes.

særskilt.

nådesgave, ønske givet af storladne hersker.

mulæslet.

bogstaveligt, plumpt, fantasiforladt.

mulæslet.

på nær.

indbyggerne i Milet.

praler så meget, er så hovmodige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

på grund af.

dvs. lydiene.

dvs. lydiene.

bemærkelsesværdige træk.

indbyggerne på Chios.

ganske vist.

indbyggerne på Teos vest for Anatolien.

indbyggere i bystaten Fokaia.

indbyggerne på Chios.

kursen.

koloni.

garnison.

mest nærliggende, væsentligste.

indbyggere i bystaten Fokaia.

fokaisk.

de antikke forfattere.

indbyggere i bystaten Fokaia.

åbent spørgsmål, godt spørgsmål.

ganske vist.

Herodot var født i Halikarnassos i det sydvestlige Lilleasien.

endvidere.

utroværdige, usandsynlige.

ganske vist.

også: utroværdigheden.

felttog.

mellemliggende (land).

belav.

med høj røst.

ordnede sine sager (arv m.v.).

verdenshistoriens.

ganske vist.

dvs. syntes.

kendinger, bekendte.

efter nøje opregning, jf. Ezra 1,9-10.

familiefædre, overhoveder for husstande.

fra Judas og Benjamins stamme (som levede i eksil i Babylon).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fejrede helligdage.

Jahves, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

bemærkelsesværdigt.

lægge til, tilføje.

Kyros'.

bemærkelsesværdige, vigtige.

Kyros'.

før Kristus.

tidsregninger, kronologiske beregninger.

begyndelsen af perioden ca. 560-556 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

før Kristus.

tidsregningen.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

snarere tværtimod, mest af alt.

mindst af alt.

undlod.

efterkommer.

kedelighed, mangel på smag.

mest bemærkelsesværdige, vigtigste.

dvs. kobber-bowle, kobberterrin.

enevældig hersker.

nok ved.

ganske vist.

uden at vide det, uforsætlig.

dvs. kobber.

bowle, terrin.

jævnbyrdige.

uagtsom, utilsigtet.

indbyggerne i Sais.

dvs. kobberkarle.

egypterne.

dvs. kobberbrynje.

forbundsfæller.

efter.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

våbenfæller, her: lejesoldater.

Ordsprog, se Mau 1879, nr. 6.840: Grundtvig 1845, nr. 1.935.

institutioner.

uden tvivl, helt sikkert.

ganske vist.

dodekarker, efter gr., dodeka: tolv og archos: anfører, hersker. Egyptiske fyrster beherskede hver deres landområde under det nubiske (25. dynasti) og assyriske overherredømme i Egypten. Tallet tolv findes hos Herodot *Historie*, Bog 2, 147-151.

dvs. kobberhjelm.

det vil sige.

(sagt) på godt dansk.

forløbe stille.

hvis.

militærstyre.

dvs. håndværket (soldaterhåndværket).

det 25. nubiske (etiopiske) dynasti.

bosættelse.

dodekarker, efter gr., dodeka: tolv og archos: anfører, hersker. Egyptiske fyrster beherskede hver deres landområde under det nubiske (25. dynasti) og assyriske overherredømme i Egypten. Tallet tolv findes hos Herodot *Historie*, Bog 2, 147-151.

sig.

allerede.

tidsregning, kronologiske beregning.

felttog.

før Kristus.

uden tvivl, helt sikkert.

benægtende: det blev undgået, at.

ganske vist.

vilje.

trone.

ganske vist.

Herodots *Historie*, Bog 2, 172: "et vandfad, som ægypterne før havde brækket sig i, pisset i og vasket deres fødder i" (Hastrup & Hjortsø 1979, s. 161).

dvs. håndværket (som tyv).

taget purpurkåben over skulderen som tegn på fyrstelig status.

fodspor. Et ledebånd var et bånd eller sele, som et barn blev ført i, mens det lærte at gå.

gøre.

felttog.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sin medhustru, medlem af sit harem.

felttoget.

manden fra Halikarnassos.

ganske vist.

bowle, terrin.

ganske vist.

gå svanger med, være fuld af planer for.

indbyggerne i Ammonion, byen ved Amon-oraklet i Siwa-oasen mellem Nilen og Libyen.

Grækerne anså Etiopien for at være det sydligste land på det sydlige kontinent. If. den græske geograf Hekataios fandtes der to kontinenter: Europa i nord og Asien i syd.

togtet; angrebet fra søsiden.

flåde.

ved ingen, hvor blev af. Ordsprog, se Mau 1879 nr. 2.224, Grundtvig 1845, nr. 1.276.

indbyggerne i Ammonion, byen ved Amon-oraklet i Siwa-oasen mellem Nilen og Libyen.

felttoget.

udspioner, rekognoscere.

dvs. kogt.

spionerne.

spioner.

bring (imperativ pluralis).

bed (imperativ pluralis).

spiste.

seværdigheder.

dvs. kobberet.

var; forekom.

spionerne.

felttog.

ganske vist.

lastdyr, arbejdsdyr.

spiselige planter.

felttog.

de antikke forfattere.

dvs. søster.

felttog.

hvis.

Grækerne anså Etiopien for at være det sydligste land på det sydlige kontinent. If. den græske geograf Hekataios fandtes der to kontinenter: Europa i nord og Asien i syd.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tilbage toget.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

hvis.

interessant.

menneskeslægtens.

afrikanske.

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

de antikke forfatteres.

felttog.

indfiltret lok, der if. nordisk overtro var fremkaldt af maren, som natten forinden (i et mare-ridt) havde plaget et dyr eller menneske.

befalede.

stå uafgjort, åbent hen.

felttog.

dvs. skyterne.

befalede.

Kyros'.

zarathustrisk præst og medlem af den mediske stamme magerne.

magerne var zarathustriske præster og udgjorde en egen medisk stamme.

sådan.

Dareios'.

magerne var zarathustriske præster og udgjorde en egen medisk stamme.

fejlsagent.

paladsrevolutioner, statskup.

fyrige, vrinskende hingst.

været til, eksisteret.

ganske vist.

allerede.

dvs. syntes.

hist og her.

bemærkelsesværdigt.

kolonier.

felttoget.

felttog.

sekretær.

kontrol med fæstningen.

i stedet for.

blevet ekspederet af ham.

huggede ned, dræbte løs.

ganske vist.

bemærkelsesværdig.

pegede på, henviste til.

lægekunst.

hvis.

dvs. håndværket: lægekunsten.

fast vending: på græsk manér, efter græsk skik og brug.

straks.

kost, forplejning.

tilladelse til at rejse hjem.

Kyros'.

trone.

dvs. skyterne.

lægede, helbredte.

udspionere.

befarede, besejlede.

spioner.

ganske vist.

en dragt prygl, tæsk.

medborgere.

felttoget.

dvs. skyterne.

ophøjede tronstol, jf. Herodot *Historie*, Bog 4, 88.

nedrive.

dvs. skyterne.

nedrive broen.

hvis.

var til, herskede.

dvs. skyterne.

nedrev.

ganske vist.

uden uheld, uskadt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. skyterne.

rose sig af, prale om.

det forandredes så forunderligt, det slog så forunderligt om i den modsatte retning.

arrangeret, iscenesat.

dvs. paionere.

fingernemme.

dvs. paionerne.

de paionere der boede i Pangeo (Pangaion), bjergområdet i den nordøstlige, græske region Kavala.

dvs. paionerne.

overvej nøje.

dygtig, modig.

lade sin ben (knogler) lægge i graven, ende sine dage.

forvente, håbe.

gik netop svanger med, gik netop og pønsede på.

felttog.

felttoget.

indbyggerne på Naxos.

beskyldte.

indbyggerne i Milet.

indbyggerne på Lesbos.

dvs. paionere.

sig.

indbyggerne på Lesbos.

dvs. kobberstukne, jf. Herodots *Historie*, Bog 5, 49: bronzetavle graveret i relief.

dvs. højpuldet.

dvs. huer.

ganske vist.

blottede, forsvarsløse stilling.

indbyggerne i bystaten Eretria på Euboia.

gamle venner af indbyggerne i Milet.

til.

ganske vist.

loddet.

allerede.

anfører.

tåbe, kujon, dagdriver.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

indbyggerne i Milet.

dvs. huede.

allerede.

bygge en mur omkring, befæste.

sikkert, bestemt.

stilne, slå ned.

spion.

ganske vist.

pustede til ilden, kastede benzin på bålet. Ordsprog, se Mau 1879 nr. 7.097, Grundtvig 1845, nr. 2.020.

budbringer.

fra øen Lesbos.

for at få.

dvs. styrke, hærstyrke.

ganske vist.

tre et halvt hundrede, 350.

fællesskabet, de øvrige skibe.

fra.

beboere af øen Lesbos.

de hundrede skibe bemanded af indbyggerne på Chios.

de tre skibe bemanded af indbyggerne i bystaten Fokaia.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

i et stormløb.

harem.

allerede.

Kyros'.

Dareios'.

med rette.

slutte forbund, alliere.

indbyggerne i Milet.

mileternes, indbyggerne i Milets.

politisk, samfundsmæssig.

hellensk, græsk.

også i den negative betydning: dyrekøbte.

utvivlsomt, helt sikkert.

allerede.

fremtrædende, højtstående.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. skytiske.

felttog.

styrke.

forliste, gik under.

undersøge gemytterne, lodde stemningen.

ganske vist.

udsendte.

indbyggere i bystaten Eretria på Euboia.

ganske vist.

felten.

om kommandoen, om at tage beslutningerne.

polemarch: titlen på den archont fra Athen, som oprindeligt havde den fulde kommando over byens hær og flåde.

de magtfulde efterkommere af den athenske tyrann Peisistratos.

aflagde rapport.

koloni.

deltaget i felttoget mod skyterne.

gode vilje.

skånedede.

turen.

løb, stormskridt (modsat rolig march).

næsten som.

voldsom, blodig.

opstillet i tynd slagorden, her: opbygget en slank falanks.

deres (persernes) overordnede, taktiske mål. Den persiske hær var ikke i stand til at drage den ventede fordel af gennembruddet gennem den græske falanks.

slået på flugt, væk fra slagmarken, tilintetgjort.

Grækerne forfulgte perserne og forsøgte at sætte ild på den persiske flåde. Episoden sammenlignes muligvis med et af 1800-tallets mange festlige fakkeltog, der blev arrangeret som ledsagelse af højtstående gæster.

øksehug.

fast vending: gik tabt, gik til under flugten. Løbet kan også hentyde til opløbet, tumulten samt sejløbet, sejlrenden.

polemarchen: titlen på den archont fra Athen, som oprindeligt havde den fulde kommando over byens hær og flåde.

ganske vist.

skjold hejst op i vejret (som hemmeligt tegn).

foran.

fangerne fra bystaten Eretria på Euboia.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

usandsynligt.

opslag, bukkede, opsmøgede kanter på ærmer eller bukser. Her folden nederst på kiton-kjortlen.
læsset.

ganske vist.

kureren.

felten.

selvom.

sig.

jægersoldater, elitetropper.

åbenlyst, tydeligvis.

indbyggere i bystaten Eretria på Euboia.

selvom han døde.

forberedelser, krigsforberedelser.

ganske vist.

Jahve, navnet på israeliternes gud i *Det Gamle Testamente*.

allerede.

Kyros'.

Dareios'.

Jahves, navnet på israeliternes gud i *Det Gamle Testamente*.

tempel, Templet i Jerusalem.

prægtige sale med højt til loftet.

tempel.

ganske vist.

Kyros'.

befalede.

ofringerne (bl.a. brændofrene) i Templet i Jerusalem.

sit.

hjælper med, giver en hånd med.

ødelægge.

tempel.

Dareios'.

fat (imperativ pluralis).

freden velsignes, freden udgå fra, der være fred.

gamle personer, oldinge; gamle herlighed. Andenudgaven erstatter stort G med lille g og ændrer dermed et muligt substantiv til et entydigt adjektiv: gamle herlighed. Førsteudgaven skriver tit adjektiver med stort begyndelsesbogstav, hvis det tilhørende substantiv er udeladt.

forunderlige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

blev velsignet, blev udstrålet.

ca. 489 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

uden tvivl, helt sikkert.

før Kristus.

Stelen Marmor Parium blev bragt til England af jarlen af Arundel, Thomas Howard. Stelen indeholder en kronologisk liste over vigtige begivenheder i græsk historie.

De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Kyros'.

felten.

begyndelsen.

slået.

felttog.

Dareios'.

sammenkomst af rigets adelsmænd.

de magtfulde efterkommere af den athenske tyrann Peisistratos.

ernærede.

indflettede, indskød.

forberedelserne.

ganske vist.

fastlandet.

sig.

af kanalen.

anlagde så brinken skråt, gravede så brinken skrånende.

tog sit ophold, indkvarterede sig.

dvs. lydieren.

3.993.000.

Stater var en antik græsk mønt.

for at have en rund sum (4 millioner).

ganske vist.

turnering, militærøvelse, væddekamp.

ganske vist.

hvis.

spioner.

ganske vist.

slagmarken.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

også kun.

her med den pointe, at mændene kom fra Lakonien, dvs. Sparta. Spartanske mænd skulle udtrykke sig kort og præcist.

tilbyder; påbyder.

dræbte.

helte, krigere.

efterkommere.

de magtfulde efterkommere af den athenske tyrann Peisistratos.

folket; flertallet; hoben.

hvis.

flåde; styrke til søs.

optræde som herrer.

flertallets; folkets; hobens.

flertallet; folket; hoben.

kæmpede.

falkeblik.

flertallet; folket; hoben.

stakler.

flygt (imperativ pluralis).

ganske vist.

opmuntrende, trøsterigt.

et værk (mur) af planker, palisade.

mod.

ganske vist.

indtoget, indmarchen.

spion.

holdt turnering, dystede.

befalede.

dvs. røgtet, udført.

endog, endskønt.

færd, march; felttog.

ganske vist.

føkeere.

march; felttog.

føkeerne.

kæmpe.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

slagmarken.

fokeer.

ganske vist.

en venligtsindet hånd.

fokeeren.

Thermopýlai efter gr., thermós: varm og pylē: port. Thermopylæ er opkaldt efter bjergpassets varme kildevæld.

ganske vist.

kampen.

voldsomme, blodige.

sikkert, utvivlsomt.

felttoget.

dvs. boiotiere.

et værk (mur) af planker, palisade.

dvs. bolværk.

allerede.

to hundrede halvtreds, 250.

ganske vist.

ved roret, i spidsen, med kommandoen.

skyndede på, tilskyndede, arbejdede for.

ganske vist.

forfædrenes.

på den anden side af.

indbyggerne på Morea, det middelalderlige navn for Peloponnes.

absolut, ubetinget.

landstyrker, hær.

tyvstartede.

flåde; styrke til søs.

kursen.

tabt.

krigslist.

“som det” i andenudgaven, Grundtvig 1867, s. 340.

dvs.

loddet.

alt imens, mens.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sejlskibe.

aiginiterne, indbyggerne på Ægina.

sloges.

allerede.

i bund og grund, i stykker. Trierne havde, ligesom senere galejer, i forstavnen en bronzevædder, der som rambuk blev brugt til at slå hul i fjendens skib.

aiginitisk, fra øen Ægina.

ganske vist.

i bund og grund, i stykker. Trierne havde, ligesom senere galejer, i forstavnen en bronzevædder, der som rambuk blev brugt til at slå hul i fjendens skib.

aiginiteren, manden fra Ægina.

tilfældigvis havde.

vundet størst hæder, udmærket sig mest.

hørte til, erfarede om.

dyd.

ganske vist.

nært.

løsne sværdsmeden, som var fastgjort ved lænden.

yngre alder sammenlignet med.

sagn- og historiefortæller.

bemærkelsesværdig.

kurerens.

manet op fra de dødes rige, jf. korets klage i Aischylos' *Perserne*, linje 657-680.

mégas basileús, gr. gengivelse af en titel, der senest fra 800-tallet f.Kr. var udbredt i mellemøstlige dynastier.

Dareios'.

skrevet bagefter begivenheden (slaget), jf. 'divinatio ex post facto', lat., en spådom gjort bagefter begivenheden.

nemt, ligetil.

hellenske, græske.

presser, piner Athen. Herodot gengiver spådommen således: "når de i vanvittigt håb det stolte Athen har lagt øde" og bruger her pérsantes af verbet pérthō: ødelægger, hænger, forstyrrer (Berg 1885, s. 617; Herodots *Historie*, Bog 8, 77).

usandsynligt.

kendetegn i selve teksten, immanente indicier.

Grundtvig kobler verbalformen pérsantes (havende ødelagt, dvs. efter de har ødelagt) til substantivet Pérsēs (perser), Berg 1885 s. 617, 634.

mere bemærkelsesværdigt.

nok; utvivlsomt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Ordsprog, se Grundtvig 1845, nr. 1.683: "Lykken er (tit) bedre end Forstanden". Mau 1879, nr. 5.775, har et fyldigere citat og angiver kilden: "'Lykken er (tit) bedre end Forstanden,' sagde Manden, han kastede en Stén efter en Hund, og ramte sin Stifmoder. L. Holberg". Se Holberg 1744 *Moralske Tanker*, bind 2, Epigram 1, s. 277 f.

felten.

uden tvivl, helt sikkert.

kæmpede.

dvs. boiotierne.

virker.

troppeenhed, der skulle beskytte skibene.

sikkert nok, helt sikkert.

den gordiske knude.

mégas basileús, gr. gengivelse af en titel, der senest fra 800-tallet f.Kr. var udbredt i mellemøstlige dynastier.

haremmet.

vellykkede, succesrige.

felttog.

for blot, syntes det, at.

i år 480 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

de antikke forfatteres.

Vulcanus smedede sammen med kykloperne if. romersk tradition sine våben i Ætna eller en af vulkanerne på de nærliggende Lipariske Øer. Kykloperne arbejdede i værkstedet, og ved hjælp af deres våben vandt Æneas fodfæste på Den italienske Halvø (Vergil *Æneiden* 8. Sang, linje 416-453).

grader nordlig bredde.

godt.

omgivet med mur.

koloni.

både fysisk og følelsesmæssigt: Orfeus fortryllede med sin sang træer og stene, så de bevægede sig hen til ham, if. Apollodors *Bibliotek*, Bog 1, kap. 3.

fundet herberg, husly.

enemærker, områder.

forunderligt; på besynderlig vis.

allerede.

vovehalse.

Soulioterne var en krigerisk, albansk-græsk stamme bosat omkring bjerget Souli i Epiros. Soulioterne var ofte i strid med de osmanniske herskere og blev i Europa hyldet for deres bidrag til Den Græske Uafhængighedskrig (1821-1829). I 1800-tallet var soulioterne stærkt præget af deres albanske herkomst.

de antikke forfatteres.

således (også).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

overnaturlige kæmper, titaner.

nedtrampes, ødelægges.

Elgin Marbles, efter T.B. Elgin, der i 1801-1802 fjernede skulpturer og udsmykkede bygningsdele fra Athens Akropolis og lod dem transportere til England.

plateauet, højdedraget.

hjem søgte, hærgede.

Zeusstatuen i Olympia, et af antikkens Syv Underværker.

de antikke forfattere.

sammenlignede.

kæmpemæssige kraft; krigeriske, heltemodige kraft.

Manioterne (maniaternerne, mainotterne) var en græsk stamme fra Mani, den midterste af de tre halvøer på det sydlige Peloponnes. Manioterne var særdeles uafhængige og kæmpede ofte indbyrdes (Brockhaus 1819, bind 7, s. 327, art. "Mainotter"). I Europa blev de hyldet for deres bidrag til Den Græske Uafhængighedskrig (1821-1829).

rundtomkring.

det gode selskab; det ædle (græske) statssamfund.

betegnelse for verdens stærkeste sømagt; almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

kretensernes efterkommere. Kreta forblev en del af Osmannerriget efter 1829, hvor Grækenland opnåede uafhængighed. Øen blev kontrolleret af den egyptiske vicekonge, Mohammed Ali.

ganske vist.

felttog.

vandt ved Salamis størst hæder, udmærkede sig ved Salamis.

foran.

allerede.

før Kristus.

ganske vist.

Die *Ägineten* (da. Æginiterne), figurene fra øens Athenatempel, blev købt af den bayerske konge i 1812 og bragt til Rom, hvor de blev restaureret i Bertel Thorvaldsens atelier (1816-1818). I 1828 blev de opstillet på Glyptoteket i München.

for.

Abanterne beboede den vestlige del af øen Euboia.

for.

indbyggerne i bystaten Eretria på Euboia.

for.

byerne.

alligevel sikkert.

umådelige.

hensattes. Ved bisættelser blev liget placeret i et kapel eller kirke i kortere tid, mens begravelsen blev forberedt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

her også i den oprindelige neutrale betydning af gr., bárbaros: folk, der taler et uforståeligt, ikke-græsk sprog.

dvs. stæders, byers.

ånden hos nutidens grækere. Grækerne havde fra 1821 til 1829 tilkæmpet sig uafhængighed.

et velordnet samfund bestående af frie borgere.

oplysning og videnskabelighed, jf. kommentaren til Forklarings-Maalet s. 129.

blændværk og sæbebobler.

umådelig.

ganske vist.

helt sikkert, utvivlsomt.

uden tvivl, åbentlyst.

ikke gjorde, godt kunne tage.

det vil, med andre mere gængse ord, sige, at.

sig.

åbenlyst, tydeligvis.

ganske vist.

ganske vist.

allerede.

firkantede, pedantiske; egl. snorlige.

udspekulerede, beregnende.

virkelig.

enemærker, områder.

ødelæggelsen.

forbilledet for, den oprindelige grundide om.

familieliv.

uden tvivl, helt sikkert.

samfund.

individet.

repræsentanter.

slægtled, generationer.

ganske vist.

byernes.

forrangen.

udøvet, udført.

Det Amfiktyoniske Forbund (Anthelaforbundet).

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

helt sikkert; nok.

togtet.

argeieren, indbyggeren i Argos.

foran.

folkenes konge, jf. omtalen i *Iliaden* af Agamemnon som *ánax andrôn*, gr., leder af mændene (i hæren), bl.a. de græske småkonger.

uden tvivl, helt sikkert.

evne, formåen.

uden tvivl, helt sikkert.

grækernes fælles eksistens som et folk; grækernes statslige legeme.

gøgl, løjer.

stred, kæmpede.

efterkommeren (sønnen) af den athenske tyrann Peisistratos.

plagede athenerne.

nære ven, en ven, man har åbnet sit hjem for og som man kan regne med ens gæstfrihed.

rundhåndede.

det meget fine hvide marmor fra øen Paros.

hvidt marmor fra øen Poros.

bevirke, udvirke.

efter lat., *pia fraus*: bedrag udført i en god sags tjeneste.

ædle.

tjener.

uden tvivl, helt sikkert.

hvornår.

uden tvivl, helt sikkert.

Kyros'.

forunderlig; mærkelig.

dvs. kobberhal.

dvs. kobberhallen.

hentydning til ordsproget hos Mau 1879 nr. 6.851: "Kunsten maa komme *Naturen* til Hjælp [...] Kunsten bedrer *Naturens* Fejl"; Grundtvig 1845, nr. 1.937.

Ordsprog, Grundtvig 1845, nr. 1.537: "Gamle *Kudske* maae nøies med Skraldet." Skrald betyder piskesmæld. Mau 1879, nr. 2.710: "Det gaar ham som de *gamle* Kuske, naar de ej kunne kjøre mere, saa gider de dog gjerne hørt Pisken smække."

den gyldne, trebenede taburet (lat., tripod), som Pythia anvendte ved Oraklet i Delfi.

hvis.

lat., *ex tripode dictum*: 'orakelsvar meddelt fra trefoden'. Vendingen sår tvivl om grundlaget for et skråsikkert udsagn.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

enerådige befalinger, domme.

dampe.

fylder hende med gejsten, ånden; inspirerer hende.

allerede, på forhånd.

en konkurrence mellem sangere.

opstillet i så tynd slagorden, her: opstillet en meget slank falanks.

om.

krigere; deltagere i væddekampe; helte. Kilden har ándras, gr., mænd (Herodots *Historie*, Bog 8, 26).

landstrygere, vagabonder.

ædel person.

overvurdere.

synligt, tydeligt.

på grund af.

Grundtvig oversætter navnet på nymfen Nefele, gr., sky, tåge. Det klassiske ordsprog henviser til Ixions fejlslagne forsøg på at voldtage Hera. For at redde sin hustru, forvandlede Zeus nymfen Nefele til en kvinde med Heras udseende, som Ixion derpå 'omfavnede'.

på grund af.

væddeløbsbanen.

fireårsperioden udgjorde målestokken i græsk tidsregning.

fireårsperioderne, der udgjorde målestokken i græsk tidsregning.

Marmor Parium, en stele fra øen Paros med en kronologisk liste over vigtige begivenheder i oldgræsk historie indtil ca. 260 f.Kr.

fireårsperioden, der udgjorde målestokken i græsk tidsregning.

før Kristus.

kredsen af bygninger; væddeløbsbanen. Zeusstatuen af Fidias stod i Zeustemplet, der lå midt i Olympia. Væddeløbsbanerne lå i byens østlige del.

ganske vist.

glitrende, blændende.

ganske vist.

(helt) åbenlyst.

uden tvivl, helt sikkert.

ganske vist.

have tabt håbet om at opnå.

Zeusstatuen i Olympia, et af antikkens Syv Underværker.

bøger lig Herodots *Museum*, dvs. Herodots *Historie*, der i hellenistisk tid blev inddelt i ni bøger, en for hver af muserne.

dramaer lig dem, som blev skrevet af Aischylos.

taler lig dem, som blev holdt af Demosthenes, skoleeksemplet på veltalenhed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

duft af røgelse, også i negativ forstand: vildledende røgslør, overdreven kongerøgelse.

giver.

ganske vist.

syndefald.

åbenlyst, tydeligvis.

allerede.

ganske vist.

var i fælleseje. Der hentydes til den nyligt afskaffede fælles dyrkning i danske landsbyer. Ved udskiftningen i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet var landsbyens jorder blevet opdelt i lodder. De nye markskel blev markeret med stengærder og levende hegn.

Det vil sige.

på godt dansk.

Kyros'.

arrangerede for.

ridderturneringer, dyster mellem riddere.

undersøge gemytterne, teste deres karakter.

konkurrence mellem sangere.

argeierne, indbyggerne i Argos.

strides.

før Kristus.

hvad det nu måtte være.

personer, som udfører et tørt, ensformigt arbejde (tørvetrillere); små, grimme personer, der i udseende ligner en af tidens nøddeknækkere i mandlig skikkelse.

før Kristus.

samfund.

ganske vist.

allerede.

åbenlyst, tydeligvis.

dødelige sygdom (sot).

grækerne (lånte af egypterne), som (vi kan gøre rede for,) hvad hebræerne lånte af egypterne, jf. s. 97 f.

sikkert, virkelig.

dvs. håndelag.

hellensk, græsk.

Den "sidste" (nylige, seneste) kamp var Den Græske Uafhængighedskrig (1821-1829). Ved fredsslutningen i 1829 opnåede den egyptiske vicekonge Mohammed Ali Pasha kontrollen med Kreta mod at rømme andre områder til grækerne. Opgæld betyder avance, vekselgebyr.

ganske vist.

under herskerne af hyksosfolket, i det 15. egyptiske dynasti.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. scepteret, her som symbol for monarkiet, styret gennem en fyrste.

plovkæp, muligvis styrepinden på antikkens plov, arden.

egl. hæslige portrætter, grimme fjæs. Her i bogstavelig forstand: billeder af ugler, især kirkeuglen (Athene noctua), der hyppigt blev afbildet på Athens Akropolis, som Athenes foretrukne dyr.

selv hvis det.

forblev.

haft en meget fortjenstfuld indvirkning på.

ganske vist.

snarere.

ganske vist.

befalede.

hellenske, græske.

menneskeslægtens; folkets.

udrede, opklare.

ordsprog, se Mau 1879, nr. 4.861 og Grundtvig 1845, nr. 2.492; om karaktertræk, som er medfødte fremfor tillærte.

ganske vist.

garnison.

yderst, ekstremt.

frie, uafhængige bystater.

vilje.

allerede.

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

anliggende for de få herskere, adelsvælde.

bosat sig (og markeret deres ejendomsret med pæle i hvert hjørne).

betale skat.

større blæseinstrument fra oldtiden i mange forskellige udformninger, især anvendt til kampsignaler.

nøjsomme.

borgere, byboer.

ca. 90 år. En menneskealder er her tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

institutioner.

grundet en øjensygdom.

våbenbroder, kampfælle.

kæmpet.

dvs. eforerne.

drivfjederen, drivkraften.

personligheder, karakterer.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

højmodige; hovmodige.

helte, krigere.

i ave, under kontrol; indenfor grænserne.

helte, krigere.

forbundsfæller.

ganske vist.

fremmede, indvandrere.

frembringer store menneskemasser.

hentydning til plantestæder: byer grundlagt som kolonier.

forunderlig, vidunderlig.

ganske vist.

inspirerede.

fragmenterne.

bogstavelig talt: Athene var allerede før fødslen iklædt sin rustning. Vendingens normale betydning er: fare i flint, blive så vred, at man straks ifører sig sin rustning.

Mau 1879 nr. 2.096, Grundtvig 1845, nr. 1.376: "Jo federe Græsgang, des grovere Oxer."

dvs. boiotiere.

allerede.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

flåde.

alligevel sikkert.

ledere.

forunderligt, vidunderligt.

Athens øverste domstol lå på Ares' Høj, og det første led, "Højeste-", hentyder til denne beliggenhed. Indtil demokratiets indførelse var Ares' Høj også byens vigtigste politiske forsamling.

smukt, harmonisk.

invasion.

ganske vist.

Kodros'.

allerede.

efterfølger.

fortabte sig i folket, blev en del af masserne.

De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

før Kristus.

institutioner.

efterkommer.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hoben; flertallet; folket.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

en søn af en jævn borger.

vante, rette gang.

satte livet til, måtte lade livet.

efterkommer (søn) af den athenske tyrann Peisistratos.

ganske vist.

endog, godt nok (indrømmende).

forbundsfæller.

navnefælle.

hoben; flertallet; folket.

anfører.

skatteindtægterne, overskuddet i statskassen.

deltagelse, ansvar, dvs. Themistokles krævede løn for at lede Athen.

forråde.

tog sig det nær, var for fin til.

smilte.

håndtere lykken, undgå at succesen steg ham til hovedet.

arrogance, hovmod.

udsugning, udbytning.

perioden ca. 476-472 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

betegnelse for verdens stærkeste sømagt; almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

dvs. scepter.

bemærkelsesværdigt.

mégas basileús, gr. gengivelse af en titel, der senest fra 800-tallet f.Kr. var udbredt i mellemøstlige dynastier.

blev fordelt retfærdigt, uden korruption.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

åbent hus, gratis taffel.

ostraka, brugt som stemmesedler ved ostrakisme: den jævnlige, årlige afstemning om landsforvisning fra Athen.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

efter gr., Pentadákylos: Den Femfingrede, andet navn for Taygeton.

sig.

talerne, der kom fra pøbelen eller tækkedes den. Andenudgaven har: "Pøbeltalerne" (Grundtvig 1867, s. 383).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åbenlyst, klart og tydeligt.

ca. 450 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

uden tvivl, helt sikkert.

ganske vist.

anførere.

generation.

hellenske, græske.

generation.

på grund af, som ros for.

hobens; folkets.

allerede.

Athens øverste domstol lå på Ares' Høj, og det første led, "Højeste-", hentyder til denne beliggenhed. Indtil demokratiets indførelse var Ares' Høj også byens vigtigste politiske forsamling.

forbundsfæller.

ganske vist.

anfører i kort tid (424 f.Kr.); vellidt anfører. Thukydid's nederlag i 424 f.Kr. anså de førende athenere som resultat af hans forræderi. De dømte derfor Thukydid til døden in absentia.

ganske vist.

hoben; flertallet; folket.

hellenske, græske.

tabt.

bemærkelsesværdigt.

allerede.

det sekteriske had.

mest usandsynlige.

snarere.

hentydning til plantestad: by grundlagt som koloni.

sekteriske strid.

plagede, gjorde urolig.

koloni.

forbundsfæller.

alliere.

Man må ikke skille nærtstående (f.eks. ægtefolk) eller ødelægge det gode forhold mellem dem. Ordsprog, se Mau 1879, nr. 10.545: "Man skal ej trænge sig mellem Bark og Træ" m.fl., Grundtvig 1845, nr. 2.358.

allerede.

åben slagmark, direkte kamp.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

markerne lige uden for Athen.

åbentlyst; tilsyneladende.

generation.

flertallet.

alarmsignaler fra det store, fortidige blæseinstrument.

stort postyr.

sig.

presse, jf. Plutarch "Alkibiades", kap. 14.7; Hude 1932, s. 174.

sekteriske eskalation.

koloni.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

slem forbryder, dødsdømt person.

hermerne. Hermer var hos grækerne udsmykkede grænsepæle, der også skulle afværgede ondt.

felttoget.

uden tvivl, helt sikkert.

opflaske løver, opfostre løver som kæledyr.

sig.

hærstyrke.

ganske vist.

åbenlyst, tydeligvis.

ca. 413 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

hærstyrke, hær.

sandsigeren, den der tolker varsler.

gå i land.

Stednavnet Peiraieus blev allerede i antikken afledt af gr., *peraieús*: færgemand. Grundtvig hentyder med det første led Ny- til grundlæggelsen af Piræus som Athens nye havn i årtierne efter 493 f.Kr.

fik han tommelskruerne på, blev han tortureret.

bløde meget, lide den hårde straf. Udtrykket er dannet af Grundtvig.

hævne sig på både Sparta og Athen.

allerede.

en kontraordre om at trække sig tilbage.

åbenlyst, tydeligvis.

voldsom, blodig.

perioden ca. 408-404 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tidsregning, kalender.

ganske vist.

nøjsom.

undlod.

efterfølger.

flygte.

i stedet for.

forbundsfæller.

titlen (af admiral).

sig.

for at lide.

ca. 405 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

før Kristus.

Athens helte lå begravet uden for byens mure, jf. Pausanias *Grækenlandsbeskrivelse*, Bog 1, 29.

dvs. eforer.

med den pointe, at mændene kom fra Lakonien, dvs. Sparta. Spartanske mænd skulle udtrykke sig kort og præcist.

riv (imperativ pluralis).

Stednavnet Peiraieus blev allerede i antikken koblet til gr., *peraieús*: færgemand. Grundtvig hentyder med det første led Ny- til grundlæggelsen af Piræus som Athens nye havn i årtierne efter 493 f.Kr. Piræus var forbundet til Athen gennem De Lange Mure, der her kaldes en græsk pendant til Københavns Langelinje.

røm (imperativ pluralis).

hold jer til (imperativ pluralis), tag jer til nøje med.

affinder jer med de rimelige krav.

knyttede til, tolkede som en hentydning til.

Det store blæseinstrument blev i oldtiden anvendt til alarm- og kampsignaler.

folket; hoben; flertallet.

Havets dronning er en betegnelse for verdens stærkeste sømagt; almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

afvige fra retfærdigheden, fælde partiske domme.

generation.

helt sikkert, utvivlsomt.

ganske vist.

Elektra, datter af Agamemnon, den mægtigste græske konge if. *Iliaden*. Stolkonge betyder mægtig hersker og er afledt af vikingernes betegnelse for de græsk-byzantinske kejsere. Se Plutarch *Lysander*, kap. 15.3-4 (Hude 1932, s. 222) og Euripides *Elektra*, korførerens sang, linje 167 f. (Euripides 1965, s. 13).

flåde.

felttoget.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bemærkelsesværdig.

perioden ca. 388-384 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

vid, kløgt.

ganske vist.

andet navn for Kongefreden af 387 f.Kr.

ganske vist.

sagn fra svundne tider; røverhistorier.

helt stille.

stikke hovedet frem, live op.

ganske vist.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

byd, tilbyd (imperativ pluralis).

udlever (imperativ pluralis).

grænsende til.

yndlingsmelodi.

aulosen. Aulos var grækernes vigtigste blæseinstrument. Musikeren spillede på to aulos-rør samtidigt. Thebanerne holdt fast i instrumentet efter 400-tallet, hvor det gik af mode i Athen.

de antikke forfattere.

personligheder, karakterer.

efternøleren, personen, der er født længe efter sine forgængere.

dvs. boiotierne.

dårligt rygte.

uden tvivl, helt sikkert.

krigslykke, held.

andet navn for Kongefreden af 387 f.Kr.

ganske vist.

dvs. boiotiske.

kritiserede ganske vist gerningen.

mesteren bag gerningen, gerningsmanden.

håndlangere.

perioden ca. 372-368 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Spartanere, der flygtede fra slagmarken, blev udstødt af samfundet og udsat for en meget hård behandling, jf. Plutarch "Agesilaos", kap. 29.2-3.

uden tvivl, åbenlyst.

også: hærstyrker. Agesilaos anførte et spartansk kontingent, der i 361 og 360 f.Kr. kæmpede som

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

lejetropper i Syrien mod perserne.

opgav håbet.

silhuet, omrids, skitse; her også med hentydning til Platons hulelignelse.

ødelagt, kuldkastet.

ganske vist.

den svage småkonge.

lige så sikkert.

ædle personer.

det samfund.

initiativrige.

skikkelse.

jungleloven, den stærkestes ret.

dvs. styrken, hærstyrken.

den græske hærstyrke, der kæmpede for en persisk tronprætendent i årene indtil 401 f.Kr., som nævnt på s. 361.

kolonier.

ganske vist.

ved afspærringen, der omgav løbebanen (stadionet).

ganske vist.

stå uafgjort, åbent hen.

Den makedonske hovedstad Aigai har en dunkel etymologi ("Aigai" 1893). Grundtvig forbinder Aigai med adjektivet gede-, gedeskind-, gr., *áiġeos*, *áiġeios* (Berg 1885, s. 15). Der er ikke fundet belæg for denne forbindelse.

sikkert.

Archelaos'.

før Kristus.

felttog.

vrøvler uden tvivl.

skrevet af uden nærmere eftertanke.

sovet hen, døde.

perioden ca. 360-356 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

guldminerne i Pangeo (Pangaion), bjergområdet i den nordøstlige græske region Kavala.

drev, betjente sig af.

kolonier.

vigtigt, bemærkelsesværdigt.

idømt Sparta.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

idømte fokeerne en stor bøde for helligbrøde grundet deres.

opstod.

fokeerne.

fokeernes.

perioden ca. 348-344 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

flåde; styrke til søs.

perioden ca. 340-336 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

snige sig ind i.

Det store blæseinstrument blev i oldtiden anvendt til alarm- og kampsignaler.

Ordsprog, se Mau 1879, nr. 7.614 og 7.677, s. 149; Grundtvig 1845, nr. 409.

bedraget, snydt.

ganske vist.

genfærd; ånder.

Thebens hellige skare (gr., Hieròs Lókhos) var en eliteenhed, hvis ry blev etableret i Slaget ved Tegyra i 375 f.Kr.

alt imens, mens.

hvis.

sikkert.

besættelsestropper.

bidsej, der var fælles for hele Grækenland.

garnison.

trone.

landsdækkende sammenkomst af rigets ledere.

perioden ca. 336-332 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

felttoget mod perserne.

byg (imperativ pluralis).

kast (imperativ pluralis).

behændig, hurtig.

allerede.

pragt, kostbar udsmykning.

olympiernes.

sørg for, pas.

kronologien.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Marmor Parium, en stele fra øen Paros med en kronologisk liste over vigtige begivenheder i oldgræsk historie indtil ca. 260 f.Kr.

virkelig.

120 år. De Olympiske Lege blev også i antikken afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

generationer, da tidsrummet mellem hver generation regnes til ca. 30 år.

tilsyneladende; uden tvivl.

mest rene af mysteriereligionerne; dybeste hemmeligheder i mysteriereligionen. Plutarch "Alexander", kap. 2 fortæller, at Olympias var indviet i den orfiske mysteriekult og i kabirernes kult, som havde hjemme på hendes fødeø Samothraki. Hun var ikke indviet i den mest berømte mysteriekult, den eleusinske.

ganske vist.

blive påvirket af.

dels den lærde himmel, dvs. et panteon for de mest berømte, men også ret tørre, skolastiske lærde; dels mere konkret: den altomfattende sfære i aristotelisk forstand. Aristoteles beskrev himmelrummets 49 sfærer. Den yderste sfære husede fiksstjernerne og omfattede de øvrige sfærer. Aristoteles var indtil Kopernikus den afgørende autoritet for sådanne kosmologiske teorier.

størrelsesklasse, jf. stjernekatalogerne udarbejdet blandt andre af Hipparchos .

på romersk-latinsk vis.

heltemodige; kæmpemæssige.

heraklidens natur, det væsen, som Herakles' efterkommer var gjort af.

felttog.

utvivlsomt.

ganske vist.

Aristoteles', med henvisning til hans fødeby Stagira, den græske koloni på Chalkidiki, "Den Makedoniske Halv-Øe" (s. 367).

bemærkelsesværdigt.

felttog.

på nær.

ganske vist.

på den anden side af.

garnison, besættelsesstyrke.

give en hånd, deltage (i thebanernes oprør).

ganske vist.

dvs. syntes.

afløse (de første angribere) med, sende som forstærkning.

slået alarm; kæmpet højlydt.

garnison, besættelsesstyrke.

bortset fra.

forfædre.

jævnet med jorden.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fokerne.

uden tvivl; ganske vist.

tilskyndet dette.

chokerende nyhed; egl. lynnedslag med stort tordenskrald.

ganske vist.

nu engang, desværre.

denne hærgen, hærens overgreb.

som en sådan (veninde af perserne).

ganske vist.

dødbringende stød ind i hjertet med sværd, spyd eller stikvåben.

alligevel sikkert, ubestrideligt.

højsindede, ædle.

skubbet, stødt, styrtet.

dvs. søster.

kæmpede mod.

druk.

Portrættet af Orfeus i Leibethra var malet på træ og blev dyrket som gudebillede, jf. Plutarch "Alexander", kap. 14.5.

uden tvivl, helt sikkert.

greb sagen systematisk an (fast vending). Her også: begyndte dér, hvor Achilleus og grækerne under Agamemnon havde ophørt. Lige siden Perserkrigene (499-449 f.Kr.), altså 100 år før Alexander, var Den Trojanske Krig blevet fremstillet som grækernes første kamp mod arvefjenden i øst.

føre.

ridderturnering, dyst mellem riddere.

kæmpede.

ganske vist.

oprør.

så tvivl om hans ærlighed, mistænkeliggøre ham.

felten.

ganske vist.

felten.

felttog til Egypten (1798-1799).

stedt.

tæt formation af krigere med store skjolde.

de zarathustriske præster.

dvs. syntes.

hentydning til ordsproget med den stik modsatte betydning, Mau 1879 nr. 6.851: Kunsten maa komme *Naturen* til Hjælp [...] Kunsten bedrer *Naturens* Fejl, Grundtvig 1845, nr. 1.937.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

de antikke forfattere.

tog hævn, fik afløb for deres vrede.

for at.

falanks, tæt formation af krigere med store skjolde.

som det var skik for persiske konger, jf. Arrian *Anabasis*, Bog 2, kap. 8.11; Xenofon *Anabasis*, Bog 1, kap. 8.21-22.

vilde, balstyrige.

Dareios'.

(i lejr) foran, ved.

hvis.

de antikke forfattere.

persisk shah-an-shah: kongernes konge. Titlen blev brugt af persiske herskere siden achaimeniderne.

jævnbyrdige. Alexander grundlagde talrige byer, og mindst et dusin af disse hed Alexandria ("Alexandria" 1893).

Alexandria.

bemærkelsesværdigt.

Egyptens.

brændingen; det vilde hav, jf. *Odysseen*, 4. Sang, linje 354-357: "Der er en ø der beskylles af havets brusende bølger / ud for Ægyptens kyst, og folk dér kalder den Faros./ Afstanden er hvad et velbygget skib kan sejle på én dag/ dersom det går over havet for syngende agterlig brise." (Due 2002, s. 71).

ganske vist.

efter.

Gr., óasis blev på dansk betegnet som en landø.

grader nordlig bredde.

pilgrimsrejse.

dvs. syntes.

felttog.

ganske vist.

tilpasning til egyptisk tankegang.

ganske vist; nok.

gr., país: barn, diós: af Gud (Zeus).

gr., paidíon: lille barn, drengebarn.

digression, ekskurs, afstikker.

heltemodige herkomst.

korte.

sig.

allerede.

mégas basileús, gr. gengivelse af en titel, der senest fra 800-tallet f.Kr. var udbredt i mellemøstlige

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dynastier.

forvandlet i en højere skikkelse.

Kyros'.

i mellemtiden.

ganske vist.

mindeværdige; underlige.

dvs. strejfkorps: en lille troppeenhed, der strejfer omkring for at rekognoscere eller aflede fjenden.

rigeligt af.

siden Slaget ved Issos (nær bjergpasset De Syriske Porte).

ganske vist.

blankpudset.

krave, som forbinder hjelmen med ringbrynjen.

dvs. hyldnings.

brynje foret med linned.

taget med magt.

allerede.

embeder som statholder, guvernørposter.

glitrende, funklende.

ganske vist.

stod ved siden af.

således.

bemærkelsesværdigt.

høj som en kæmpe.

kongelige sale, prægtige sale.

vænnenet.

Fast vending, Mau 1879 nr. 10.696.

dvs. bakkanalet, drikkegildet.

Blår (rester af hør og hamp) blev anvendt som letantændeligt brændstof.

ruinerne af Persepolis.

allerede.

i øjnene.

underordnede.

dvs. hu.

som om det var en spillemønt, som om det kun var en skilling værd.

sammensværgelser imod Alexanders liv; egl. prægning af konkurrerende mønter.

levede han alligevel for længe og blamerede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

felttog.

hærstyrke, hær.

sejle syd om.

ånd i dødsriget Hades.

imod.

astrologerne, magikerne.

fordrev imidlertid bekymringerne, slog imidlertid angsten ud af sit hoved. Griller betyder græshopper.

bemærkelsesværdige.

perioden ca. 324-320 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

tydeligvis.

ganske vist.

stred, kæmpede.

åbenlyst, uden tvivl.

heltemodige natur, karakter.

tankegang, tankemønster.

hellenske, græske.

jævnede med jorden.

ganske vist.

faren før (Filip 2.).

Jahve, navnet på israelitternes gud i *Det Gamle Testamente*.

foran, ved.

dvs. hyldning.

opmuntrende, trøsterigt.

et dekorativt skjold spændt over brystkassen som beskrevet i forordningen om præstedragten i 2 Mos 28,28.

Gr., Saphá er en lokalitet beskrevet i Josefus *De Jødiske Antikviteter*, Bog 11, kap. 8.5. Stedet svarer til Mitspah, hebr., 'udkigspost'.

felttoget mod perserne.

sabbatåret, jf. 3 Mos 25.

felttoget.

forfædres skikke.

dvs. syntes.

hvis.

synes, mene.

tvivle om, betvivle.

felttog.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

grundlagde.

minde.

hentydning til de romerske legioner og deres højeste standart aquila (lat., ørnen), der var kronet af en ørn.

kriger-dyster, tvekampe mellem helte.

sigillum, det største segl. Dette blev brugt til at besegle særligt vigtige dokumenter. Sådanne segl var allerede i antikken værdighedstegn på linje med krone og scepter (Blocher & Berges 2006; Grandjean 1965).

forreste soldater, første angrebsbølger.

foran.

ganske vist.

allerede.

slaviske, loyale følgesvend.

Desuden er det også sådan, at.

Når vinden blæser mod øst, får man ofte ustadigt vejr. Vendingen findes hverken hos Mau 1879 eller hos Grundtvig 1845. Lignende vejrvarsler findes hos Thiele 1860, nr. 60-115, s. 13-23, og især i en optegnelse fra 1955 digitaliseret i Møllerordbog.dk fra Oxholm Mølle i Øster Han Herred: "Når vinden går mod solen, fra sydvest til sydøst, får vi dårligt vejr." (<http://www.mølleordbog.dk/kilder/viskilde/oxholm>, s. 9).

person fra Orienten.

Ordsproget fremhæver, hvor hurtigt og ofte en person skifter mening i det øjeblik, som det tager at gå over en dørtærskel, Mau 1879 nr. 8.625: "Kvinder kan have ni *Sind* over én Dørtærskel (om de Vægelsindede).", Grundtvig 1845, nr. 2.817: "*Unge* Piger har ti *Sind* over en Dørtærskel."

kræves.

folket, kredsen af beslægtede folkeslag.

folk med orientalske karaktertræk.

umuligt, langt mere end han magtede.

dårlig, sjusket.

allerede.

felttoget.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

utvivlsomt, helt sikkert.

uventet, uforudsigelig.

dvs. rygstøtte: støtte, opbakning.

foruden, bortset fra.

genfærd.

sekretær.

ganske vist.

arvefølgekrig.

Lagos' søn.

upålidelig broder; falsk person.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

embede som statholder; distrikt, som statholderen forvalter.

ligtoget.

under udarbejdelse.

ganske vist.

dvs. omhu.

felttog.

ganske vist.

felttoget.

beskyldte.

forgiftning, giftmord.

bortrives, dør.

bagefter.

kongens uværdige efterkommere, Alexanders halvbroder Filip Arridaios og søn Alexander 3.

embeder som statholder, guvernørposter.

efterfølger.

have klatret op af rangstigen, være steget i graderne.

felttoget.

tildelt som statholder.

se tiden an, vente.

uværdig efterfølger.

straks.

distrikter regerede af statholdere.

gr., belejrer. Tilnavnet var oprindeligt en hånlig hentydning til Demetrios' lange, fejlslagne belejring af Rhodos 305-304 f.Kr.

for at opnå en kongekrone, jf. Plutarch "Demetrios", kap. 14.3, overs. Hude 1911, s. 168; Euripides *Fønikerinderne*, vers 395.

efterfølger.

perioden ca. 312-308 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

holde nøje øje med, se over skulderen.

Kyros'.

bemærkelsesværdigt.

sejrskransen (ved væddeløb), kronen på værket.

dvs. syntes.

tog imod, husede.

mileteren, manden fra Milet.

adlød.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

underordnede, undersætter.

allerede.

Indiske krigselefanter bar på denne tid et tårn, der var bemanded med to til fire soldater med buer, kastespyd eller lanser.

ganske vist.

opbragte, vrede.

ganske vist.

tidsregning, kronologiske beregning.

perioden ca. 304-300 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

før Kristus.

uden tvivl, helt sikkert.

dvs. syntes (det).

på nær.

sin stærke brystkasse.

kriger, helt.

sammen med syv andre.

hele (korn)læsset, hele bundtet.

skjule.

idømt.

ganske vist.

forbundsfællers.

udkæmpede.

ganske vist.

betingelser.

foran, over.

garnison, besættelsesstyrke.

omplantedes, blev overført; eufemisme for: tvangsforflyttedes.

garnisonen, besættelsesstyrken.

åbent spørgsmål, godt spørgsmål.

troværdige.

uden tvivl, helt sikkert.

rimelig.

indenfor.

garnison, besættelsesstyrke.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

navnefælle.

jævnet med jorden.

sig.

allerede.

dvs. syntes.

åbenlyst, tydeligvis.

dvs. aitolere.

fokeere.

helses genfærd, jf. Pausanias *Grækenlandsbeskrivelse* Bog 1, kap. 4.4.

dvs. boiotiere.

invasion.

ca. 279 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

i høj grad.

De Olympiske Lege blev også i antikken afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

gerning, bedrifter.

vakle.

Thermopylai efter gr., thermós: varm og pylē: port. Thermopylæ er opkaldt efter bjergpassets varme kildevæld.

eftersom.

ganske vist.

nutidens græker. Grækerne havde fra 1821 til 1829 tilkæmpet sig uafhængighed.

revet bort i utide, død alt for tidlig.

væk fra slagmarken, på flugt.

gunstige sejltrede, farvand, som færger bedst kunne krydse.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

lykkejægere, lykkeriddere.

felttog.

uden tvivl, helt sikkert.

deles om, har lige andel i.

ganske vist.

halvfætter. Pyrrhos' far, Aiakides, var fætter til Olympias if. Pausanias *Grækenlandsbeskrivelse*, bog 1, kap. 11.1.

usårlige.

grovpudse, forbedre de værste fejl hos.

folk fra Epiros.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Molossier (gr., Mollossoí) var i antikken både navn på folkeslaget og deres hyrdehunde. Fra molosserne nedstammer bulldogger (bulbidere), rottweilere og lignende hunderacer.

folket fra Epiros.

Lille Alexander, Alexander den Lille, dannet af Grundtvig gennem det spanske diminutiv -illo. Tilnavnet Skanderbeg kombinerer Iskander, det tyrkisk navn for Alexander den Store, med titlen bey, der her betyder fyrste.

opfostret, opdraget.

sandsynligt.

hvis.

fratage Demetrios.

hellenske, græske.

kolonier.

lange, vandtætte støvle: Den Italienske Halvø.

rundtomkring; overalt i.

Kongeriget Neapel (fra 1816: Kongeriget Begge Sicilier) dækkede hele Syditalien og havde dermed samme kyststrækning som Magna Graecia. Spatieringen fremhæver sandsynligvis Napolis oprindelse som en græsk koloni ved navn Nea-polis, gr. Den Nye By.

mileternes, indbyggerne i Milets.

krigslykken.

manden fra Kroton.

grundlæggelse.

indbyggerne i Tarento.

regnet mere med, stolet mere på.

mere ufornuftigt, tåbeligere.

et italiensk folk bosat i Kalabriens indre.

ganske vist.

udmaling i Titus Livius' historie *Ab urbe condita*.

fragmenter.

uden tvivl, helt sikkert.

folket fra Epiros.

hvis.

heldig.

uden tvivl, helt sikkert.

hvis.

dvs. borgmestre.

slås mod, kæmpe mod.

manden fra Epiros, dvs. Pyrrhos.

afgjorde, bilagde.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sikkert, utvivlsomt; muligvis.

holde stand, forblive i den tætsluttede troppeformation.

ganske vist.

holdt han omsider stand på, sejrede han omsider på.

kysede, skræmte.

folket fra Epiros.

hæren fra Epiros.

upålidelig.

bestikkelse.

senatorerne.

sig.

dvs. brovtede.

helt sikkert.

mand fra Epiros, dvs. Pyrrhos.

Tarentos indbyggeres.

meget.

sig.

dvs. borgmester, konsul.

dvs. borgmestrene, konsulerne.

fæstner.

fordi.

tre et halvt tusinde, 3500.

krans af kornaks.

smedje.

lynild, tordenvejr.

de antikke forfattere.

form, facon.

nutidige.

forfædre.

Demeters og Persefones.

hvis.

forsørge, betale for.

manden fra Syrakus.

slå over i en mindre skinger tone, dæmpe sig.

hjelpeetropper, hjælp fra hele det græske folk; egl.: hjælp fra et folkehold til landbruget.

Vendingens ildevarslende mening forklares i Herodots *Historie*, Bog 7, 162: "Meningen med den sidste

vending er denne: Ligesom det er indlysende, at foråret er den bedste årstid, således er også Gelons hær den bedste af hellenernes hære. Tabet af hans hær sammenlignede han altså for hellenernes vedkommende med tabet af foråret." (Hastrup & Hjortsø 1979, s. 145)

dvs. hyldnings.

Herodot var født i Harlikarnassos.

efterfølger.

allerede.

derimod.

optræde som herrer (på Sicilien).

dvs. hu.

både alt.

på nær.

den langtrukne leg; tovtrækkeriet.

sagen åbenlyst ændrede sig.

udkæmpede det næste slag mod romerne.

modet hos folket fra Epiros.

de antikke forfattere.

antal øjne ved et terningekast.

foranstalte, iværksætte.

ridderturneringer, dystre mellem riddere.

hvis.

dvs. syntes.

"Kun ved dét varsel er held: at vi værger landet og riget", *Iliaden*, 12. Sang, linje 243 (Due 1999, s. 270).

ganske vist.

versemålet, metrummet.

gr., hhv. Πύρρος og πάτρῆς (genitiv, singularis).

landevejsrøver (skældsord).

ende, død.

kæmpe med hendes søn.

indbyggerne i Epiros.

landsdækkende uorden, alment anarki.

militærdisciplin.

hoben, folket; flertallet.

perioden ca. 280-276 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

før Kristus.

tidsregning. Romerne talte årene fra byens (Roms) grundlæggelse, lat., ab urbe condita.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

omtrent på denne tid.

Pyrrhos' felttog, Den Pyrrhiske Krig (280-275 f.Kr).

tynde, golde.

ganske vist.

kæmpe mod døden, egl.: ligge for døden.

agoraen, byens centrale forsamlingssted og politiske centrum.

ganske vist.

i overført betydning: det militaristiske Romerske Rige; bogstaveligt: legionens militærlejr, lat. castra.

i overført betydning: hovedkvarteret i Rom; bogstaveligt: prætorianergarden eller dens garnison, castra praetoria, etableret ved Rom 23 e.Kr.

ganske vist.

dvs. hu.

væksthus.

også: udlægning af, syn på.

livet i heltealderen, her: Roms sagnomspundne, idealiserede oldtid.

dødelig sygdom.

Citatet fremhæves med kursiv i det følgende uddrag: "Lad ham [læseren] derefter i Tankerne følge Sæderne, som først, da den gamle Tugt lidt efter lidt forfaldt, ligesom sænkede sig, derpaa faldt mere og mere, og saa begyndte at styrte hovedkulds nedover, indtil man *kom ned til vore egne Tider, da vi hverken kunne taale vore Feil eller Hjelpemidlerne mod dem.*" (Livius 1863, s. 2).

udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. indledningen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

filosofi, stræben efter visdom og erkendelse.

tillærte sig.

uden tvivl, helt sikkert.

menneskeslægtens.

berettigede.

ganske vist.

de udvalgte folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

uden tvivl, helt sikkert.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

dvs. jernscepter, hårde styringsform.

allerede.

sikkert; vel.

bedst passede, var mest passende.

Sicilien, jf. s. 420.

tyrannen i Syrakus.

stor iver han end havde efter.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

i modsætning til ordsproget, Mau 1879 nr. 4.744, Grundtvig 1845, nr. 413.

ganske vist.

held, succes.

alt.

bære jernscepteret, styre landet med hårdhed.

ordsprog, se Mau 1879 nr. 7.614, Grundtvig 1845, nr. 409.

Pyrrhos' felttog, Den Pyrrhiske Krig (280-275 f.Kr).

ganske vist.

ordsprog, se Mau 1879 nr. 1.105.

lat., ab urbe condita, udgangspunktet for romersk tidsregning.

De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

konsul.

ganske vist.

etruskerne.

kolonier.

28 år. De Olympiske Lege blev også i antikken afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

konsuler.

traktat, diplom.

etruskere.

ungdommen i de lærde skoler (latinskolerne, en udvidet gymnasieskole) og ved universitetet.

hvis.

sig.

opdrage, oplære.

selv om, selv hvis.

dårligt dokumenterede.

konsuler.

det syvende århundrede efter Roms grundlæggelse, som traditionen daterede til 753 f.Kr.

nærmeste, her: 1. århundrede.

idet han før Første Puniske Krig kun nævner krigene.

ganske vist.

stampet sammen; sammenføjet; kollideret med hinanden.

af.

mindre bydistrikter.

sagnet med de to afgrøder, moraler.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

lat. "med to ansigter".

god latin, sande beretninger.

opfostret, næret.

fjende.

Ved varsler bringer den højre side (lat., dexter) lykke, modsat den skæbnesvangre venstre (lat., sinister) side (Livius *Ab urbe condita*, Bog 1, kap. 6.4).

ikke med sikkerhed.

dygtige skytte. I folketroen fandtes der friskytter, som havde forskrevet sig til djævelen mod altid at ramme plet.

arbejdede.

beskyldte.

blev dræbt.

lærerinde.

ganske vist.

Romulus'.

institutioner, bestemmelser.

dvs. håndtering, erhverv.

fordelte byens jorder i enkelte lodder.

vætter (gr., daímones), som boede i Aventinerhøjen, jf. Plutarch "Numa", kap. 15.3.

porrer.

Forum Romanum.

De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Roms grundlæggelse (lat., urbe condita), grundlaget for romersk tidsregning, if. traditionen i 753 f.Kr.

sig.

nå, opnå.

taget med magt.

standsnes.

krigerfolket fra fødslen af, de fødte krigere.

uden tvivl, helt sikkert.

stat befolket af røvere. Betegnelsen blev i 1800-tallet især brugt om de nordafrikanske barbareskstaters mellem Marokko og Tripolis, der drev sørøveri mod andre stater, bl.a. den danske handelsflåde.

ganske vist.

foruden hvilket.

også hentydning til de romerske legioner og deres højeste standart aquila (lat., ørnen), der var kronet af en ørn.

skrøbelige.

militærdisciplinen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Rom er på lat. femininum (Roma), og byen blev senest fra kejsertiden kaldt Verdens Dronning, lat., regina mundi (Suhm 1770, s. 69; A. 1867 s. 371). I barok digtning blev lykkens gudinde Fortuna dog også omtalt som Verdens Dronning (Kirchner 1970, s. 5 f.).

ganske vist.

det stilfulde latin fra Romerrigets tid, modsat middelalderlig latin.

nutidens grækere. Grækerne havde fra 1821 til 1829 tilkæmpet sig uafhængighed.

forfædre.

uden tvivl, helt sikkert.

hvis.

sved, slog; virkede.

menneskeslægten.

slog.

forfædre.

kæmpes; Djævelens, jf. henvisningen på s. 424 til "den falske Aands-Kraft" og "Urettens Hemmelighed" (2 Thess 2,7).

regne med.

gøre os stridig.

den stærkes ret, efter ordsproget Mau 1879, nr. 5.025: "I Krigen (Krig) sidder Retten i Spydstagen".

felttog.

ganske vist.

det være sig af; hvad enten man ofrede.

ganske vist.

sig.

hoben, folket; flertallet.

sig.

dvs. syntes.

ganske vist.

konsuler.

kolonierne i Magna Graecia.

institutioner.

dvs. pinte.

ganske vist.

hvornår.

sig.

troværdigt.

indbyggerne i Tarento.

i ave, under kontrol.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sydligste, sydlige.

sandsynligvis; utvivlsomt.

fabulerende, opdigtet.

indtaget.

perioden ca. 388-384 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Pyrrhos' felttog, Den Pyrrhiske Krig (280-275 f.Kr).

konsulembedets.

officielle tidsregning. If. traditionen blev konsulembedet indført 503 f.Kr.

sagen, kendsgerningen.

Forum Romanum.

tropperne i garnisonen.

himmelfalden, dukket op ud af intet.

Romulus'.

dvs. krogkæp, lat., lituus: krumstaven anvendt af augurerne siden Romulus. De romersk-katolske biskopper overtog denne krumstav som værdighedstegn.

ikke fortæret af flammerne, uskadt, intakt.

godkendelse.

konsul.

Lagmænd var lovkyndige personer med officielle juridiske beføjelser som repræsentanter for en egn.

når som helst.

den ene af de to embeder som konsul.

Forum Romanum.

Lacus Curtius, den udtørrede sø på Forum Romanum. Lacus kan både betyde sø, gab, hul og lakune. Grundtvig leger muligvis med denne flertydighed (Jensen & Goldschmidt 1949, s. 385; "Lacus Curtius" 2006).

Forum Romanum.

sø, gab, hul, lakune, lat. lacus (Jensen & Goldschmidt 1949, s. 385).

I forbindelsen 'pligt og bod' betyder pligt 'straf'. Vendingen dækker en af de mange religiøse betydninger af lat., religio.

uhåndgribelig, indviklet.

undergravedes.

bedrag udført i en god sags tjeneste, lat. pia fraus.

genopvække, puste nyt liv i.

ganske vist.

Betegnelsen røvernes stat blev i 1800-tallet især brugt om de nordafrikanske barbareskstaten mellem Marokko og Tripolis, der drev sørøveri mod andre stater, bl.a. den danske handelsflåde.

dysse samvittigheden i søvn.

laver spas med, gør grin med.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fromhed, religiøsitet.

i perioden fra Jerusalems Tempel blev genopført (520 f.Kr.) indtil Templets ødelæggelse i 70 e.Kr.

ganske vist.

kriger, helt.

antikken.

den nyere tid.

sparsommelighed.

nøjsomhed.

håndlangere, undersætter.

hungeren efter at få, trangen til at erobre.

civiliserede.

mulig hentydning til den romerske hærs felttegn. Legionens højeste standart, aquila, var smykket af en ørn, og alle standartbærere kunne kendes på deres ulveskind.

jævnbyrdige.

lat., enten kejser eller intet, med betydningen: alt eller intet. Udsagnet er dannet i renæssancen, jf. Vogel-Jørgensen 1975, s. 45.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

militærdisciplinen.

fremtræde, opføre sig; muligvis: lade vandet.

hovmodig; ædelmodig.

sparsommelighed, enkle livsstil.

giver.

tilfreds.

ordsprog, se Mau 1879, nr. 187: "Det ene Sværd holder det *andet* i Skeden".

konsulerne.

ganske vist.

Lagmænd var lovkyndige personer med officielle juridiske beføjelser som repræsentanter for en egn.

beslutning i senatet.

senatet.

åbenlyst.

denne stat befolket af røvere. Betegnelsen blev i 1800-tallet især brugt om de nordafrikanske barbareskstaten mellem Marokko og Tripolis, der drev sørøveri mod andre stater, bl.a. den danske handelsflåde.

bestå.

Gallerkrigen mod Brennus i 390 f.Kr. beskrevet s. 440.

Betegnelsen kendes ikke i samtidig historieskrivning. En mordbrandskrig er en særlig grusom krig, hvor man afbrænder fjenders byer.

uden tvivl, helt sikkert.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

militærdisciplin.

ganske vist.

La Grande Nation, Frankrig. Sloganet blev anvendt af Napoleon og af franske revolutionære under krigen i 1790'erne.

feltråb.

militærlove.

overflod.

militær straf, hvor hver tiende soldat i feje eller oprørske delinger gennem lodtrækning blev udvalgt til henrettelse.

ganske vist.

Forum Romanum.

klosterløftets strenge regler.

ringe held.

sig.

tryllet frem.

ganske vist.

genopvække, puste nyt liv i.

Augustus'.

drenge i latinskolen, der rummede aldersgruppen fra 10 til 16 år.

skolens strenge disciplin.

troldmændene, der fremmaner ånder, her: Wilhelm Meister og hans skuespillerkolleger, jf. Goethe 1795-1796, bind 3, bog 5, kapitel 11-13, s. 108-142.

den sorte magi, især nekromanti: besværgelsen af de afdødes ånder.

fremmanes.

ganske vist.

uden tvivl, helt sikkert.

stil, god manér.

efterfølgere.

latinskolens strenge disciplin.

ganske vist.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

i felten.

forbundsfæller.

kampe mod de moderne genfærd, svage afskygninger af romertiden; egl. kampe mod indbildte modstandere.

hårdt pligtarbejde.

i overført betydning: det militaristiske Romerske Rige; bogstaveligt: legionens militærlejr, lat. castra.

lade sig ydmyge og plage, efter lat., sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

nederlag ved at gå under tre spyd stillet op som en port, der symboliserede oksens åg.

militærdisciplinens.

sydligste, sydlige.

allerede.

konsuler.

senatet.

ganske vist.

total krig, krig på liv og død.

hovmodighed.

konsulerne.

kaste våbnene på jorden som tegn på overgivelse.

efter lat., *sub jugum ire*: en fornædrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okses åg.

konsulerne.

ganske vist.

sneg.

oprørt, oppisket.

konsulerne.

senatet.

hvis.

fetialen. Fetialpræsterne overvågede i den romerske republik, at folkeretten blev overholdt. Præsterne medvirkede derfor ved krigserklæringer og fredsslutninger.

konsuler.

konsulen.

fetialen.

mere gyldig, velbegrundet.

ganske vist.

efter lat., *sub jugum ire*: en fornædrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okses åg.

indbyggerne i Tarento.

grænser.

arena, hvor man afholder fægtekampe; kampplads.

ganske vist.

bemærkelsesværdigt.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 71, og Grundtvig 1845, nr. 1.817.

konsul.

konsulen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

udrede, forklare.

sprælleri, ståhej.

konsuls.

forklare, gøre forståeligt, afklare.

bemærkelsesværdigt.

sig.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.157, og Grundtvig 1845, nr. 2.045.

indbyggere i bystaten Fokaia.

berøring.

de antikke forfattere.

handelsby; egl. by med stabelret, dvs. ret til at kræve passerende varer oplagte og udbudt til køb i en vis periode.

den røde fane, der hejstes for at angive begyndelsen på et slag.

forbigående fikse ide.

regering.

ganske vist.

perioden ca. 480-476 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

felttog.

allerede.

åbenlyst.

bemærkelsesværdig.

campaniere, indbyggere i den italienske region Campania.

Mars-sønner; fyrige krigere.

fribyggeri; håndværket som fribygger, sørøver.

bagtalelse.

noget forbigående, flygtigt.

dvs. rygstød, støtte.

konsul.

Forum Romanum.

af med.

garnison.

slette, forbryderiske folk.

konsul.

vovehalsene.

dvs. forbløffet; forskrækket.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

lærde sig til: øvede sig på.

tåbeligt, tosset.

bød spidsen: udfordrede.

tre et halvt hundrede, 350.

dvs. syntes.

konsul.

en passende straf.

betegnelse for verdens stærkeste sømagt; almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

senatets (det kartaginiensiske).

fyldest.

ubetydeligheder.

konsulen.

sandsynligt.

sandsynligvis.

dvs. boksere.

helt sikkert.

hanekamp.

indrømmer at have tabt, indrømmer sejren til modstanderen.

ganske vist.

ganske vist.

vrøvlede skrift; sammensurium.

hanekyllinger; unge kamphaner.

natmad, måltid lige før sengetid.

dom ved politiretten, der var en underdomstol til behandling af politisager.

konsulen.

dvs. syntes.

konsulen.

ganske vist.

Cato den ældres. Cato bar også tilnavnet Censorius (censoren), hvilket Grundtvig oversætter med politimester.

vovemod.

tre et halvt hundrede, 350.

konsulerne.

lave spektakel.

beskaffenhed, forhold.

Stjernebilledet Orion kommer til syne på den tidlige morgenhimmel i begyndelsen af juli måned,

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hundestjernen Sirius viser sig nogle uger senere. Grundtvig skriver Orions nedgang, men der er hos Polyb tale om dens tilsynekomst på himlen.

konsulerne.

ganske vist.

genoptage deres forehavende; stræbe efter anseelse.

optræde som herrer.

hvis.

i alvorlig knibe, fortabt.

som mente sig.

sejlende, flydende.

godt, sikkert.

tæt ved, lige ved.

konsul.

betingelser.

ganske vist.

lægge våbnene.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.204, og Grundtvig 1845, nr. 1.071.

sig.

perioden ca. 264-260 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

før Kristus.

de antikke forfattere.

utvivlsomt.

tydeligvis, åbenlyst.

ganske vist.

individet.

krigerfolk, heltefolk.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

hertes eller krigeres ånder.

ganske vist.

uretfærdige.

på grund af; andet end.

stå uafgjort, åbent hen.

ros, lovprisning.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

nok.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

søger.

tydeligvis, åbenlyst.

militærdisciplinen.

håndelag, færdighed.

håndværk, håndarbejde.

overflod.

afgift, straffegebyr på.

virket til sin egen skade.

afskedigede, arbejdsløse.

senatet.

formindske, indskrænke.

tilladelse, samtykke.

rimeligt.

ganske vist.

overdrage ejendom til kreditorer.

senatet (det kartaginiensiske).

stod til rest: skyldtes endnu.

senatet (det kartaginiensiske).

sig.

svære sår, blodsudgydelse; kløvede pandeskaller.

sikkert.

begyndelsen.

satte ved vingebenet: arresterede, lod pågribe.

oppiskede; agiterede blandt.

have afsluttet mellemværendet, sagen.

ganske vist.

efterfølger.

ganske vist.

fæstning; befæstede by.

synlige, tydelige.

Forum Boarium, Roms kvægtorv.

fæstningen; den befæstede by.

åbenlyst.

sig.

række, gruppe af fem (her: bøger).

langstrakt; egl. om en lang klædedragt.

lat., 'Hvem kan udfolde krigens enorme omfang' (overs. GV) fra Ennius' *Annales*, 6. bog, nr. 164.

perioden ca. 220-216 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

før Kristus.

opført sig.

ganske vist.

senatet (det kartaginiensiske).

om.

dvs. brat.

her: stjernebilledet Orion.

folkeligt navn for stjernen Sirius.

op det førstnævnte sted (Rom) og ned det sidstnævnte sted (Kartago).

allerede.

på grund af.

de antikke forfattere.

småkonger; underkonger.

felttoget.

ganske vist.

omsættelse, efterligning.

forfædre.

sig.

hvad dog klæder sig ilde for historikere.

overmåde.

gå i blinde; handle uden plan, omtanke.

nok; sikkert.

kæmpe.

(bjerg)passene.

allobrogerne, som var en keltisk stamme bosat mellem Genève og Vienne.

bjergkam.

allerede.

uden tvivl; ganske vist.

konsul.

slag, kamp.

konsulen.

eftersom; idet.

konsul.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

usandsynlige.

krigslykke.

overbeviste, mindede om.

allerede.

betalt skat.

kæmpe.

eftersom.

omhu, iver; overlæg.

loddet.

gøre anvendelse således, bruges til det.

erindre, huske.

åbenlyst.

rytterslag.

konsul.

afgørende slag.

ganske vist.

perioden ca. 220-216 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

afgørende slag.

de antikke forfattere.

sejre, der ledte til ens egen undergang. Efter den græske sagnhelt Kadmos, der grundlagde Theben efter en kamp mod en drage. Dragen nåede at slå Kadmos' mænd ihjel inden den blev dræbt.

dvs. syntes.

alt imens, mens.

konsulen.

ganske vist.

i den romerske republik titlen på den mand, som i en ekstraordinær situation, især under en krig, blev udpeget til romernes leder.

lat., 'den største'.

Forum Romanum.

lat., 'nøleren'.

lat., 'rytternes anfører', en romersk diktators næstkommanderende.

dvs.

i den romerske republik titlen på den mand, som i en ekstraordinær situation, især under en krig, blev udpeget til romernes leder.

drama af den latinske poet Ennius.

senatet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

konsuler.

afgørende slag.

konsul.

senatets.

konsul.

tydeligvis.

felten.

sikkert, utvivlsomt.

konsul.

forbundsfæller, allierede.

konsulerne.

senatet.

senatets.

forfattere, historieskrivere.

lykkejæger, eventyrer.

højest sandsynligt.

gået baglæns, gjort tilbageskridt.

dvs. Marsson; en fyrig kriger, helt. Marcus er afledt af Mars, og Marcellus er et diminutiv, altså her: lille Mars.

mandsfigur, mannequin.

Forum Boarium, Roms kvægtorv.

kue ham, hundse med ham.

en garnison.

ganske vist.

hellere at være i vished end at risikere noget; ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 11.751, og Grundtvig 1845, nr. 2.938.

så, fandt ikke sin fordel ved.

forhandlede.

uden tvivl; ganske vist.

hersket til ende.

herrer over.

angreb derfor.

Akradine var Syrakuses administrative center, ligesom Slotsholmen var og er Danmarks.

hjælp, støtte.

gav omtrent ligeså godt udbytte.

sikkert, utvivlsomt.

krigslykken.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sig.

ikke.

var umulig at komme til forståelse med.

dvs. kæp. Den knudrede scipio-stav blev brugt i rituelle formål. Tilnavnet Scipio blev længe før Scipio Africanus tildelt den berømte gren af den romerske familie Cornelius.

slaget, kampen.

konsulen.

veteranerne.

fæstning; militær samlingsplads.

krigslisten.

til fulde.

håndværkere.

ganske vist.

iver, omhu.

kraftig, fyndig.

uhindret.

ganske vist; formentlig.

pålidelig.

kamp, slag.

dumdristige; modige.

konsulen.

konsul.

senatet.

hjem søge, hæрге, angribe.

ganske vist, godt nok.

alt muligt.

dvs. pinte.

åbenlyst.

senat.

ganske vist.

sig.

skibe forsynet med dæk.

underkastede sig afstraffelsen.

utroskab; af lat., fides Punica.

gjort vedkommende uret; vedkommende blevet krænket.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

senatet.

overvejelser, meninger.

konsulen.

senat.

felttog.

troværdige.

konsulerne.

foran.

den østlige krog, del.

Lacinius var en lokal konge. Heratemplet blev ifølge myterne enten grundlagt af Lacinius selv eller af Herakles, der rejste templet, efter han havde slået Lacinius ihjel.

fået nok, fået mere end rigeligt.

tydeligvis.

kælebarn, yndling.

optrådte som herre.

overvejede.

marker lige uden for byen, ejet af byens borgere; i overført betydning: baghave.

åbenlyst.

hvis.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 1.487, og Grundtvig 1845, nr. 404.

felten.

mærkbart.

dvs. jeres (gl. pluralisform).

skibe med dæk.

senatet.

gik til angreb, gik skarpt til værks.

straks.

godt, nemt.

våbenbroder; kammerat.

med bedrag for øje, for at bedrage.

felttoget.

forbundsfæller, allierede.

den midterste troppeenhed.

besættelse med tropper (en garnison) i byen.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 4.242, og Grundtvig 1845, nr. 1.300.

efterfølger.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ordsprog, se Mau 1879, nr. 4.292, og Grundtvig 1845, nr. 72.

fjende; person, der bærer nag.

ganske vist.

højlydt.

forræderiske puner, kartaginienser.

stå uafgjort, åbent hen.

bemærkelsesværdige.

manddrab; mandefald i kamp.

sikker.

lat., 'Hvis det er guddommelig ret, at nogen stiger op til det himmelske ved at slå ihjel, står himlens store port åben for mig alene' (overs. GV; 4. Epigram i Vahlen 1854).

stammede fra, daterede sig tilbage til.

i den romerske republik titlen på den mand, som i en ekstraordinær situation, især under en krig, blev udpeget til romernes leder.

Kalabrieren.

bemærkelsesværdige.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

nok; ganske vist.

have aflagt falsk ed, løfte.

fragmenterne.

her: de kendte overleverede historiske skrifter.

ufrugtbare, magre jorde.

fremstillet, gjort rede for.

overtager, tager i besiddelse.

tronerne; herskerne.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

lat., efter krigens lov.

er i fare.

knurren, snerren.

Cato den ældre. Cato bar også tilnavnet Censorius (censoren), hvilket Grundtvig oversætter med politimester.

helt sikkert, klart nok.

dårlige, dilettantiske arbejde.

flovt.

umådelig.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 366, og Grundtvig 1845, nr. 115.

samfundet.

hentydning til klipperne Scilla i Kalabrien og Charybdis på Sicilien. De to adskilles af Messinastrædet. I Odysseen optræder Skylla og Charybdis som vogtere af et smalt stræde, Odysseus skal passere. Her beskrives de to som henholdsvis et kæmpe uhyre og en enorm malstrøm.

nemt, let.

overtalt.

åndskræfternes.

den tyrkiske sultan.

henviser formentlig til romernes opadstræbende og krigeriske natur.

åndrighed.

kaster, slynger.

lat., sambuca. Krigsmaskine, hvorpå der kunne monteres rambukke, katapult og stiger.

tager i sin beskyttelse, beskytter.

bearbejde; forædle.

på en værdig, passende måde.

achaiere.

aitolere.

felten; krigstid.

regeringskontorerne; forvaltningen.

sekretærer.

ganske vist.

vænnen.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.480, og Grundtvig 1845, nr. 240.

At der bliver sunget for ens vugge betyder, at man er forudbestemt til noget, her: at have en anden forudbestemmelse.

ganske vist.

alt sammen, rub og stub.

ganske vist.

dvs. hyldning.

achaiske.

ophold.

plateauet; højdedraget.

vende rigtigt, kunne orientere os.

åbenlyst.

verdenshistorie forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

triumftøget.

(uanset) hvor.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

vakler.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.706.

finansskassens. Rentekammeret var et forvaltningsorgan, der håndterede den danske stats indtægter og udgifter i årene 1680-1848.

achaiske.

oversvømmelse.

på nær.

indbyggerne i det moderne Grækenland (efter ca. 1500).

jf. ordsproget 'gammel kærlighed ruster ikke', Mau 1879, nr. 4.642, og Grundtvig 1845, nr. 841.

achaierne.

angreb, invasion.

uro, oprør.

achaierne.

væddekampe (brydekamp, væddeløb osv.).

ganske vist.

perioden ca. 284-280 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

benyttede achaierne det gunstige øjeblik.

uden mindste vanskelighed, nemt.

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

glubske, grådige.

aitolere.

optrådte som herrer.

aitolerne.

achaierne.

garnison.

sig.

achaier.

achaiere.

interesse.

Kyros'.

hvis.

achaierne.

allerede.

fik malertalentet til at gro, folde sig ud.

det mod, som tyve må have for at stjæle.

klefternes. Klefterne (gr. κλέφτης: tyv) boede i de bjergrige egne af Grækenland, hvorfra de tog del i Den Græske Uafhængighedskrig (1821-1829). Klefterne bestod for en stor del af landevejsrøvere.

fragmenterne.

argeierne, indbyggerne i Argos.

vogn, hvorfra slagets eller krigens sejrherre lod sig hylde.

skåne.

nuvel.

achaierne.

mellemlid, mellemhandlere.

opstand.

achaiske.

endda.

formodentlig; sikkert.

ordsprog, jf. Mau 1879, bind 1, s. 499, og Grundtvig 1845, nr. 509.

tiggerne.

achaiske.

kleft. Klefterne (gr. κλέφτης: tyv) boede i de bjergrige egne af Grækenland, hvorfra de tog del i Den Græske Uafhængighedskrig (1821-1829). Klefterne bestod for en stor del af landevejsrøvere.

garnison.

achaiere.

aitolere.

garnisoner.

forfatningen fra Lykurgs tid.

achaier.

aitoler.

åbenlyst.

efterkommer af Antigonos 1.

fodlænken.

ganske vist.

døde han med æren i behold.

udfordre den til kamp.

vitalitet, livskraft.

dvs. syntes.

allermest bemærkelsesværdige.

alt for tidlige.

tegn, varsler.

til rette tid; i god tid.

Manioterne (maniaternerne, mainotterne) var en græsk stamme fra Mani, den midterste af de tre halvøer på det sydlige Peloponnes. Manioterne var særdeles uafhængige og kæmpede ofte indbyrdes (Brockhaus 1819, bind 7, s. 327). I Europa blev de hyldet for deres bidrag til Den Græske Uafhængighedskrig (1821-1829).

ganske vist.

Træsarten stenege (lat. *quercus ilex*) har et særlig hårdt ved og er udbredt i Middelhavsområdet.

beskedenhed.

forfatningen fra Lykurgs tid.

omfavnede nymfen Nefele (gr. sky, tåge) i stedet for Hera. Det klassiske ordsprog henviser til Ixions fejlslagne forsøg på at voldtage Hera. For at redde sin hustru, forvandlede Zeus nymfen Nefele til en kvinde med Heras udseende, som Ixion derpå 'omfavnede'.

i rigt mål.

den enevældige magt.

ganske, i høj grad.

genskin, aflagens.

elskelighed.

leder, overhoved.

achaiske.

taget med magt.

åbenlyst.

geniale.

De typisk lakoniske ord tilskrives Agis og findes blandt spartanske ordsprog i Plutarchs *Moralia*.

havde titel.

allieret.

dvs. syntes.

de kyndige i naturvidenskab; lægerne.

kriger, helt.

i mellemtiden.

opført sig så skikkelig.

ingen betydning, kraft havde.

godt.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

umådelige.

snegrænsen.

finde arkaderen.

hvis.

helteliv.

fragmenter.

helteviser; folkeviser.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

i sin helhed, gennemgående.

offerfest. Fest, hvor der foretages ofringer og spises offermåltid.

helteviser.

egns; område med særligt klima.

hurtig.

skikkene.

udrette, bevirke.

Herodot har βαλανηφάγοι: agernspisere. Arkaderne har ikke været alene om at spise agern, men var de eneste, der blev kaldt agernspisende. Hos Herodot er betegnelsen positiv og henviser til arkaderne som et autoktont folk med den dertilhørende udholdenhed og styrke (Tortzen 1996, s. 135).

med sammenbundne ben. Almindeligvis var det dyr, der blev hasebundet. Herodot har ποσσίκροτον: med stampende fødder.

fodlænker.

magte, få bugt med.

achaiske.

slået lejr.

frit bevægelige soldater.

de frit bevægelige soldater.

ritmester, leder af kavaleriet.

selvudnævnte.

medborgere.

åbenlyst.

ritmesteren, lederen af kavaleriet.

kæmpende soldat uden fast tilknytning til en hær.

åbenlyst.

den som ikke kan adlyde, kan ikke give ordrer; ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.747.

elskelighed.

optrådte som herrer, drev gæk.

achaiske.

aitoliske.

besættelsesstyrke.

aitolerne.

ganske vist.

loven gældende i landet, landsdelen.

hidsigt, opfarende.

frimodigt, åbenhjertigt talende.

åbenlyst.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

her: tilkendegivelse, meddelelse.

konsulerne.

underordnede sig.

modstand.

konsul.

aitoler.

achaiere.

De isthmiske lege var en af de fire panhelleniske fester. Legene afholdtes hvert 2. år til ære for Poseidon, og sportskonkurrencer var fremtrædende ved disse lege.

troværdig.

her: Romerriget.

støttede sig.

godt.

konsul.

formodning, antagelse.

ganske vist.

triumftog.

16 år. De Olympiske Lege blev også i antikken afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

tydeligvis.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.911, og Grundtvig 1845, nr. 2.630.

billedligt: var sat til vægs, og bogstaveligt: drevet ud i druknedøden.

achaiernes.

aitolerne.

De nemeiske lege var en af de fire panhelleniske fester. Legene afholdtes hvert 2. år til ære for Zeus; sports- og musikkonkurrencer var fremtrædende ved disse lege.

ganske vist.

achaier.

aitoler.

vinker til dig.

aitolerne.

ganske vist.

åbenlyst.

sejle over.

tæt på.

mindre troværdig beretning fra en sømand, skipper; løgnehistorie.

tydeligvis.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

rejse, hvor man vender om, før ens mål er nået; forgæves rejse.

fremgår.

aitoler.

achaierne.

angreb.

krige, krigstogter.

gang, udvikling.

således.

fordærver legen: tilintetgør, kuldkaster et foretagende.

heldigt.

opdigtet beretning; løgnehistorie.

allerede.

diplomet, traktaten.

mest bemærkelsesværdigt.

gyldig, tilstrækkelig.

de fik lejlighed til det.

ganske vist.

havde opgivet sin modstand.

aitolerne.

i den egn, del af verden.

aitolerne.

befales.

aitolerne.

forholdene havde ændret sig.

aitolerne.

jf. ordsproget, "Man spinder ikke Silke ved Alt man gjør", Mau 1879, nr. 8.622, og Grundtvig 1845, nr. 2.324.

rimelige.

aitolerne.

Janustemplet i Rom var åbent i krigstid og lukket i fredstid.

ganske vist.

ubetydelighed; elendighed.

række, gruppe af fem (her: bøger).

begivenheder med stor betydning i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

før Kristus.

lade os ydmyge, efter lat. sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en oxses åg.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

mennesker, som ikke formår at udføre noget væsentligt.

tydeligvis.

nok.

passer sig selv.

velsagtens, godt nok.

skrev ud: kopierede, skrev af.

kort og klar udtryksmåde; pompøs og monumental stil. Lapidar af lat. lapidarius, hugget i sten.

mere påskønnende.

ganske vist.

jf. Mau 1879, nr. 693, og Grundtvig 1845, nr. 205.

stræbe.

turen.

ganske vist.

rimelige; fornuftige.

skelne; fordele ret og uret.

dvs. styrke.

fandt sig i uden at svare igen.

garnison.

frygtede han dog endnu den gamles dom (ringeagt).

kamp, slag.

her: arkitekt.

koloni.

frit lejde.

uden nogen ejendele, kun iført deres tøj.

befolkningen i den græske koloni Abydos.

åbningen.

selviske, egoistiske.

lå ud for.

befolkningen på den græske ø Chios.

befolkningen i den græske koloni Abydos.

overdrevent høflige svar; hyklerisk krybende svar.

ironisk tvetydighed: venligt; voldsomt, blodigt.

jævnede med jorden.

agoraen.

forklarede, fremsatte.

aitoleren.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

efter ringe evne, formåen.

betegnelse for verdens stærkeste sømagt; almindeligvis brugt om England fra 1500-tallet og frem ('The Queen of the Ocean').

mere gyldig, tilstrækkelig.

fønikere; bibelsk betegnelse dannet af de fønikiske byer Tyrus og Sidon.

dronningetronen; her: magten over havet.

handlede med.

garnison.

handlen med.

ganske vist.

Demetrios Poliorketes.

ganske vist.

afbildning af lalyssos.

afbildningen af lalyssos.

søjle (fritstående).

opretholde overfladisk anseelse.

dvs. kobber.

soldater i livgarden; meget høje personer.

flåde; styrke til søs.

achaierne.

for hvilket.

sig.

påtog sig da.

småkongerne; underkongerne.

optrådte som.

velsagtens.

sydpå.

var under besættelse af egyptiske tropper.

beskrive.

forklare, meddele.

væltede, bragte til fald.

skibsværfter.

på nær.

vilje.

går tabt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ustyrlige, tøjlesløse.

gik tabt.

optrådte Philip som herre.

konsul.

småkongen; vasalen.

achaiere.

aitolere.

mindre skib.

sekretærer.

boiotier.

aitolerne.

løjerligt, besynderligt.

aitolerne.

leder.

dvs. syntes.

turen.

indeholdte, indlejrede.

gik ud på.

aitoler.

ganske vist.

dvs. syntes.

spydighed.

konsul.

forhandlingerne.

hvis.

bemærkelsesværdigt.

aitolers.

achaieres.

konsul.

uventet.

højdedrag.

afgørende slag.

ganske vist.

sit eget indfald, sin egen tilskyndelse.

flygte, tage benene på nakken.

aitolerne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sig selv.

aitoler.

larmen.

aitolerne.

bemærkelsesværdigt.

betroede, pålidelige.

bemærkelsesværdigt.

aitolerne.

et skifte af herskere.

allerede.

aitolerne.

allerede.

aitolernes.

angreb.

daterer.

achaiernes.

achaieren.

aitolerne.

skete som en selvfølge, var en selvfølge.

indimellem.

ganske vist.

den fri og uafhængige bystat.

aitolerne.

bugt med.

aitolernes.

skånedede.

sikkert; ganske vist.

de antikke forfattere.

lige indtil.

heltearbejde, helteliv.

felttog.

ganske vist.

felttog.

småkongen; den romerske vasal.

tog for meget til sig selv.

udsendt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

i baghånden; under kontrol.

de antikke forfattere.

decemvirerne, medlemmerne fra Roms timandsråd. Her hentydes til de tre decemvirer, som det romerske senat sendte til Grækenland som ambassadører.

forbundsfæller, allierede.

var ham til besvær.

tilladelse til at rejse hjem.

åbenlyst; tydeligt.

havde listige planer.

decemvirerne, medlemmerne fra Roms timandsråd. Her hentydes til de tre decemvirer, som det romerske senat sendte til Grækenland som ambassadører.

høflighed.

de frie, uafhængige bystater.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

godt.

befaling, bud.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

skjulte noget; var bange af sig.

faldt ind: afbrød, blandede sig.

aitolernes.

passet.

aitolerne.

konsul.

hjem søgtes, blev angrebet.

lod sig ydmyge, efter lat. sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okse's åg.

ganske vist; nok.

allierede, forbundsfæller.

opgivne, afståede.

kortlivede tyranner.

senatorer, patricier efter lat. patres (fædre).

lade sig ydmyge, efter lat. sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okse's åg.

led Antiochos nederlag og lod sig ydmyge, efter lat. sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okse's åg.

perioden ca. 184-176 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

før Kristus.

aitolere.

konsul.

aitolerne.

hos, blandt.

konsulen.

evne.

konsulen.

småkongen over Athamanien i Epeirosregionen.

rimeligt.

rimelighed.

lænker til halsen.

aitolere.

aitolerne.

lænken til halsen.

fæste lid.

senatet.

lade sig ydmyge, efter lat. sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okses åg.

senatorenes, patricier efter lat. patres (fædre).

aitolere.

mere bemærkelsesværdigt.

aitoler.

bekendte.

henvisning til nedbrændingen af paladset i Persepolis, se s. 388 f.

aitolerne.

tildelte, gav.

achaierne.

det græske sprog.

åbenlys.

achaierne.

bryde med.

argeiere, indbyggere i Argos.

stak af, listede sig bort.

achaierne.

aitolerne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fodlænken.

lænke til halsen.

aitolerne.

achaierne.

jf. Mau 1879, nr. 7.023, og Grundtvig 1845, nr. 2.006.

ca. 195 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

fetialen. Fetialpræsterne overvågede i den romerske republik, at folkeretten blev overholdt. Præsterne medvirkede derfor ved krigserklæringer og fredsslutninger.

De isthmiske lege var en af de fire panhelleniske fester. Legene afholdtes hvert 2. år til ære for Poseidon, og sportskonkurrencer var fremtrædende ved disse lege.

forfædres skikke.

fetialen. Fetialpræsterne overvågede i den romerske republik, at folkeretten blev overholdt. Præsterne medvirkede derfor ved krigserklæringer og fredsslutninger.

dvs. bokserne.

ivrige efter, klar til.

et barn, der lyttede og var opmærksom på, hvad der skete omkring ham. Ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.140, og Grundtvig 1845, nr. 2.420.

decemvirerne, medlemmerne fra Roms timandsråd. Her hentydes til de tre decemvirer, som det romerske senat sendte til Grækenland som ambassadører.

aitolerne.

ganske vist.

sandsynligere.

De isthmiske lege var en af de fire panhelleniske fester. Legene afholdtes hvert 2. år til ære for Poseidon, og sportskonkurrencer var fremtrædende ved disse lege.

i teateret.

give dem i stedet.

på kamppladsen.

medborgeres.

achaierne.

De isthmiske lege var en af de fire panhelleniske fester. Legene afholdtes hvert 2. år til ære for Poseidon, og sportskonkurrencer var fremtrædende ved disse lege.

mutte, tvære.

achaiernes.

kæmpe.

tydeligvis.

vendt situationen.

liv.

mindestøtter, mindesmærker.

ganske vist.

De nemeiske lege var en af de fire panhelleniske fester. Legene afholdtes hvert 2. år til ære for Zeus; sports- og musikkonkurrencer var fremtrædende ved disse lege.

De isthmiske lege var en af de fire panhelleniske fester. Legene afholdtes hvert 2. år til ære for Poseidon, og sportskonkurrencer var fremtrædende ved disse lege.

tinglyst, oplæst ved tinget eller retten, således at indholdet af skødet regnedes for offentliggjort.

ganske vist.

formodentlig, sikkert.

småkongen; underkongen.

senatets.

stå uafgjort, åbent hen.

godt.

småkonge; underkonge.

perioden ca. 184-180 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

ganske vist.

bortvist, frastødt.

aitolerne.

fortjente til ære.

dvs. håndhævere.

med overtalelse.

achaiske.

forulempelse.

achaierne.

forfatningen fra Lykurgs tid.

achaierne.

achaiske.

tæt, fortrolig.

achaiernes.

achaier.

ligtog, ligfølge.

mindestøtter, mindesmærker.

ganske vist.

konsuler.

dvs. scepteret.

så imidlertid skyldige ud; var imidlertid i en uheldig situation.

ganske vist.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

triumftog.

eftermiddags.

perioden ca. 168-164 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

Cato den ældre. Cato bar også tilnavnet Censorius (censoren), hvilket Grundtvig oversætter med politimester.

på det sidste, nær afslutningen.

militærdisciplinen.

bemærkelsesværdige.

Træet der voksede ud af det spyd, som Romulus ved en styrkeprøve kastede i jorden ved Aventinerhøjen, jf. s. 431 og Plutarch "Romulus".

efternavn; tilnavn (Paullus).

på grund af.

triumftog.

triumftoget.

vogne med militært udstyr.

store skåle.

skål.

dvs. staldfodrede.

store skåle.

forvirret.

silkestof, gennemvævet med guldtråd.

vogn, hvorfra slagets eller krigens sejrherre lod sig hylde.

æresgaver.

givet afkald på den (triumfen).

usandsynligt.

senatet.

hver enkelt mand.

senatorer, patricier efter lat. patres (fædre).

dyssedes i søvn.

åbenlyst.

sandelig, med sikkerhed.

var smålig, påholdende med.

fik sit tilgodehavende; overført: fik betalt, blev tilintetgjort.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

achaier.

opført sig meget tosset.

allerede.

arbejdet (på eget initiativ, uden den nødvendige tilladelse).

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

ganske vist.

stedte.

senatet.

for at.

stå uafgjort, åbent hen.

Cato den ældre. Cato bar også tilnavnet Censorius (censoren), hvilket Grundtvig oversætter med politimester.

senatet.

plebejertribun (lat. tribunus plebis), romersk embedsmand. Hvert år valgtes ti plebejertribuner. En plebejertribun havde vetoret over for alle andre politiske ledere og kunne yde beskyttelse over for myndighedernes overgreb imod enkeltpersoner. Deres myndighed var begrænset til byen Rom.

senatet.

ganske vist.

opmuntrende, trøsterigt.

gik ud på.

fandt man sig tavst i; talemåde, jf. Mau 1879, bind 2, s. 359.

dvs. lykier.

underkastede sig afstraffelsen.

allierede, forbundsfæller.

senatet.

achaierne.

ganske vist.

bagvaskelsen, bagtalelsen.

achaier.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

achaierne.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

hjem søgte dem med formaninger, bebrejdelser; var over dem hele tiden.

achaiske.

for et øjeblik.

tydeligvis.

achaierne.

Den makedonske kong Perseus' bibliotek, som var faldet i romerske hænder efter slaget ved Pydna.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

endnu.

senatet.

achaierne.

gamle, affældige.

senatet.

gamle mænd.

aitolerne.

kuede, tæmmede.

achaierne.

senatet.

achaierne.

ganske vist.

achaiske.

rives.

den politiske forsamling; egl. stænderforsamlinger i tyske fyrstendømmer.

flygtet, taget benene på nakken.

fragmenterne.

senatorernes, patricier efter lat. patres (fædre).

ganske vist, nok.

senat.

senatets.

achaiske.

achaierne.

ganske vist.

Spartanske mænd havde langt hår.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 1.711, og Grundtvig 1845, nr. 453. Spil på ordsprogets bogstavelige betydning: klippe alle med samme frisure.

konsul.

rev.

perioden ca. 140-136 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

sandelig, med sikkerhed.

sammenslutninger af stater; enkelte stater anskuet som organiske helheder.

endda.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

senatets.

achaierne.

åbenlyst.

achaiernes.

udtryk for, at noget ulykkeligt trods alt var for det bedste (under de givne forhold); ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.660, og Grundtvig 1845, nr. 828..

sloges, skændtes.

mindre folkeslag.

udrede.

verdenshistoriske.

achaierne.

verdenshistorisk.

schweiziske.

velsagtens, nok.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

skoledreng.

gør sig til, gør sig vigtig.

filosofi, visdom.

mindestøtter, mindesmærker.

kraft, styrke.

nok, sikkert.

forunderligt, vidunderligt.

utaknemlige; ude af stand til at skønne rigtigt, uden indsigt.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 1.566, og Grundtvig 1845, nr. 427.

bemærkelsesværdig.

handelsby; egl. by med stabelret, dvs. ret til at kræve passerende varer oplagte og udbudt til køb i en vis periode.

for tidlig opfyldelse.

ødelæggelse.

mand eller historiker ud over det sædvanlige.

skrevet af efter.

Scipio den Yngre, (Africanus Minor Scipio).

bevilgede, imødekom.

fast bopæl.

ind i landet.

Tripole (Regio Syrtica), regionen omkring den libyske by Tripoli.

senatet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

åbent slag, hvor hærene mødes ansigt til ansigt i felten.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

ydmøgt.

fyldestgør (imperativ pluralis).

fatteevne, forstand.

sig.

indbyggerne i havnebyen Utica.

senatet.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

individets.

konsulerne.

senatorer.

godt.

konsulerne.

afsendt.

forsvarsmidler, -våben.

ydmøgt.

konsulen.

venligt, belevent.

senatets.

ødelægges, tilintetgøres.

14,8 km. En romersk stadium er 185 meter.

her: tabte herskab, særligt over havet.

udsigtspunkt, perspektiv.

konsulerne.

åbenlys.

konsulerne.

åbenlyst.

konsulerne.

senatet.

ganske vist.

fremstillede.

sigter til den lette færden over hav og til havets utilregnelighed.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 4.772.

besættelsesstyrke.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

mure, der sikrede athenerne adgang til havet og havnen ved Piræus.

meget lang.

Her spilles på Athens beliggenhed inde i landet og ordsproget: "det er godt at have sit på det tørre", jf. Mau 1879, nr. 10.815, og Grundtvig 1845, nr. 2.787.

ordsprog, se Mau 1879, nr. 11.751, og Grundtvig 1845, nr. 2.938.

byer inde i landet.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.911, og Grundtvig 1845, nr. 2.630.

jorde.

græde med tørre øjne: ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.216, og Grundtvig 1845, nr. 1.002.

skibsværfterne.

skåne.

ganske vist.

faglærte; håndværkere.

14,8 km. En romersk stadium er 185 meter.

3,7 km. En romersk stadium er 185 meter.

flyt (imperativ pluralis).

følg (imperativ pluralis).

senatorer (i Kartago).

for så gennem.

senatet (det kartaginiensiske).

ganske vist.

felten.

konsulerne.

felten.

foruden.

fandt ham.

svin, der fedes op til slagting.

konsuler.

komme afsted.

tilfredsstillende, dygtig.

pompøst, prangende.

Scipio den Yngre, (Africanus Minor Scipio).

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

her i overført betydning: (karakter)tegning uden hold i virkeligheden eller grund i kendsgerninger.

overdrevne, umådeholdne.

konsul.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forgængere.

sovet fra, forspildt muligheden for; overvejet længe.

konsul.

militærdisciplinen.

omfattende.

den lavest beliggende del af byen.

desertører.

velsagtens; ganske vist.

himmelske forhold; det græske forlæg (Appian, "Punica" 19,132) har ἱερή (da. hellig).

store by, hjem. Maglegård er også et ældre nordisk navn for Konstantinopel (nu Istanbul).

decemvirerne, medlemmerne fra Roms timandsråd.

ødelagt, tilintetgjort.

perioden ca. 140-136 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

før Kristus.

ganske vist.

i høj grad, til forveksling.

forbrydelse, niddingsdåd.

ødelæggelse, tilintetgørelse.

achaierne.

forfædres.

afgudsdyrkende, hedenske.

forfædrenes lov, her: Moseloven.

elverdronningen.

åbenlyst.

ikke.

uventet, uforudselig.

præstestyre, teokrati, her: Israel.

Det Babyloniske Eksil eller Fangenskab (586 til 538 f.Kr.).

Jahve; navnet på Israels gud i Det Gamle Testamente.

forfædre.

ganske vist.

fik foretræde, trådte frem for.

senatet.

liste over venner.

den jødiske opstand mod syrerne (seleukiderne), der i ca. 165 f.Kr. skaffede jøderne selvstændighed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

om et folks særegne åndelige og materielle liv.

oprigtig, åbenhjertig.

græskpræget.

den jødiske opstand mod syrerne (seleukiderne), der i ca. 165 f.Kr. skaffede jøderne selvstændighed.

græskpræget.

Jahves; navnet på Israels gud i Det Gamle Testamente.

ganske vist.

sigter til den jødiske diaspora.

filosofi, visdom.

som ret sædvane, jf. udtrykket god latin.

dvs. det hellenistiske, græske.

dårligste elever i klassen.

umådeligt.

tankesættet, der hører til at være en god borger.

den gale, tossede; om sindssyge indespærret på galeanstalt.

kaldte, titulerede.

den jødiske opstand mod syrerne (seleukiderne), der i ca. 165 f.Kr. skaffede jøderne selvstændighed.

pant til romerne for at forblive tro mod dem.

efterfølger.

pant til romerne for at forblive tro mod dem.

senatets.

dvs. kæp, stav.

forskrækket.

underkastede sig afstraffelsen.

fest.

triumftog.

venlig, villig til at stille sig på lige fod med sine mænd.

opvartede.

triumftog.

naturguddomme.

overhovedet.

udstedte.

sig.

syntes.

torarullen med de fem Mosebøger, der indeholder Guds forskrifter for jøderne.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tankesættet, der tjener til statens gode.

institutioner.

tankesættet, der præger et samfund; følelsen af, hvad der tjener samfundet bedst.

større, mægtigere.

var ikke i fare.

ingenlunde, absolut ikke.

forfædrenes.

hentydning til vendingen "zelotisk nidkærlighed", som sigter på de senere jødiske zeloter og deres tilsvarende modstandsbevægelse.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 11.889, og Grundtvig 1845, nr. 1.163. Værge: forsvar.

rygtedes, erfarede.

den i et land gældende ret; her: Moseloven.

forfædrenes.

åbne kamp.

store mængde.

frejdigt, uforfærdet.

Jahve; navnet på Israels gud i Det Gamle Testamente.

usandsynlige; umådelige.

åbenlyst.

ganske vist.

hævede sig, tiltog sig stillingen.

helt sikkert.

forfædres skikke.

felten.

hersket til ende, færdig.

ganske vist.

senatet.

ganske vist.

senatet.

rigtig; almindelig.

rimelige.

ganske vist.

dvs. et tegn på hylgning.

senatet.

regne med.

at blive holdt skarpt øje med.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

rabbiner.

fangede, forblindede.

hvordan.

så langt borte.

sølvminerne.

pålagt dem at betale skat.

indsætte.

senat.

senatet.

dvs. kobbertavle.

senatet.

allierede, forbundsfæller.

udnyttede tiden.

tog sig af, bekymrede sig om.

på nær.

flygte.

regent, leder.

garnison.

ganske vist.

tydeligvis.

perioden ca. 132-128 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

bevilgede.

pause; våbenhvile.

løvsalsfesten, løvhyttefesten på syv dage.

underlagt at betale skat.

forfædrenes.

besættelse.

felttoget mod partherne.

hvis.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.604, og Grundtvig 1845, nr. 785.

forfædres skikke.

åbenlyst.

indbyggeren i Idumæa, rige i det sydligste af Østjordanlandet. I hellenistisk tid var Idumæa den græsk-latinske betegnelse for Edom.

fragmenter.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

i lang tid.

selvrådige; aparte.

viste, fremsatte for.

hvordan.

menneskesky.

torarullen med de fem Mosebøger, der indeholder Guds forskrifter for jøderne.

overstænkede.

(skriftlig) onskabsfuldhed, smædeskrift.

mænd ved hoffet; mænd, der optræder hyklerisk, krybende af væsen.

den gales, tossedes; egl. om sindssyge indespærret på galeanstalt.

åbenlyst.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.840: "*Naturen* gaar over Optugtelsen [...] (om visse Tilbøjeligheder, som vanskelig kunne overvindes)", og Grundtvig 1845, nr. 1.935.

usandsynlig.

hvis.

typisk, traditionel.

den med kristendommens komme nye verden efter Romerrigets fald.

jf. ordsproget "Man kan skrive Folk Hæder og Ære fra", Mau 1879, nr. 8.993, og Grundtvig 1845, nr. 2.403.

på grund af.

brødrene Tiberius Sempronius Gracchus og Gajus Sempronius Gracchus.

skifte af magthaver.

endnu.

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

til fulde.

oldtidens verden.

lod sig ydmyge, efter lat. *sub jugum ire*: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okses åg.

samtidig, ved samme lejlighed.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

forfædre.

skadedyr; i overført betydning: rakkerpak.

af lat. *triumviri*: tre mænd. Pluralisformen hentyder til Det Første og Det Andet Triumvirat, hhv. 60-53 og 43-32 f.Kr.

enevældige herskere.

ganske vist.

her i overført betydning: (karakter)tegningerne uden hold i virkeligheden eller grund i kendsgerninger.

skitser.

I 1800-tallet var rådhuset en rets- og politibygning. Rådstueretten var overinstans til bytinget (byretten). Rom var uden egentlige retsinstanser, men sager kunne ultimativt prøves for folkeforsamlingen.

senat.

paragrafryttere; folk, der snedigt og egennyttigt fortolker lovene.

upålidelig.

bestemmer.

triumftog.

ud over.

romerske øjne.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

ganske vist.

lat., statuer, billeder; ideer; spøgelse.

mindet, erindringen om dem.

brødrene Tiberius Sempronius Gracchus og Gajus Sempronius Gracchus.

Scipio den ældre (Africanus Major Scipio).

hverdag.

folkeforsamlingen (concilium plebis).

lovprisninger.

forbandelser.

havde til hensigt, havde i sinde.

plebejertribuner (af lat. tribunus plebis), romerske embedsmænd. Hvert år valgtes ti plebejertribuner. En plebejertribun havde vetoret over for alle andre politiske leders handlinger og kunne yde beskyttelse over for myndighedernes overgreb imod enkeltpersoner. Deres myndighed var begrænset til byen Rom.

brødrene Tiberius Sempronius Gracchus og Gajus Sempronius Gracchus.

opgive.

overdrage, tildele.

redskaber til dyrkning af jorden.

kreaturer, husdyr.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

Comitium på Forum Romanum, mødestedet for folkeforsamlingen (concilium plebis).

åbenlyst.

den stærkes ret; den lovløse tilstand, hvor selvtægt og vold hersker.

ganske vist.

brødrene Tiberius Sempronius Gracchus og Gajus Sempronius Gracchus.

skyndede på, tilskyndede, arbejdede for.

huler.

må se om; må sørge for at.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

driver.

senat.

den stærkes ret; den lovløse tilstand, hvor selvtægt og vold hersker.

folkeforsamlingen (concilium plebis).

blive strengt opdraget, behandlet.

folk (plebejere).

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.672, og Grundtvig 1845, nr. 1.534.

senatorer.

underdanig, tyranniseret.

Tiberius eller Gajus Gracchus.

kue, yderligere undertrykke.

senatet.

en gang til, om igen.

turen til at rase var nu åbenlyst også kommet til.

senatet.

underdanig, tyranniseret.

umådelig modig; overmodig.

dvs. campanier.

klatrede op af rangstigen, steg i graderne.

militærdisciplin.

i trods.

senatet.

konsul.

folket (plebejerne).

flygtet.

bemærkelsesværdig.

noget pænt, pynteligt; håndarbejder (for kvinder).

åbenlyst.

konsul.

overført: blodtørstigt menneske.

vilje.

konsul.

senatet.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 1.155, og Grundtvig 1845, nr. 2.725.

sparede på, fedtede med.

opsparede rigdomme.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

allierede, forbundsfæller.

ganske vist.

et folk bosat i Abruzzerne.

konsul.

plebejertribunen (lat. tribunus plebis), romersk embedsmand. Hvert år valgtes ti plebejertribuner. En plebejertribun havde vetoret over for alle andre politiske lederes handlinger og kunne yde beskyttelse over for myndighedernes overgreb imod enkeltpersoner. Deres myndighed var begrænset til byen Rom.

afskediget, fyret.

desperat; ulykkelig.

indkalde.

forråde byen, bekriige deres egen by, begynde en borgerkrig.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.605, og Grundtvig 1845, nr. 782.

gøre arbejdet.

i yderste livsfare; dødelig angst.

konsul.

rulle.

konsul.

bemærkelsesværdigt.

Comitium på Forum Romanum, mødestedet for folkeforsamlingen (concilium plebis).

spiritus; sovemiddel.

dødelige sygdom.

galskab, vildelse.

perioden ca. 84-80 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

ophøjede.

enevældig hersker.

tage bytte.

have sjov med drab (på uskyldige).

nøje forbundet, vokset sammen til et.

efteraber, karikatur.

åbenlyst.

krigerstanden; forsamlingen af krigere.

240 år. De Olympiske Lege blev også i antikken afholdt hvert fjerde år. Fireårsperioden (en olympiade) var målestokken i græsk tidsregning.

400 år.

konsuler.

Tugtemester er en streng lærer, der revser og dikterer. Det romerske diktatorembede var i den ældre republik blevet givet til en person, der i en begrænset periode havde uindskrænket magt. Sulla gjorde på ny brug af embedet og ophævede tidsbegrænsningen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

konsul.

senat.

byens borgere (folkeforsamlingen).

de yngste årgange af hærens uddannede tropper.

ældre årgange af hærens uddannede tropper.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.851, og Grundtvig 1845, nr. 1.937.

permanent hær; hvervet hær.

Sulla havde fået tilnavnet Felix (den lykkelige).

Det romerske diktatorembede var i den ældre republik blevet givet til en person, der i en begrænset periode havde uindskrænket magt. Sulla gjorde på ny brug af embedet og ophævede tidsbegrænsningen.

overordentlige.

store skridt.

krigsskat.

Sulla lod tusindvis af slaver fri og fik dem som sine støtter. De fik navnet cornelii efter Sullas familienavn Cornelius.

ganske vist.

evne, formåen.

udmærket.

hul facade, potemkinkulisse.

senatet.

De romerske betjente (lictors), der ledsagede de øverste magistrater i Rom, var udstyret med knipper (fasces) med påmonterede økseblade til brug ved henrettelser. Sulla havde 24 betjente til at følge sig rundt i Rom.

konsulembedet.

underliggende.

besvær, vanskeligheder.

lus.

ligbålet.

hvis.

opfostret.

drengestreger.

undtagen.

hvis.

konger fra Pergamon og Bithynien.

når de blev holdt på plads, behandlet strengt.

skatteopkrævere.

enemærker, områder.

fra Pergamon.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tiden, hvor Tiberius og Gajus Sempronius Gracchus havde indflydelse i Rom og oprør ulmede i byen.

arve.

dvs. loddet.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 10.883, og Grundtvig 1845, nr. 2.803.

et meget lille stykke jord.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

gå baglæns, gøre tilbageskridt.

forviklede.

åbenlyst.

perioden ca. 88-84 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

dvs. syntes.

Forbundsføllekriegen (91-89 f.Kr.).

rygtedes.

virkeområde; området kontrolleret af Mithridates 6.

praleri, blændværk.

fik så meget tid.

ganske vist.

Scipio den Yngre, (Africanus Minor Scipio).

ganske vist.

sig.

medregnet; regnet for noget.

tabt, sat til.

vanskelige; foruroligende.

virkelig, i høj grad.

verdensherredømmet, magten.

havde til hensigt, i sinde; var af natur.

let; formodentlig, sikkert.

passende.

den midterste stand: ridderstanden (ordo equester).

riddere, lat. equites romani (romerske riddere), oprindelig de romerske borgere, der gjorde tjeneste til hest. Med tiden udviklede denne gruppe sig til en egen stand.

popularerne, politisk gruppering, der primært benyttede folkeforsamlingen i Rom til at få gennemført sin politik.

hæret, destabiliseret.

perioden ca. 80-76 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

lykkejæger, eventyrer.

på Marius' side.

midtpunkt, centrum.

ganske vist.

naragtig optrin; narrestreg.

uorden, oprør, spektakel.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

alt imens, mens.

samfundet.

foruden.

samfund.

den stærkes ret; den lovløse tilstand, hvor selvtægt og vold hersker.

udslidte.

lydighed, villighed til at underordne sig.

tiden, hvor Tiberius og Gajus Sempronius Gracchus havde indflydelse i Rom og oprør ulmede i byen.

Sulla lod tusindvis af slaver fri og fik dem som sine støtter. De fik navnet cornelii efter Sullas familienavn Cornelius.

bemærkelsesværdig.

dvs. staldbrødre, våbenfæller; nære venner.

skolen hvor gladiatorer lærte at kæmpe i arenaen.

tilstrømning.

ganske vist.

Den Første Mithridatiske Krig (88-85 f.Kr.).

transithandlen, den internationale handel på tværs af landene.

værdig til ære, belønning.

handelspladser.

angreb de Pompejus.

undertvinge.

omplantede; overførte; eufemisme for: tvangsforflyttede.

achaier.

dvs. kobberspids (til at vædre skibe).

underordnedes.

sejlads, søfart.

perioden ca. 76-72 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

før Kristus.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

allerede.

begunstigelse, profit.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

fuldt ud.

betale sig.

felttog.

rejse.

Sullas mand, tilhænger af Sulla.

bemærkelsesværdig.

fortjeneste, betaling.

senatet.

efterfølger, afløser.

horisont.

den (sørgelige) efterligning.

ganske vist.

dvs. hu.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

taget magten.

tydeligvis.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 4.488, og Grundtvig 1845, nr. 509.

af Luculus bestemte, trufne.

usandsynligt.

orden.

allerede.

triumftog.

betale skat.

ganske vist.

overholdt, efterlevet.

perioden ca. 64-60 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

embedsperiode som konsul.

triumftog.

vogn, hvorfra slagets eller krigens sejrherre lod sig hylde.

godt, nøje.

senatet.

her: sejr. Kranse af sammenflettede laurbærgrene benyttedes til at krone romerske triumfatorer.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sammensværgelse.

den grusomme historie; planen om at sætte ild til byen (jf. s. 617).

den latinske sprog og stils.

ufejlbarlighed.

lat., ny mand, betegner en romersk borger, der opnåede valg til konsulatet, selvom han ikke tilhørte en af patricierslægterne.

lat., lejer, logerende.

ganske vist.

dvs. od og æg, sværdets spids og skær.

konsul.

var i fare.

gående svanger med; planlagde.

nutidige.

opført sig vildt og hensynsløst.

senatet.

skaffe sig retfærdighed (uden om loven).

prætoeren.

her: almindelig.

bemærkelsesværdigt.

senatet.

blev Catilina forladt.

senatet.

bemærkelsesværdige.

Cato den ældre. Cato bar også tilnavnet Censorius (censoren), hvilket Grundtvig oversætter med politimester.

hævet over mistanke.

senator.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

åbenlyst.

senatet.

individer.

stå fare: risikerer.

sår i ryggen (efter at have taget flugten).

ganske vist.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.808, og Grundtvig 1845, nr. 2.367.

endnu ikke var dømt.

samfundet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sammensværgelse.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 7.097, og Grundtvig 1845 nr. 2.020.

i høj grad.

enevældig hersker.

permanent hær.

dvs. jernscepteret, den hårde styringsform.

trekløver; triumvirat.

trekanten.

lat., med tre hoveder.

ganske vist.

betydningsfuldhed i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

de antikke forfattere.

blev tilladt.

senatet.

vel sagtens.

forgængere.

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

konsul.

tvivlsomme; farlige.

optimaternes.

senatet.

bestemmelser; forordninger.

allerede.

hoben, folket; flertallet.

militærdisciplin.

individet.

militærdisciplinen.

betydningsfuldhed i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

ganske vist.

felttog mod partherne.

konsul.

bemærkelsesværdigt.

felttog.

lyste forbandelse over ham: forbandede ham.

felttog.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

heldigvis.

midtpunkt, centrum.

betydningsfuldhed i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

forholdene, beskaffenheden.

lade sig ydmyge, efter lat. sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okse's åg.

tage vare på.

gøre, bestille.

ramme rigtigt, træffe den rette beslutning.

foruden.

sandsynligt.

givet tiende, afgift; offret.

perioden ca. 60-56 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

konsul.

bemærkelsesværdigt.

lat., exodium, et mimespil eller lignende med komisk indhold.

sig.

applauderet.

dvs. syntes.

tydeligvis.

trænede.

lat., hersker. I den romerske kejsertid er imperator en del af kejsere's titel.

dynastiet.

det juliske dynasti, julisk-claudiske dynasti (27 f.Kr. - 68 e.Kr.).

ordsprog, jf. Mau 1879, bind 2, s. 268, og Grundtvig 1845, nr. 921.

dvs. latinskolen.

bemærkelsesværdigt.

hjem søge, angribe.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

fortaler; en taler, der priser og roser.

folket (plebejerne).

åbenlys.

senatet.

omgængelige, håndterlige.

provinserne Gallia Cisalpina og Gallia Transalpina.

plebejertribun (lat. tribunus plebis), romersk embedsmand. Hvert år valgtes ti plebejertribuner. En

plebejertribun havde vetoret over for alle andre politiske lederes handlinger og kunne yde beskyttelse over for myndighedernes overgreb imod enkeltpersoner. Deres myndighed var begrænset til byen Rom.

mest rimelige.

senatet.

i overført betydning, beslutningen var truffet, efter Cæsars berømte sentens: 'alea iacta est', terningen er kastet.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

betydningsfuldhed i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

overlod styret af byen til tilfældet. Talemåde, jf. Mau 1879, 2. bind, s. 530.

ganske vist.

lade sig ydmyge, efter lat. sub jugum ire: en fornedrelse af slagets tabere, der anerkendte deres nederlag ved at gå under spyd, som var stillet op som en okses åg.

ganske vist.

senatet.

midtpunkt, centrum.

senatet.

tilhængere af Pompejus.

regnet med.

fæstning, feltlejr.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 11.786, og Grundtvig 1845, nr. 1.218.

ganske vist.

tåbeligt, tosset.

succesrige, sejrende.

slagne.

møde med kabinettet.

dvs. reden; ankerpladsen uden for havnen.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.628, og Grundtvig 1845, nr. 365. Kiækker: gækker.

desertør.

afskedigede, arbejdsløse.

fornemme sale.

perioden ca. 52-48 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

vaklede.

tilhængerne af Pompejus.

frygtindgydende.

fra Pontos.

god, rigtig.

afskediges, vende tilbage til det civile liv.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

afskediget.

opfordrede, bad.

dvs. Quiriter, romerske borgere (modsat soldater).

afskedigede.

spektaklet, uordenen, optøjerne.

falde i unåde hos.

ydmøgt.

hver tiende.

udtage hver tiende til henrettelse.

forfædrenes.

tilfreds.

felttogene.

Cato den ældre. Cato bar også tilnavnet Censorius (censoren), hvilket Grundtvig oversætter med politimester.

henviser til Joseph Addisons tragedie Cato, der behandler Cato den yngres sidste dage.

ganske vist.

fremragende; stærkt kæmpende.

senatet.

senatorer.

senat.

sørget for, taget sig af.

folkene fra Utika.

ganske vist.

medborgeres blod.

den ædles, den fremragendes.

undtagen.

senatet.

netop, virkelig.

ganske vist.

filosof.

rær, stavær.

den enevældige hersker.

trekløver, triumvirat.

topskud, toppunkt.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

hentydning til, at Cæsar gav navn til kejserdømmet, og til familiebåndet mellem Cæsar og Augustus.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. quiriterne, romerske borgere, betegnelsen har formentlig oprindelse i eller sammenhæng med den romersk-sabinske guddom Quirinus.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 1.969, og Grundtvig 1845, nr. 2.328.

verdenshistorie forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

nok.

felttoget mod Partherne.

halede flaget ned som tegn på overgivelse.

straks.

sammensværgelse.

tirre; vække vrede.

person der er dygtig til regning; regnelærer.

ved tvang, med magt.

de afskedigede.

åbenlyst.

afskedigede, fyrede.

senat.

nemt, med lethed.

dvs. søstersønnen, nevøen til.

tjenende.

konsul.

ganske vist.

havde travlt.

fortabt.

forbrydelse, niddingsdåd.

sværmerisk, begejstret; oprørsk.

overført: flitter; luftkasteller.

uden hold i virkeligheden.

uroen, tumulten.

eftersom, da.

senatet.

åbenlyst.

førte til gemyt: lagde på sinde, bad betænke.

felttog.

embedsstillinger.

Da Cæsar var blevet myrdet, mødtes hovedmændene bag gerningen ved Forum Romanum med en træstav, hvorpå der hang en hovedbeklædning (pileus), der var symbolet for en frigiven slave. Frihedsstaven, som den kaldtes, blev senere brugt i den amerikanske og franske revolution, hvor man også plantede frihedstræer som symboler for revolutionen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fremtidsudsigter.

senatet.

folket (plebejerne).

vaklet.

dårlig.

Forum Romanum.

hentydning til den julianske kalender fra 46 f.Kr (i Danmark i brug frem til 1700). Marcus Antonius fik den femte romerske måned Quintilis omdøbt til Iulius (vor tids juli).

Skudåret indført 46 f. Kr. De Olympiske Lege blev også i antikken afholdt hver fjerde år.

ganske vist.

de enkelte samfund.

ganske vist.

umådelig.

straks.

dvs. søstersøn, nevø.

adoptiv søn til.

var mere præcist.

kendsgerning med betydning i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

embedsperiode som konsul.

bemærkelsesværdige.

var Octavius beskæftiget med studier.

i sin varetægt, værge.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.324, og Grundtvig 1845, nr. 672; Borgemester: konsul.

allerede.

efter Romulus. Henviser særligt til Romulus' krigeriske natur.

trang, behov.

Mars-sønnen; fyrig kriger, helt.

her: slægtning til Mars. Mamers, Mamertis er sideformer til Mars. Mamertiner er egentlig betegnelsen for en bestemt gruppe campanske lejetropper i tjeneste hos den syrakusanske tyrann Agathokles.

åbenlys.

rigtig.

lat., 'Den Ophøjede', antaget som tilnavn af Octavian og siden del af den lange romerske kejsertitel.

foruden.

absolut.

vilde rage op, frem.

vindbøjtet, pralhals.

plebejertribuner (lat. tribuni plebis), romerske embedsmænd. Hvert år valgtes ti plebejertribuner. En

plebejertribun havde vetoret over for alle andre politiske lederes handlinger og kunne yde beskyttelse over for myndighedernes overgreb imod enkeltpersoner. Deres myndighed var begrænset til byen Rom.

holde nøje øje med ham, kontrollere ham.

nu og dag, somme tider.

talte.

forvaltede.

så at.

uenige.

det svage, matte senat.

gavn, fordel.

ganske vist.

kejserer.

forsamlingspladsen Comitium på Forum Romanum, her nærmere bestemt talerstolen (rostra).

trekant, her Det Andet Triumvirat dannet af Octavian, Marcus Antonius og Lepidus.

ordsprog, jf. Mau 1879, bind 2, s. 263, og Grundtvig 1845, nr. 2.362.

triumviratet.

lovligt krigsbytte.

dvs. syntes.

biblioteket.

andet navn for ptolemæerne efter Ptolemaios 1.s far, Lagos.

sig.

plyndret.

førte det ikke rigtig til noget.

senatet.

senatorerne, patricier efter lat. patres (fædre).

tilkendte.

andet navn for ptolemæerne efter Ptolemaios 1.s far, Lagos.

stredes, sloges.

ærgelig, ubehagelig.

tåbelige.

vicekonge, stedfortræder.

dvs. til felts, i felten.

dvs. søster.

truende, nærgående adfærd.

tilstand hvor magt og vold gælder for lov og ret. Hentydning til ordsproget "I krig sidder retten i spydstagen", jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

fejl.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

overflod.

vicekongen Mohammed Ali.

reserver, det samlede forråd af økonomiske og intellektuelle midler i et samfund.

strengt forhør, forhør med tvang.

aflukke, hvor duer kan flyve til og fra; bordel.

(små)skænderi.

dvs. søster.

forkastet, afvist.

egenskaber tillagt det kvindelige køn: blødagtighed, fejhed.

åbenlyst.

pyntede galejer.

slog tilbage, afviste.

åbenlys.

begik derfor straks selvmord.

triumftog.

konsul.

uklare, uordnede.

bemærkelsesværdige.

perioden ca. 64-60 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

hvornår.

perioden ca. 36-32 f.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

perioden ca. år 4 f.Kr.- 1 e.Kr. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

ganske vist.

bemærkelsesværdige.

bemærkelsesværdig.

hentyder til krigene i forbindelse med romernes erobringer omkring Middelhavet og borgerkrigene frem til republikkens endeligt (perioden ca. 284-28 f.Kr.).

uden trøst, trøstesløs.

af Tiberius.

af Nero.

dvs. spillede.

alle mulige, alskens.

rigtig, virkelig.

de enkelte samfund.

dvs. uadskillelige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

samfund.

lat., underjordiske guder.

ganske vist.

forklarelse, afklaring.

belyst, forklaret, udredt.

ganske vist.

svæver rundt om.

berøring.

skåner.

stå uafgjort, åbent hen.

uundgåeligt, nødvendigvis.

afvist; modbevist.

jf. lovliggørelsen af tyveri under farao Amasis, som beskrevet s. 138.

militærdisciplin.

mandefald, manddrab.

oldtidsfolk fra Latium i Italien.

se under øjne: møde uden frygt.

åbenlyst.

administration med politimæssig beføjelse til at håndhæve loven.

stand af krigere.

vanslægtet, degenereret.

skabelse.

soldaterne ved den kejserlige livvagt.

indbefattet.

allierede, forbundsfæller.

betydningsfuldhed i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

ganske vist.

behandlede vilkårligt, hensynsløst.

drev gæk.

udsugning, udbytning.

af hvilken beskaffenhed de egentlig var; hvad de egentlig havde i sinde.

mødet med kabinettet.

den enevældige magt.

udmærket, med lethed.

adlyde.

blødagtigere, fejere.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

navn med betydning i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

de skønne kunster.

ganske vist.

ros, lovprisning.

allerede.

overflod.

Dulleviser hentyder til den relative frivole og erotiske kærlighedsdigtning af bl.a. Tibul og Catul.

samfundsmæssigt.

germanske; vedr. de folk der talte germansk og de deraf udviklede sprog f.eks. engelsk og de nordiske sprog.

allerede.

samfund.

dannelsen af ungdommen i de lærde skoler (gymnasiet) og ved universitetet.

tilbageblivende, ikke udvandrede.

egne, særegne.

helteliv.

helteviserne, dvs. folkeviserne.

lærebog i stil.

Valdemar 1. den Store, Knud 6. og Valdemar 2. Sejr, som præsenterede Jyske Lov på en rigsforsamling i 1241.

verdenshistorien forstået og fortalt som et sammenhængende hele.

forklarelse, afklaring; forvandling (til en højere form)

til fordel for; gennem.

kraftige, afgørende slag.

lat., begrædende, fortællende med tårer.

begivenhed med betydning i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

diplom, dokument.

nederlagene, som var vedvarende. Ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.918 og Grundtvig 1845, nr. 1.155.

felten.

hær i Germanien.

lat., 'intet har af mennesket foruden stemme og lemmer' (overs. GV).

slog han sig ned, placerede han sit hovedkvarter.

lat., 'et folk født til bedrag' (overs. GV).

uenige.

bragte til ophør, mæglede.

lærenem.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

strålede, funklede.

felttog.

optagelse i den romerske ridderstand (equites romani).

konspirerede.

listigheden; forbrydelsen.

felttog.

fanget i en snare.

hæmmet, begrænset.

kvæg.

lat., 'som man plejer at slagte kvæg' (overs. Persson og Rasmussen 2010).

kæmpe.

gesandten.

gesandt.

våbenbrødre, krigskammerater.

begivenhed med betydning i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

døde.

efterfølgere.

dynasti.

kæmpen, giganten.

soldaterne ved den kejserlige livvagt.

symbol på et illegitimt, voldeligt styre.

virkeligt, legitimt.

dvs. scepter.

dvs. stedsøn.

efterfølger.

dynasti.

åbenlyst.

bestemme over.

befale.

adlyde.

afbryde brat, gøre kort proces.

redskab til regning; værdiløse metalstykker brugt til at hjælpe ved regning.

fast vending, jf. Mau 1879, bind 1, s. 403, og Grundtvig 1845, nr. 1.135.

gale, tossede; egl. om sindssyge indespærret på galeanstalt.

aftvinger.

bemærkelsesværdig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ødelæggelse.

den enevældige magt.

samfund.

udrede.

ganske vist.

til.

forfædre.

domitiusslægten, en fremstående plebejisk slægt i Rom.

dvs. søster.

optaget i slægten.

marskalstav.

enevældige hersker.

menneskeslægtens.

åbenlys.

dvs. kobberskæg.

lat. bronzeskæg.

barber, frisør.

efterfølger.

ganske vist.

kolossale.

efter.

velsagtens.

nærede betænkeligheder ved, havde skrupler over.

senatorerne.

åbenlys.

pyntede.

tilslutning.

adskilt fra, berøvet.

byens beskytter, skytsånd.

hvor langt.

senatorer.

ganske vist.

åbent spørgsmål, godt spørgsmål.

åbenlyst.

ude af sig selv, gal.

dræbe ham.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

senatet.

tilladelse.

bestemt, tildelt.

perioden 65-69. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

ødelæggelse.

åbenlyst.

toppen af cedertræet.

visne, døde.

ødelæggelse.

dvs. vildrede, kaos, uorden.

allerede.

triumftog.

dvs. syntes.

ganske vist.

allierede, forbundsfæller.

synes.

ganske vist.

hverdagsbrug.

romersk embedsmand, der var ansvarlig for retsplejen.

indbyggerne i Edom (Idumæa), rige i det sydligste af Østjordanlandet. I hellenistisk tid var den græsk-latinske betegnelse for Edom, Idumæa.

søger sin ligemand, er uforlignelig.

Jahves; navnet på Israels gud i Det Gamle Testamente.

havde ingen kvaler med.

ganske vist.

forkyndt, udråbt.

guldalder; lykkelig epoke.

menneskeslægten.

i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

jødiske stat, if. Grundtvig indrettet efter Moseloven.

erklæret.

den apostolske trosbekendelse.

bebyrde.

litteratur med stor betydning i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

åbenlys.

folkeliv med stor betydning i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

slås med, kæmper mod.

allerede.

dvs. syntes.

endog.

den kristne menneskeslægt, kristenheden (modsat resten af menneskeheden).

herliggjort.

ganske vist.

Jahve; navnet på Israels gud i Det Gamle Testamente.

de folkeslag, som efter Romerrigets fald efterhånden antog kristendommen.

jødiske stat, if. Grundtvig indrettet efter Moseloven.

have formet sig, udviklet sig.

ganske vist.

hoben, folket; flertallet.

forløser; frelser.

åbent, synligt.

ødelæggelse.

åbenlyst, tydeligvis.

stå til ansvar for.

befalede.

dvs. syntes.

var vellidt, velanset.

dvs. søster.

tilpassede.

allerede.

uro.

vilje.

dvs. syntes.

felttog.

ukendthed, anonymitet.

ødelæggelse.

bemærkelsesværdigt.

bandlyst.

åbenlyst.

foran.

løslad Barrabas.

fæstning.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

mest dumdristige.

fanatikere.

dvs. indesluttet, belejret.

garnison.

åbenlyst.

ødelæggelse.

svært.

endda, endog.

tidsrummet mellem to slægtled, ca. 30 år.

her: romerske (krigeriske); adjektiv afledt af Mamers, Mamertis, der er sideformer til Mars. Mamertiner er egentlig betegnelsen for en bestemt gruppe campanske lejetropper i tjeneste hos den syrakusanske tyran Agathokles.

dvs. quiriterne, romerske borgere.

allierede, forbundsfæller.

undertrykke dem.

grusom, umenneskelig (efter kejser Nero).

tillagt.

allerede.

en række folk.

iver, møje.

tvunget i knæ, i problemer.

adelsmændene.

vide af.

til resten, til det øvrige.

institutionerne.

lodtrækning.

formeringen.

opfostre.

bemærkelsesværdigt.

institutioner.

efterfølgere.

hurtig til.

fremragende, ypperlig.

indsigt, intelligens.

med magt.

fædreland Damaskus.

fast regel, skik.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

seleukidisk.

det er nemt at give fremmed gods væk. Ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 170, og Grundtvig 1845, nr. 67.

hvile.

(skriftlig) onskabsfuldhed, smædeskrift.

fint.

vigtighed i den overordnede verdenshistoriske sammenhæng.

udvalgt folk. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

efter Kristus.

ødelagdes.

perioden ca. 65-69. De første Olympiske Lege blev if. traditionen afholdt i år 776 f.Kr. (Grundtvig antog mellem 780 og 770), og legene blev siden afholdt hvert fjerde år.

17½ århundreder, 1750 år.

spredt.

fast bopæl.

tiden inde.

de udvalgte folks. Det guddommelige forsyn havde udpeget bestemte folkeslag til at fremme menneskehedens udvikling, jf. fortalen s. 10-12. Oldtidens udvalgte folk var jøderne, grækerne og romerne.

forsvinde, gå tabt, fortabe sig.

ødelagt.

Anvendt litteratur

- A., V. d' (1867) Sur la dénomination de Ville Éternelle donnée à Rome i Collection de précis historiques. Mélanges littéraires et scientifiques nr. 16, hæfte 16, s. 369-378. Bruxelles & Paris
- Addison, Joseph (1713) *Cato. A Tragedy*. London
- "Aigai" (1893) i *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, bind 1:1, sp. 494 f. Stuttgart
- "Alexandreia" i *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, bind 1:1, sp. 1388-1397 Stuttgart
- Aristoteles (1829) *Historia animalium*, udg. Immanuel Bekker. Berlin. Anvendt i den digitaliserede udgave <http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10235019-7>
- Berg, C. (1885) *Græsk-dansk ordbog til skolebrug*, 2. rev. udg.. København
- *Biblia, / Det er / Den ganske/ Hell. Skriftes / Bøger, / Ved / Hans Kongl. Majests. / Vor allernaadigste Arve-Herres / Kong Christian / Den Syvendes / Christelige Omsorg, / med Fliid og efter Grund-Texten efterseete og rettede ?[sic] saa / og med mange Paralleler og udførlige Summarier forsynede (1787)* København
- *Bibelen. Den hellige Skrifts kanoniske Bøger (1992)*. København
- Blocher, Felix & Dietrich Berges (2006) "Siegel" i *Brill's New Pauly. Encyclopaedia of the Ancient World. Der Neue Pauly. Lexicon der Antike* Anvendt i den digitaliserede udgave http://dx.doi.org.ez.statsbiblioteket.dk:2048/10.1163/1574-9347_dnp_e1112240
- Bochart, Samuel (1692) *Geographia Sacra, Seu Phaleg Et Canaan, Cui Accedunt Variæ Dissertationes Philologicæ, Geographicæ, Theologicæ &c. Antehac ineditæ [...]*, udg. Pierre de Villemandy , 3. rev. udg. [1646]. Leiden
- Bos, Lambert (1709) *Hē palaiā diathēkē kata tus Hebdomōkonta. Vetus Testamentum ex Versione Septuaginta Interpretum, Secundum Exemplar Vaticanum Romae editum [...]*. Franeker. Anvendt i den digitaliserede udgave fra Bayerische Staatsbibliothek digital
- Brenton, Lancelot Charles Lee (1900) *The Septuagint version of the Old Testament and Apocrypha with an English translation and with various readings and critical notes [1871]*. London. Anvendt i den

- digitaliserede udgave fra Internet Archive
- [Brockhaus, F.A.] udg. (1816-1828) *Conversations-Lexicon, eller encyclopædisk Haandbog over de i selskabelig Underholdning og ved Læsning forekommende Gjenstande, Navne og Begreber med Hensyn til Folke- og Menneske-Historie, Politik, Diplomati, Mythologie, Archæologie, Jordbeskrivelse, Naturkundskab, Fabrik- og Manufacturvæsen, Handel, de skønne Kunster og Videnskaber, indbefattende tillige de ældre og nyere mærkværdige Tidsbegivenheder, oversat efter den tyske Originals tredje Oplag, med adskillige Forandringer og Tillæg*, overs. af H.A. Kofod, 1-28. København
 - Carion, Johannes (1554) *Chronica M. Johan Carion/ paa thet flitigste sammen dragen/ huer mand nytteligt att læse/ oc er nu fordansket aff M. Joenn Tursson/ Canick i Lund [...]*, overs. af Jon Turson [1532]. Wittenberg
 - Diodor (1888-1890) *Bibliotheca Historica*, 1-2. udg. Immanuel Bekker, Ludwig Dindorf & Friedrich Vogel. Leipzig
 - Ekrem, Inger (1998) "Drei Versionen von Carions Chronica in Dänemark-Norwegen 1554-1606" i *Symbolae Osloenses*, nr. 73, hæfte 1, s. 168-187. Oslo
 - Ennius (1854) *Ennianae Poesis Reliquiae*, udg. Johannes Vahlen Leipzig
 - Euripides (1965) *Elektra* udg. af Alex Garff & Leo Hjortsø .
 - Ewald, Enevold (1748) *Den Bibelske Concordantz [...]* 1-2, bind 1. København
 - Fleischer, Esaias (1786) *Forsøg til en Natur-Historie* 1-10, bind 1: *Forsøg til Skabets og Syndflodens samt Himmel-Legemernes Natur-Historie [...]*. København
 - Livius (1863) Titus Livius's romerske Historie, 1. Hefte indeholdende 1ste og 2den Bog, oversat af I. Geelmuyden. Bergen
 - Goethe, [Johann Wolfgang] (1795-1796) *Wilhelm Meisters Lehrjahre. Ein Roman* 1-4, bind 3. Frankfurt & Leipzig. Anvendt i digitaliseret udgave fra Deutsches Textarchiv
 - Richard L., Gordon (2006) "Theoi Megaloi, Theai Megalai" i *Brill's New Pauly. Encyclopaedia of the Ancient World. Der Neue Pauly. Lexicon der Antike*. Anvendt i den digitaliserede udgave <http://referenceworks.brillonline.com.ez.statsbiblioteket.dk:2048/entries/der-neue-pauly/theoi-megaloi-theai-megalai-e1208980>
 - G[randjean], P.B. (1965) "segl" i *Håndbog for danske lokalhistorikere*, udg. Johan Hvidtfeldt, s. 422 f. København
 - Grimm, Jacob & Wilhelm Grimm (1854-1960) *Deutsches Wörterbuch* 1-34. Leipzig. Anvendt i den digitaliserede udgave <http://woerterbuchnetz.de/DWB/>
 - Grabe, Johann Ernst (1707-1720) *Hē palaia diathēkē kata tous Hebdomēkonta. Septuaginta Interpretum [...]* Ex Antiquissimo MS. Codice Alexandrino [...]. Oxford. Anvendt i den digitaliserede udgave fra Hathi Trust
 - Grundtvig, N.F.S. (1845) *Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. København
 - Grundtvig, N.F.S. (1867) *Haandbog i Oldtidens Historie efter de bedste Kilder*, 2. udg. København
 - Hallbäck, Geert & Hans Jørgen Lundager Jensen udg. (1998) *Gads Bibel Leksikon*. København
 - Herodot (1979) *Herodots historie*, overs. af Thure Hastrup & Leo Hjortsø 1-2, bind 1: *Bind I: Bog I-IV*. København
 - Homer (1999) *Homers Iliade på Dansk*, overs. af Otto Sten Due. U.st.: København
 - Homer (2002) *Homers Odysse på dansk*. U.st.: København
 - "Lacus Curtius" (2006) i *Brill's New Pauly. Encyclopaedia of the Ancient World. Der Neue Pauly. Lexicon der Antike*. Anvendt i den digitaliserede udgave <http://referenceworks.brillonline.com.ez.statsbiblioteket.dk:2048/entries/der-neue-pauly/lacus-curtius-e628090>
 - Josefus (u.å.) *The Works of Flavius Josephus*, oversat af William Whiston. London. Anvendt i den digitaliserede udgave fra Google Books
 - Justinus, Marcus Junianus (1886) *Epitoma historiarum Philippicarum Pompei Trogi, Accedunt prologi in Pompeium Trogum*, udg. af Franciscus Rühl. Leipzig
 - [Kirchner, Johann Georg] udg. (1759-1760) *Hē palaia Diathēkē kata tus hebdomēkonta. Hoc est Vetvs Testamentvm ex versione graeca Septvaginta interpretvm ad exemplar Vaticanvm Romae editvm ex optimis codicibvs expressvm. Accesservnt libri apocryphi* 1-4, bind 1: *Pentatevchvm Et Tres Libros Historicos Priores Veteris Testamenti*. Halle
 - Kirchner, Gottfried (1970) *Fortuna in Dichtung und Emblematis des Barock. Tradition und Bedeutungswandel eines Motivs*. Stuttgart
 - "Kinyras" (1939) i *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, bind 11:1, sp. 484-486. Stuttgart
 - Mau, Edvard (1879) *Dansk Ordsprogs-Skat* 1-2. København
 - Michelsen, William (1954) *Tilblivelsen af Grundtvigs historiesyn. Idehistoriske studier over Grundtvigs verdenskrøniker og deres litterære forudsætninger*. København
 - Müller, Johannes von (1810) *Vier und zwanzig Bücher allgemeiner Geschichten, besonders der europäischen Menschheit*, udg. Johann Georg Müller. Tübingen
 - Nielsen, Flemming A.J. (1999) "Det deuteronomistiske og det kronistiske historieværk som historieskrivning" i *Bibel og historieskrivning* udg. af Geert Hallbäck & John Strange, s. 83-102. København

- "Nitokris" (1936) i *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, bind 17:1, sp. 773 f. Stuttgart
- "Nitokris" (2001) i *Reallexikon der Assyriologie*, bind 9. Berlin
- *Ordbog over det danske Sprog* (1919-1955). København
- Plutarch (1909-1932) *Levnedsbeskrivelser*, overs. af Karl Hude, 1-3. København
- Plutarch (1966-) *Moralia*, udg. Wilhelm Nachstädt, Wilhelm Sieveking & J. Titchner 1-7, bind 2. Leipzig
- Suhm, Peter Friderich (1770) *Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse*. København
- Syv, Peder (1695) *Et Hundrede Udvalde Danske Viser, Om Allehaande merkelige Krigs-Bedrivt og anden selsom Eventyr, Som sig her udi Riget Ved Gamle Kemper, Navnkundige Konger, og ellers fornemme Personer begivet haver, af Arilds Tid til denne nærværende Dag. Forøgede med det Andet Hundrede Viser Om Danske Konger, Kæmper og Andre, Samt hosføiede Antegnelser, Til Lyst og Lærdom*. København
- Thiele, Just Mathias udg. (1860) *Danmarks Folkesagn*, 1-3, bind 3: *Den danske Almues overtroiske Meninger*. København
- Torrey, Charles Cutler (1912) "Concerning Hiram ('Hiram-abi'), the Phoenician craftsman" i *Journal of Biblical Literature*, nr. 31, hæfte 4, s. 151-155. Philadelphia
- Vogel-Jørgensen, T. (1975) *Bevingede ord. Mere end 12.000 kendte litteratur-citater, historiske ytringer, sprog-klicheer, talemåder, slagord etc.*, 5. udg. [1940]. København

Anvendte websider

- <http://www.mølleordbog.dk/kilder/viskilde/oxholm> (Institut for Jysk sprog og Kulturforskning 1955)
Møllen A. Teksthæfte Besvarelse fra Oxholm Mølle, Øland Sogn, Ø.[ster] Han Herred